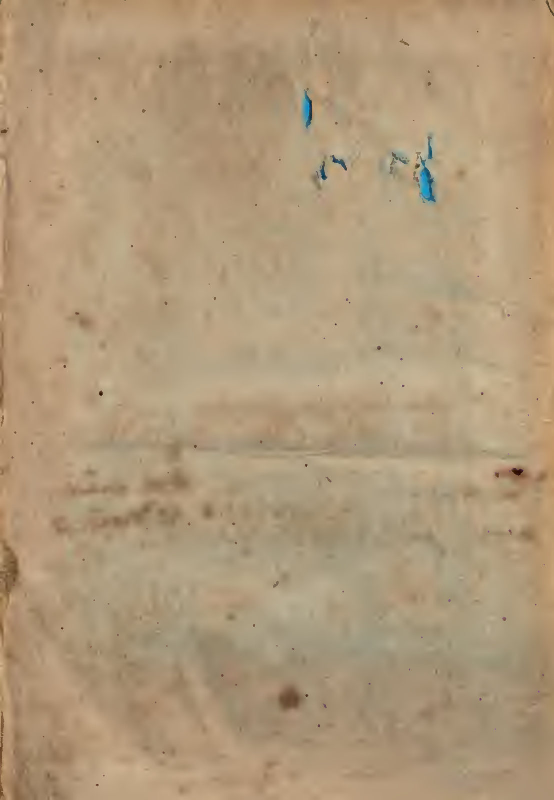
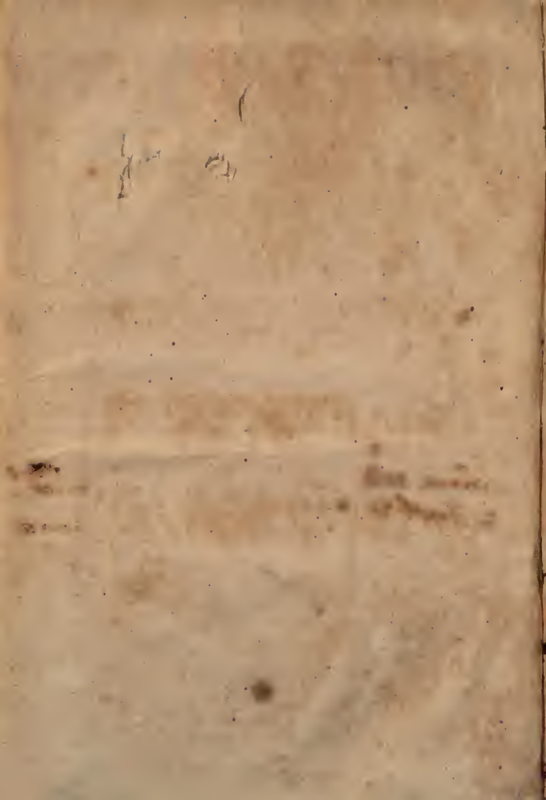

CELEBRIORVM DISTINCTIONVM TVM PHILOSOPHICARVM, TVM THEOLOGICARVM SYNOPSIS.

AVTHORE HENRICO-LVDOVICO CASTANÆO RVPIPOZÆO PICTAVORVM EPISCOPO.

Libraria [redacted] di napoli de [redacted] Concett. Capucc.

AVGVSTORITI PICTONVM

Ex Prælo ANTONII MESNERII, Regis & Academiæ Typographi. 1612.

Cum priuilegio Regis.

LECTORI

VLTIPLICI terminorum varietate & acceptione quæ Philoſophiæ, Scholaſticæque Theologiæ ſtudio inſudantes retardare ſolet, obrutus aut ſaltem acriter vexatus, horum penè omnes difficiliores ex probatiſſimis quibuſque authoribus, quorum eruditionis melior nota vetuſtate præfulget, ordine alphabetico memoriæ cauſâ congeſſi. Cùm verò primæuis harum ſcientiarum cultoribus tanquam fundamentis, quæ in amplhora velut ſpatia à recentioribus exporrecta, ornatum quidem & elegantiam maiorem, neutiquam pondus & firmitatem conſecuta ſunt, incumberem & inſiſterem, nullos quamuis parum Latinos, imo & barbaros, aut minùs aptè traditos, reiicei refugíve: Non enim reſpuenda erat durities verborum, è qua velut è ſilice, interpretationis acceſſu, ignes puriores elicias & excudas: Sicut enim prædura oſſa medullas, rigidi ſilices ſcintillas, quæ attritu minimo ſeminaria vi, quaſi in fœtus igneos erumpente extunduntur, in ſe fouent & cohibent; ſic barbaries hæc primigeniæ philoſophiæ ſucculentam habet corticem, & verborum modulis rigeſcens breuioribus, tantillum hiſu mentis tenuata, ſpargit fœliciſſimo prouentu rerum ſuccos & ſenſuum ſegetem vberiorem. Quam ego mire rationem, ne munere meo ex lege instituti mei aberratione gratuita non defungerer, adigebar; quippe qui non tam tetrici cenſoris & caſtigatoris, quàm ſatis accurati corrogatoris, ſubinde tamen concinnatoris partes aſſumpſerim. Hinc implicari me inuoluique de induſtria ſententiarum varietate & plerumque ex aduerſo pugnantibus authoribus, vtrinque ſtare & velut decertare oportuit: Quamobrem contraria hic, (vbi dilucida tantùm quorumlibet terminorum qui per vniuerſam Philoſophiæ Theologiæque ditionem funduntur, notitia, non cuiuſlibet rei veritas & diſcuſſio ſpectatur) abſque vitio & nota vel obliuionis, vel ignorationis legi poſſunt. Imparem enim eſſe me tanto oneri tótque ſententiis quæ occurrebant & ſuboriebantur inter legendum conciliandis ſat ſciebam; par eſſe non debebam; quia non ab inſtituto deſciſcere: quo limite anguſtiori, tenuitatis nimirum meæ & propoſiti quibus volui conformatum opus hoc, concludebar. Adde quod in immenſum liber iſte excreuiſſet, cùm ea ratione omnes ferè Philoſophiæ & Theologiæ quæſtiones agitandæ eſſent, & ad amuſſim examinandæ, quod maioris operæ opus eſt. Tantùm verò inde lucis ſtudiis olim affulſit meis, vt rudibus & nouitiis non ingratum fore putarim, ſi publico ederetur commodo quod priuato collectum eſt. Etſi enim quidam Lexica & Directoria, vt loquuntur, Theologica conſcripſerint quæ mole laborant ſuâ, nullus tamen hactenus (quem viderim) tot reconditas diſtinctiones breuiùs ob oculos poſuit, aut per tabulas digeſſit, aut in ordinem arctiorem compegit, quò non

planè irrito conatu aliquis vt ſpero excitatus, vltimam huic operi & ſedulam manum admouere non grauabitur. Vale Lector & fruere, operámque noſtram etſi leuem boni conſule, cuius edendæ præpoſtero debetur conſilio, ſi alicui forte patum trito aut exoleto termino authoris nomen deſideras, meos etenim tantùm in vſus cùm hæc ab initio ſcriberem, verba rerum potiùs innatarum quàm elegantiæ & nitoris, res rationum potiùs quàm authorum pondere penſabam & expendebam. Vtrumque tacito, vt nunc liquet, tui maioris commodi augurio, quod carpes Lector ſi ſedulus es & accubuus, non me ſi beneuolus & amans tui meíque.

CATALOGVS AVTHORVM QVIBVS IN HOC OPERE CONSCRIBENDO PRÆCIPVE VSI SVMVS.

CLARVIT
ANNO

1240 Alexander de Ales, Anglus ord. Min. Doctor Irrefragibilis.
Antonius Andreas, Arragonius, ord. Min. Scoti discip[ulus]
1510 Antonius Trombeta, Patauinus, ord. Minorum.
Aristoteles.
1296 Armandus de Bellouisu, Bononiensis ord. Prædicatorum.
1149 Auerroës, Cordubensis.

1280 S. Bonauentura Fidanza Cardinalis, ord. Min. Doctor Seraphicus.

Conimbricenses.
1590 Constantius Buccafocus, Sarnanus Cardinalis, ord. Min.

1470 Dominicus de Flandria ord. Præd.
1313 Durandus de Sancto Portiano ord. Præd. Episcopus Meldensis.

1310 Egidius Romanus, Cardinalis, ord. S. Augustini, Doctor Fundatissimus.

1519 Franciscus Lychetus, Brixiensis ord. Min.
1320 Franciscus Mayronis, Gallus ord. Min. Scoti discipulus, Doctor Illuminatus.
Franciscus Suarez, Granatensis, Societatis Iesu.
1590 Franciscus Toletus, Cordubensis, Cardinalis Societatis Iesu.

1490 Gabriel Biel, Germanus, præpositus in Schonbach.
1350 Gregorius de Arimino, ord. S. Aug.
1330 Gualterus Burlæus, Anglus, Scoti auditor.
1330 Guilielmus Ockam, Anglus ord. Min. Scoti discipulus.
1333 Guilielmus de Rubione, Arragonius, ord. Min.

1290 Henricus Goëthals de Gandauo, Archidiaconus Tornacensis, Doctor Solemnis.
1320 Heruæus Natalis, Brito, ord. Præd.

1514 Iacobus Almain, Senonensis.
1350 Ioannes de Baccone, Anglus, Carmelita, Doctor Resolutus.
Ioannes Baptista Gratia Dei, Asculanus ord. Præd.
Ioannes de Bassolis, ord. Min. Scoti auditor.

Ioannes Buridanus, Belga,
1310 Ioannes Canonicus, vel Marbres. ord. min. Scoti auditor.
1424 Ioannes Capreolus, Tolosanus ord. Præd.
1306 Ioannes Duns, Scotus ord. min. Doctor Subtilis.
Ioannes de Ianduno, Gandauensis, Scoti auditor.
1600 Ioannes de Rada, Hispanus ord. min.

1590 Mathias Aquarius, Neapolitanus, ord. præd.
1394 Marsilius de Ingen, Anglus.

1415 Nicolaus de Orbellis, Andegauensis ord. min.

1490 Paulus Barbus, Soncinas, Insuber. ord. præd.
1420 Paulus Venetus, ord. S. Aug.
1317 Petrus Aureoli Verberius, Cardinalis ord. min.
*1590 Petrus Fonseca, Lusitanus Societatis Iesu.
1509 Petrus Tataretus, Parisiensis.

1290 Richardus de Mediauilla, Anglus, ord. min.
1349 Robertus Holkot, Anglus, ord. præd.
1140 Rupertus Episcopus Lincolniensis, Anglus, ord. min.

1570 Simon Fonranus, Senonensis ord. min.
1490 Stephanus Brulefer, Maclouiensis, ord. min.

1270 S. Thomas Aquinas ord. præd. Doctor Angelicus.
1350 Thomas de Argentina, ord. S. Aug.
1530 Thomas de vio, Caietanus, Cardinalis, ord. præd.

FINIS.

Approbatio R. P. F. Petri Poiluert. Sacræ Theologiæ professoris.

GO Frater Petrus Poiluert sacræ Theologiæ professor, librum *Celebriorum Distinctionum, tum Philosophicarum, tum Theologicarum Synopsin, Authore* HENRICO-LVDOVICO CASTANÆO RVPIPOZÆO PICTAVORVM EPISCOPO, satis attentè perlegi, quod mihi opus subtilissimum lectúque dignissimum visum est; atque ob definitiones & distinctiones Philosophicas, Logicas & Theologicas, quibus mira varietate contextum est, perutile censeo vt typis excussum in lucem prodeat. Datum Pictauis decima octaua Septembris. 1611.

GO subsignatus Theologus Parisiensis magna cum animi mei voluptate opus hoc Reuerendissimi in Christo Patris, ac Domini Pictonum Antistitis dum perlegi, summa cum vtilitate in publicum exeat optaui. Augustoriti, peruigilio D. Matthæi. 1612.

F. M. Le Heurt, Gard.
Fratrum Minorum.

ERRATA GRAVIORA ITA CORRIGANTVR.

PAGINA, 1. linea 16. re & ratione.
p. 4. l. 39. COLLATIVVS.
p. 6. l. 22. MÒDALIS.
p. 10. l. 26. proprio genere, l. 37. dormienti 1. Ethic. l. 38. VIRTVALIS est.
p. 17. l. 9. SVBIECTIVE. l. 11. OBIECTIVE. l. 29. Petrus & ſeſſio eius, item relationes.
p. 38. l. vltima moueatur per accidens.
p. 42. l. 50. numero & duæ ſpecies ſecundò intentionaliter ſumptæ.
p. 49. l. 9. ENTITA[illegible] aliqua RELATIVA, ſeu RESPECTV.
p. 62. l. 33. ſed ENS actu & ſimpliciter.
p. 63. l. 38. *συνυσία.*

ABSOLVTVM à { TERMINO / CAVSA / SVBIECTO } id eſt non habens { TERMINVM / CAVSAM / SVBIECTVM } diſtinguitur contra {

- RELATIVVM, vt ſunt omnia quæ nō ſunt in prædicamento relationis.
- DEPENDENS, & ſic ſolus Deus eſt abſolutus.
- CONTRACTVM, ſeu reſtrictum ad ſubiectum vt ſubſtantia. *Ex Sarnano.*

ABSTRACTIO }

- REALIS, cùm vnū ab alio reipsâ ſeparatur, vt anima à corpore: vtrumque autem eorum quæ ſeparantur debet ſeparatim exiſtere, vt ſit propria abſtractio.
  - PHYSICA, eſt à materia ſenſibili ſingulari tantū: quia corpus naturale in genere cōſiderat Phyſicus, non ſingularia.
  - MATHEMATICA, eſt à materia ſenſibili ſingulari & communi, non re, ſed ratione: quia Mathematicus quantitatem conſiderat non explicādo materiam cui ineſt.
  - METAPHYSICA, eſt ab omni materia re & ratione competitque Deo & Intelligentiis, & enti vt ens eſt.
  - HABITVALIS, fit per ſpecies impreſſas & habitualiter inhærentes.
  - ACTVALIS, fit per ipſum actum Intellectus exercitum.
  - COGNITIVA, ſeu INTELLECTVS POSSIBILIS eſt quâ Intellectus poteſt intelligere vnum non intelligendo aliud, & ſic ante illuſtrationem Intellectus agentis, poſſibilis intelligit ſingulare cognitum obiectiuè in imaginatione, non intelligendo vniuerſale.
  - FACTIVA, ſeu INTELLECTVS AGENTIS ſic fit. Poſtquam ſpecies intentionalis traducta eſt ex ordine ſenſibili ad ordinem intelligibilem, intellectus agens abſtrahēdo intentionem vniuerſalis à phantaſmate, facit ipſum intelligibile in actu, & ſic intellectus agens abſtrahit vniuerſale, & paſſibilis intelligit ipſum. Ideóque quia inſtar artis illam velut formam arte factam è phantaſmate præiacente educit, Factiuæ nomē ſortita [illegible] *Ias Bacon ex Auerroë.*
- RATIONIS, ſeu INTENTIONALIS, ſeu INTELLECTVALIS, ſeu SPIRITVALIS eſt quâ aliquid per intellectū ſeparatur ab alio, cui nihilominus in re coniūctum eſt.
  - NEGATIVA *vt loquuntur Conimbricenſes*, ſeu DIVISIVA (quā quidam impropriè COMPOSITAM vocant, quia omnis enunciatio eſt compoſita, cū ſit ſecunda intellectus operatio) quà in enūciatione vnū negatur de alio ſiue verè, ſiue falſò.
  - PRÆCISIVA, ſeu SIMPLEX, ſeu SIMPLICITATIS, ſeu DEFINITIVA, quia fit per ſimplicem apprehenſionem vnius non cogitando de alio eidem realiter coniūncto.
    - VNIVERSALIS ab inferiori, ſeu NON IDENTITATIS ſeu, vt vult Ocham, NON CONVENIENTIÆ quâ gradus ſuperior ab inferiori cum quo non conuenit, nec idem eſt conceptu, mēte abſtrahitur.
    - à FVNDAMENTO, vt à potentiâ generandi quæ eſt fundamentum paternitatis, abſtrahitur paternitas.
    - à SVBIECTO, vt cùm accidentia cognoſcimus abſque conſideratione ſubiecti.
    - ab ÆQVALI quæ à quibuſdam FORMALIS appellatur, vt cum albedo abſtrahitur à dulcedine in pomo, & ratio boni à ratione veri.
    - VLTIMATA, eſt cùm non ſupereſt abſtrahendi locus, ſeu purè exprimitur rei natura, vt albedineitas.
    - NON VLTIMATA, eſt quando ſupereſt, quod iterum abſtrahas, vt cùm dicitur albedo, abſtractio facta eſt a ſolo ſubiecto, & reſtat alia abſtractio ab inferioribus, id eſt hac vel illa albedine
    - PRÆDICATIONIS ſeu ATTRIBVTI vel PRÆDICATI eſt cùm aliquid per modum quidem eſſendi connaturalem admittit vnum tantùm prædicatum ſeu attributum, & non aliud, ſi illud quod admittit ſit concretum, non admittit illius abſtractum: quā abſtractione, diuina eſſentia priuata eſt, dicere enim poſſumus, diuina eſſentia eſt bona; & diuina eſſentia eſt bonitas. *Ex Ochamo.*

ABSTRACTVM
- à SVBIECTO TANTVM & non ab inferioribus, vt color.
- ab INFERIORIBVS TANTVM & non à subiecto, vt humanitas.
- ab INFERIORIBVS ET A SVBIECTO, vt coloreitas.
- per
  - EXISTENTIAM, vt Deus & Intelligentiæ.
  - INDIFFERENTIAM, vt Ens, vnum, verum, bonum & aliæ passiones entis, quæ indifferenter reperiuntur in superioribus & inferioribus.

ACCIDENS
- sumitur pro eo quod
  - Non est de ratione alterius: & sic accidens opponitur essentiæ. Sic lapis potest dici accidens hominis, quamuis sit in categoria substantiæ: quia est extra essentiam hominis.
  - Non per se existit sed inhæret in alio, & sic opponitur substātiæ & diuiditur in nouē prædicamenta posteriora.
  - Euenit præter intentionē agentis, vt inter fodiendum inuenire thesaurum est accidens, & sic dicitur Fortuna & Casus.
  - Positum in prædicato facit propositionem per accidens.
- REALE, seu PHYSICVM seu PRÆDICAMENTALE quod est forma aliqua inhærens multiplex est, videlicet,
  - COMPLETVM, quod in ratione formæ accidentalis est integra ac totalis forma, vt color, albedo.
  - INCÒMPLETVM, quod habet rationem partis respectu completi, vt differentiæ accidentium, qualem faciunt disgregatiuum visus respectu albedinis. *Hæc Suarez.*
  - PERMANENS, vt color.
  - SVCCESSIVVM, vt motus.
  - PROPRIVM
  - COMMVNE
  - SEPARABILE, vt color à pariete
  - INSEPARABILE, vt nigredo à coruo
  - MODIFICATVM, quod dicitur modus & non potest etiam virtute diuinâ conseruari sine subiecto, quia eius essentia, & natura in hoc sita est, vt subiectum actu afficiat, sic figura non potest esse sine figurato, neque vnio sine partibus cōiunctis vt quantitas, color, &c.
  - ABSOLVTVM habet esse perfectum in sua specie. Hoc autem à Deo conseruari potest sine subiecto vt in Eucharistia; quia realiter distinguitur, distinctione perfectâ, Causa enim materialis subiectiua non est de essentia subiectati accidentis.
  - SIMPLEX quod non habet subiectum determinatúm quod in eius definitione ponatur, sicut curuum.
  - COPVLATVM quod habet subiectum determinatum sine quo definiri non potest, vt simitas.
  - VLTIMÆ ACTVALITATIS, quod subiectum ad vlteriorem formam non ordinat, vt color.
  - DISPOSITIVVM, quod subiectum disponit ad vlteriorem formam, vt superficies respectu albedinis.
  - FORMALE, seu IN ABSTRACTO, quod significat tantùm ipsam formam accidentis, vt color tantùm coloreitatem.
  - CONNOTATIVVM, seu IN CONCRETO, quod significat formam accidentalem formaliter, & connotat subiectum, vt album, coloratum.
- RATIONIS, vt sunt secundæ intentiones.
- NEGATIVVM, vt non homo, *Ex Conimbricensibus.*
- INTENTIONALE, vt sunt species intelligibiles & sensibiles in animâ.
- CORRVMPITVR per
  - ALTERATIONEM, contrarium à suo contrario, vt frigus à calido.
  - ABSENTIAM conseruatiui agentis, vt lumen in aëre desinit recedente sole.
  - CORRVPTIONEM
    - SVBIECTI, vt risibilitas corrumpitur homine mortuo.
    - TERMINI, vt similitudo desinit perempto simili.
- DEPENDET A SVBIECTO PER MODVM
  - INFORMANTIS, qui modus dicit imperfectionem in subiecto quatenus subiectum se habet, vt perfectibile & potentiale respectu accidentis.
  - POSTERIORIS naturaliter, ad prius naturaliter, vt sustentificati ad sustentificans; Et hic modus dicit perfectionem in supposito, naturam accidentis sustentante.
- CONSIDERATVR vel quo ad
  - NATVRAM & quidditatem eius.
  - PECVLIAREM modum, quo determinat ens, & veluti quadam differentiâ distinguitur à substantia.
  - EXISTENTIAM actualem in rerum natura, siue hæc sit modus naturæ additus, siue nihil aliud, quam actualitas accidentis extra suas causas constituti.
  - VNIONEM cum subiecto, quæ dicitur inhærentia actualis, & creditur esse modus ex natura rei ab accidentis natura distinctus, quando accidens realiter differt à subiecto, vbi enim est realis identitas, eiusmodi vnio non est necessaria. *Hæc Caietanus.*

ACTIO

- IMMANENS, quæ manet in eodem supposito, & in eadem potentia à qua elicitur, vt eligere, velle.
  - VITALIS, quæ procedit immediatè ab aliqua potentia animæ, seu rei viuentis.
  - NON VITALIS, quæ à quouis alio principio nascitur.
- TRANSIENS est quæ non recipitur in potentia à qua producitur, siue transeat in diuersum suppositum, vt illuminatio dimanans à sole in aërem, siue in distinctam potentiam, aut partem eiusdem suppositi, vt calefactio quâ manus manum calefacit.
- PERMANENS, vt conseruatio.
- SVCCESSIVA, vt motus.
- INSTANTANEA vt illuminatio, generatio.
- RESPECTIVA est in agente, & est quidam respectus agentis ad passum, vt transmutantis ad transmutatum.
- ACTA, est ipse motus, vel forma quæ terminat motum, & producitur per motum; Et hæc est in passo, sicut motus in mobili.

ACTVS

- PVRVS, seu INDEPENDENS, seu NECESSARIVS, seu à SE, seu PER SE SVBSISTENS, vt Deus.
- POTENTIÆ ADMIXTVS, seu DEPENDENS, seu AB ALIO, & AD ALIVD, vt sunt creaturæ.
- ABSOLVTVS, qui cùm secundùm se sit aliquid actuale absolutum nihil aliud actuat, duplex est
  - SIMPLICITER, ille videlicet cuius essentia neque ab vllo alio actu physico actuatur, neque vllo indiget ad existendum: sic solus Deus est actus simpliciter absolutus.
  - SECVNDVM QVID, qui non quidem actuatur actu vllo physico, seu formali, indiget tamen actualitate aliquâ, tanquam essentiæ complemento ad per se existendum, quam actualitatem subsistentia & existentia essentiis rerum ministrant.
- RELATIVVS, seu RESPECTIVVS seu ACTVANS, est qui aliquid aliud actuat, & ideo dicitur respectiuus, quia dicit ordinem ad aliquid aliud, vnde appellatur actus ad aliud, estque duplex
  - METAPHYSICVS, vt ACTVS
    - ESSENTIÆ, qui est ipsa essentia.
    - EXISTENTIÆ, qui est ipsamet existentia.
    - SVBSISTENTIÆ, seu VLTIMÆ ACTVALITATIS qui dicitur, ACTVS HYPOSTATICVS, & est ipsius singularis, seu primæ substantiæ.
    - INEXISTENTIÆ, qui proprius est accidentium.
  - PHYSICVS, seu FORMALIS, seu SPECIFICVS, seu INFORMANS, vt forma, triplex est
    - EDVCTVS è potentiâ materiæ qui perficit subiectum & ab eo dependet, vt omnes formæ substantiales præter animam.
    - PERFICIENS SVBIECTVM, & ab illo non dependens, vt anima humana.
    - CONSERVATIVVS, seu ACTVS METAPHORICVS, & sic locus est quasi forma & actus qui conseruat locatum.
- PRIMVS, qui vel est, vt
  - FORMA substantialis rei, vt anima in homine.
  - POTENTIA, seu PRINCIPIVM AGENDI, vt sunt potentiæ vitales in homine.
  - HABITVS, vt scientia, &c.
  - ACCIDENS, quodcumque quod est principium QVO operationis, vt species intentionalis seu intelligibilis.
- SECVNDVS, qui est ipsa operatio, dicitur à quibusdam ACTVS QVI, & actus primus ACTVS QVO, sicut aliud est principium QVOD, & aliud QVO, & ideo potentia seu virtus actiua est in actu primo quando potest agere, & habet omnia requisita ad agendum, & est in actu secundo quando habet actualem ordinem ad actionem, qui ordo consistit in hoc quod per illius actualem ordinem ad actionem res fit agens cùm antea non ageret.
- INFORMANS, de quo suprà in actu respectiuo, vt forma; qui actus opponitur potentiæ receptiuæ & subiectiuæ, estque duplex,
  - SVBSTANTIALIS, vt forma.
  - ACCIDENTALIS, vt candor.
- ENTITATIVVS, seu TRANSCENDENS, seu (secundùm Henricum) PRÆSENTIALIS EXISTENTIÆ, quem Scotus & Henricus tribuunt materiæ primæ, & nihil est aliud quàm entitas rei, quatenus actu existit extra causas, qui actus opponitur potentiæ obiectiuæ, sicut actus formalis opponitur potentiæ subiectiuæ.

NATVRALIS, qui potest attingi ab agente creato, & differt ab actu physico de quo suprà in diuisione actus respectiui, quia hic est actus secundus, ille est actus primus.

SVPERNATVRALIS duplex est:

- QVOAD SVBSTANTIAM, qui secundùm suam essentiam & primariam & specificam rationem talis est, vt ipsamet entitas actus non possit esse agenti creato, vel creabili, per absolutam Dei potentiam, connaturalis: vt est vnio hypostatica, visio beatifica, &c.
- QVOAD MODVM TANTVM, qui secundùm entitatem consideratus, est simpliciter proportionatus & producibilis ab agente naturali creato, supposito concursu Dei vniuersali, sed tamen quia habet annexum talem vel talem modum non potest produci ab agente creato. Sic restituere visum cæco est actio supernaturalis secundùm modum, quia entitas visus est quid naturale & producibile à natura: sed restitutio visus in cæco est quid supernaturale & improportionatum agenti naturali quandoquidem secundùm naturam non datur regressus à priuatione ad habitum.

EXERCITVS, vt quando dicitur homo est risibilis; risibile prædicatur de homine in actu exercito.

SIGNATVS, vt cum dicitur, risibile prædicatur de homine, seu Causa vt habens potentiam ad causandum est in actu signato & illi respondet vt QVO, causa vt causans est in actu exercito, seu actu secundo, cui respondet vt QVOD. Sic autem in propositionibus vocatur, quia significatur aliquem actum competere alicui rei, qui tamen in illa propositione non exercetur, vt risibile prædicatur de homine, vbi risibili dicitur competere prædicatio cùm tamen subiiciatur; Actus tamen iste exercetur in hac propositione, homo est risibilis; vbi risibile non subiicitur sed prædicatur, Si causa dicitur esse in actu signato, quando significatur habere quæ ad agendum necessaria sunt cùm tamen exercetur, & exeritur vis ipsius in effectum, dicitur esse in actu exercito.

HOMINIS

- MORALIS, seu IN GENERE MORIS, est actus humanus ex libertate & consilio operante productus, qui proinde est quid aggregatum ex ipso actu naturali, vnà cum omnibus circumstantiis loci, & temporis, ideo vocatur ACTVS CIRCVMSTANTIONATVS ab Aureolo, duplicique ratione consideratur, vel in ratione
  - HONESTI, vt est actus bonus.
  - INHONESTI, seu turpis, vt est peccatum.
- NATVRALIS, seu PHYSICVS, seu IN GENERE NATVRÆ, est ipsa operatio præcisa à circumstantiis, ideoque dicitur actus nudus.
- INTERIOR, qui est elicitus à potentiis vitalibus interioribus, quales sunt operationes intellectus & voluntatis.
- EXTERIOR, qui est propriè membrorum externorum, & qui versatur vt plurimùm circa materiam extrinsecam; sic homicidium est actus exterior; velle occidere, actus interior.

INTELLECTVS

- RECTVS, seu DIRECTVS, est ille qui directè habet tendentiam in rem extra se tanquam in obiectum terminatiuum seu materiale.
- REFLEXVS, est ille qui terminatur ad actum præexistentem in potentia, in quem tendit, tanquam in obiectum suum formale & materiale.
- COLLATIVVS, est ille quo comparatur vnum obiectum ad aliud, ideóque dici solet actus intellectus COMPARATIVVS.

VOLVNTATIS

- ELICITVS, seu ESSENTIALIS ipsius voluntatis est ille, qui producitur immediate ab ipsa voluntate & manet in ea, vt velle diligere Deum, velle reddere debitum, & eiusmodi.
- IMPERATVS, seu AD VSVM VOLVNTATIS, est ille qui producitur ab alia potentia tanquam a principio proximo & immediato, sed voluntate illam potentiam mouente ad exercitium, vt quando voluntas mouet intellectum ad intelligendum, vel cum mouet appetitum ad actum temperantiæ, aut fortitudinis, & sic de aliis.
- IMPERATIVVS triplex.
  - FORMALITER IMPERATIVVS, qui est velle aliquid exequi simpliciter.
  - VIRTVALITER, seu ÆQVIVALENTER, est velle aliquid consequenter ad aliud aliud, vt cùm quis suadet infideli recipere fidem Christianam, consequenter etiam suadet vt recipiat baptismum.
  - CONDITIONALITER, seu EX SVPPOSITIONE, vt si vis perfectus esse, vade, vende omnia, &c. *Hæc Bcel.*

ADÆQVATIO

- NATVRALIS, est inter similia.
- PROPORTIONALIS, est inter dissimilia sicut materiæ ad formam. *Ex Scoto.*
- seu æquabilitas mutua repræsentantis ad repræsentatum ratione
  - OBIECTI, seu ENTITATIS AD ENTITATEM, ita vt cognitâ entitate repræsentantis, cognoscatur entitas repræsentati perfectè, sicut cognitis principiis, cognoscitur conclusio.
  - ACTVS, seu SPECIEI, seu RATIONIS REPRÆSENTATIVÆ: quæ ita repræsentat obiectum quantùm repræsentabile est.
  - POTENTIÆ, quæ adæquatio in hoc consistit vt obiectum in tantùm repræsentetur in quantum potentia elicere potest actum suum circa illud. *Hæc Rada.*

ÆQVALITAS

- DIMENSIONIS est cùm vnum corpus est æquale alteri secundum omnem quantitatem, scilicet longitudinem, latitudinem & profunditatem.
- CONTINENTIÆ, seu EXTENSIONIS est cùm vnum corpus continet alterum, & nec plus nec minus natum est continere, vt superficies extima vltimi cœli continet [illegible] totum vniuersum. *Ex Iandun.*
- POSITIVA, est quando vnum in se continet omnem perfectionem alterius, vt verbum Patris.
- NEGATIVA, est quando vnum non continet aliquem gradum perfectionis quo alium excedit, vt inter lineam & albedinem. *Hæc Conimbricenses.*

ÆQVIVOCVM

- ÆQVIVOCANS, est terminus seu vox significans diuersas naturas sub diuersis rationibus, vt canis significat terrenum, cœlestem & marinum.
- ÆQVIVOCATVM, est res illa significata per illud nomen, vt animal latrans, sydus cœleste, & canis marinus sunt res æquiuocatæ sub hoc nomine canis.
- CASV & FORTVNA, est quod diuersis omninò rationibus, suis congruit significatis, vt Gallus, homini natione Gallo, & Gallo aui. Et vocabulum Alexander Alexandro Paridi, & Alexandro Macedoni: Sic autem dicuntur, quia in his imponendis nulla habetur ratio cognationis seu conuenientiæ rerum significatarum. Et hæc sunt propriè æquiuoca.
- CONSILIO & RATIONE, est quod diuersimodè, ob certam tamen rationem suis significatis conuenit: Ratio autem hæc se habet, vel ex parte
  - IMPONENTIS, & vocatur æquiuocum à consilio purè, vt cùm nomen Ioannis Baptistæ, ei pariter conuenit, cui solùm, vt imitetur, impositum est.
  - RERVM, & vocatur Analogum.

ÆTERNVM

- POSITIVE, est quod existit in omni differentia temporis, vt Deus,
- NEGATIVE est quod in nulla differentia temporis deficit, & sic vniuersale dicitur æternum.

AGENS

- VNIVOCVM, quod producit effectus eiusdem speciei, vt homo generat hominem.
- ÆQVIVOCVM, quod producit effectum diuersæ speciei, vt sol producit ranam, & aurum.
- ANALOGVM, quale est Deus respectu creaturarum.
- FORMALE, vt albedo facit album.
- EFFECTIVVM, vt pictor facit parietem album.
- PER MODVM CAVSÆ FINALIS, sic finis facere dicitur; mouendo efficientem, motione quadam metaphoricâ.
- DIRECTIVVM, vt cùm homo aliquid agit dirigendo secundùm prudentiam aut artem, aut per alios habitus practicos.
- INSTRVMENTALE, per instrumentum ——
  - SEPARATVM, vt securim.
  - CONIVNCTVM, vt manum.
- NATVRALE, seu DETERMINATVM, seu NECESSARIVM, seu à NATVRA, seu NON LIBERVM, quod determinatum est ad producendum vnum tantùm effectum, & non eius oppositum, vt calor calefacit tantùm, & non frigefacit. Sic sunt agentia omnia naturalia expertia voluntatis.
- LIBERVM, seu VOLVNTARIVM, seu INDETERMINATVM, seu AGENS EX PROPOSITO, quod æquè potest facere aliquid, & eius oppositum, vt voluntas potest velle & nolle.
- PER
  - MOTVM, vt fit in productione ignis, & sicut agentia naturalia.
  - SIMPLICEM EMANATIONEM, sicut propriæ passiones fluunt ab essentia.
  - PRODVCTIONEM CREATIVAM, absque omni motu & transmutatione, tam ex parte agentis, quàm ex parte materiæ, & sic solus Deus producit ex nihilo.
- INDEPENDENS, quod in sua actione nihil præsupponit, & sic sólus Deus est agens independens.
- DEPENDENS AB ALIO, triplex est vel
  - à CAVSA PRIMA, seu VNIVERSALI
    - DEO, & sic absolutè omnia agentia creata tam spiritualia, quàm corporalia dependent à Deo
    - COELO, sic solùm corpora inferiora & elementa.
  - AB INTRINSECO ALIQVO quod sit in ipso mobili, vt terra, lapis, ad motum deorsum à grauitate.
  - AB EXTRINSECO ALIQVO, sicut potentia visiua, vt actu videat, requirit obiectum quod est sibi extrinsecum.
- MEDIATVM, vt auus respectu nepotis.
- IMMEDIATVM, vt pater respectu filij.
- SVBORDINATVM, ordine quodam vel:
  - ESSENTIALI, qualis est inter cœlum & hominem, animam & potentias.
  - ACCIDENTALI, qualis est inter indiuidua, vt inter patrem & filium.
- NON SVBORDINATVM duplex est,
  - NEGATIVE, & sic Deus est agens non subordinatum, quia nullo modo potest recipere influxum, & subordinationem, ab alio.
  - PRIVATIVE, cùm inter duo non est subordinatio aliqua essentialis ad omnes effectus, qualis est inter hominem & lapidem, quia lapis agere potest absque influxu hominis, & contra; potest tamen lapis recipere motionem aliquam ab homine, & sic subordinari ei.
- VT QVOD, sicut suppositum,
- VT QVO, sicut materia & forma.
- PROPRIA VIRTVTE, quod —
  - IN SVA ACTIONE nihil præsupponit, & sic solus Deus agit propriâ virtute.
  - NECESSARIÒ, præexigitur ad operationes aliorum tanquam agens, sic cœlum & intelligentiæ agunt in hæc inferiora.
- ALIENA VIRTVTE, vt agentia creata respectu Dei
  - AGIT secundum formam suam substantialem, sic ignis & omnia elementa dicuntur agere, vt ignis producendo ignem, aqua aquam
  - AGIT, secundum inclinationem naturalem, vt res quælibet prout innato pondere in fines suos feruntur, qualis actio, tam materiæ, quàm formæ conuenit.

AGENDI RATIO multiplex
- FORMA REI SVBSTANTIALIS, vt anima in homine.
- POTENTIA ACTIVA, vt intellectus & voluntas, sunt rationes & principia quibus homo intelligit.
- QVALITATES ACTIVÆ, vt calor est ratio calefaciendi igni.
- VIRTVS INFLVXA à superiori agente: quæ duplex est
  - NATVRALIS, ab agente naturali, vt influentiæ à cœlo.
  - SVPERNATVRALIS, vt virtus sacramentalis in Sacramentis.
- QVANTITAS, quæ etiam confert aliquid agenti, vt maior ignis, magis agit quàm paruus.
- HABITVDO RESPECTIVA, vt approximatio, proportio agentis ad passum, & omnia quæ aliquo modo conferunt ad substantiam vel modum actionis.
- SPECIFICATIO ACTIONIS, sic notitia obiecti est ratio voluntati agendi, quia actus voluntatis specificatur ab obiecto, quatenus est cognitum, *vt vult Soncinas.*

AGGREGATVM per accidens est compositum constans vel partibus diuersi generis & naturæ, vt domus; vel partibus, eiusdem generis, sed quarum vna non sit actus seu forma respectu alterius, vt exercitus, aceruus lapidum, &c.

ALIETAS
- OPPOSITIONIS, est inter conceptus oppositos, quales sunt conceptus differentiarum diuidentium genus.
- DISPARATIONIS, est inter conceptus disparatos, vt duarum specierum sub eodem genere:
- DETERMINABILIS, & DETERMINATIVI, est in conceptibus generis & differentiæ.
- INCLVSIONIS, & INDETERMINATIONIS, est in conceptibus inferiorum & superiorum. Et hæc alietas cõpatitur secum verissimam identitatem. *Hæc Canonicus.* Alietas tamen strictè & propriè sumpta est differentia in essentia; Vnde illa dicuntur alia, quæ differunt essentialiter, vt Ioannes & Canis.

ALTERATIO
- CORRVPTIVA, vt calefactio & denigratio.
- PERFECTIVA, seu [illegible], vt illuminatio quæ dicit receptionem luminis, & abiectionem tenebrarum, quæ non est forma, sed priuatio tantùm.

AMOR
- AMICITIÆ, est cùm bona amato cupimus & procuramus propter ipsum & non propter nos.
- CONCVPISCENTIÆ, est cùm amamus aliquid propter nos, & in nostrum commodum & bonum referimus.

ANALOGA
- INÆQVALITATIS, seu SECVNDVM ESSE, sunt quorum nomen commune est, & ratio omninò eadem, inæqualiter tamen perfecta in inferioribus, vt genera quæ ob inæqualitatem differentiarum contrahentium perfectiùs existunt in vna specie, quàm in alia; etiamsi hæc planè impropriè dicantur analoga, nam verè vniuoca sunt, rationi enim generis quæ ex æquo participatur ab inferioribus, extranea est perfectio maior alterius speciei ex differentiis prouemens.
- ATTRIBVTIONIS, quorum est idem nomen, eadémque ratio secundùm terminum, tamen secundùm diuersas habitudines ad illum: Nam animal suscipit sanitatem vt subiectum; pulsus indicat vt signum; cibus conseruat vt causa: quibus posterioribus attribuitur nomen sanum propter habitudinem ad illud prius, cui primo & principaliter competit sanitas: Nam sanum significat temperiem debitam primarum qualitatum in animali.
- PROPORTIONIS, sunt & quorum idem commune nomen, & eadem ratio proportionaliter, seu QVORVM EST SIMILIS RATIO. Alia enim est ratio principii in fonte, in corde, in instanti quod dicitur principium temporis. Item alia est RATIO ENTIS in substantia, in accidente. Alia forma hominis in viuo atque in mortuo.

ANGELVS est compositus ex
- ACTV, & POTENTIA.
- ESSE, & ESSENTIA.
- NATVRA, & SVPPOSITO, seu EX QVO EST, & QVOD EST.
- NATVRA SPECIFICA, & DIFFERENTIA INDIVIDVALI.
- SVBIECTO & ACCIDENTE, & hæc est compositio accidentalis.
- GENERE & DIFFERENTIA.
- ACTV POSITIVO, & PRIVATIVO ut loquuntur Scotistæ:

ANIMA
- DIVIDITVR per
  - GRADVS, seu PARTES ESSENTIALES, ut in uegetatiuum, sensitiuum & intellectiuum.
  - POTENTIAS vt
    - VEGETATIVVM in nutritiuam, augmentatiuam, & generatiuam.
    - SENSITIVVM, in appetitum sensitiuum, cuius species sunt irascibilis, & cõcupiscibilis.
    - APPREHENSIVVM in quinque sensus exteriores, & tot interiores.
    - INTELLECTIVVM, in intellectum, uoluntatem, & memoriam intellectualem.
  - PORTIONES, ut partem
    - SVPERIOREM
    - INFERIOREM

    quæ contemplatur res
    - æternas & spirituales.
    - caducas & mundanas.
- SVBSISTIT ut
  - QVOD prout est independens in suo esse à corpore.
  - QVO, prout est id quo existit totum. *Hæc Conimbricenses.*
- DICITVR
  - ANIMA, dum uegetat.
  - SPIRITVS, dum contemplatur.
  - SENSVS, dum sentit.
  - ANIMVS, dum sapit.
  - MENS, dum intelligit.
  - RATIO, dum decernit.
  - MEMORIA, dum recordatur.
  - VOLVNTAS, dum uult.

APPETITVS

- ELICITVS duplex est
  - SENSITIVVS, seu ANIMALIS, seu SENSVALIS quo res præeunte notitiâ sensus fertur in bonum suum, ideo appellatur SENSVALITAS, & RATIONALIS SECVNDVM PARTICIPATIONEM, in quantum natus est obedire rationi, éstque duplex.
    - CONCVPISCIBILIS per modum desiderij, seu per prosecutioné.
    - IRASCIBILIS per fugam.
  - INTELLECTIVVS, seu RATIONALIS, seu VOLVNTAS, quæ præuiâ notitiâ intellectus apprehendit bonum conueniens.
- INNATVS, seu NATVRALIS, seu METAPHORICVS, est propensio ingenita ab authore naturæ, quâ vnúquodque absque vlla præuia notitia inclinatur in id quod sibi conueniens est, éstque.
  - MATERIÆ, quo appetit formam actuantem.
  - FORMÆ SVBSTANTIALIS, quæ appetit materiam dispositam qualitatibus primis.
  - QVALITATVM PRIMARVM, quæ appetunt materiam dispositam per quantitatem & dimensiones. *Hæc Paulus Venetus.*
  - POTENTIÆ NATVRALIS, quæ per se in actus suos propendet, vt potentia visiua in actus visionis. *&c.*
- IVSTITIÆ, est in sola rationali natura, & est ille quo nô tam id quod nobis est commodum affectamus, quàm quod iustum est.
- COMMODI, est in vnaquaque re etiam non sentiente; sic grauia deorsum mox vt permittitur se proripiunt. *Ex Scoto.*
- DESIDERII, seu INHIANTIS, seu CARENTIÆ, est quo aliquid desiderat habere id quo caret, sic materia potest dici appetere formam quam nondum possidet.
- COMPLACENTIÆ, seu FRVENTIS, quo amatur aliquid quod est præsens, sic materia appetit formam quâ fruitur. *Hæc Brulefer.*

APPRÆHENSIO

- SENSVS, est circa obiecta, & accidentia exteriora præsentia.
- IMAGINATIVÆ, est circa similitudines rerum tum præsentium, tum absentium.
- PHANTASTICÆ, est circa similitudines rerum singularium non sensatarum ex quibus nouas intentiones effingit.
- COGITATIVÆ, est circa similitudines rerum, sed cum discursu quodam, qui constat ex terminis singularibus, ideo dicitur Discursus expositorius.
- INTELLECTVS, est circa essentias rerum, circa quidditates & circa vniuersalia, & hæc potentia per excellentiam dicitur APPRÆNSIVA simpliciter.

APPROPRIATIO per

- ASSIMILATIONEM, & sic causa debet appropriari suo effectui.
- ADÆQVATIONEM, & sic potentia appropriatur obiecto & vicissim

ASSVMERE

- EFFECTIVE, est causare vnionem naturæ assumptæ, sic omnes tres personæ Deitatis assumpserunt naturam humanam, id est effecerunt.
- TERMINATIVE, est illam vnionem terminare, sic sola secunda persona, Verbum, assumpsit naturam humanam. *Ex Bassolio.*

AVGMENTATIO fit vel per

- IVXTA POSITIONEM, seu APPOSITIONEM MATERIÆ, seu ACCESSIONEM, seu ACCVMVLATIONEM, vt additur lapis lapidi, & hæc augmentatio est impropriè dicta, cum partes inter se non faciant ens vnum per se, sed per accidens & vnum aggregationis.
- INTENSIONEM IN QVALITATIBVS, sic cùm quatuor gradus caloris adduntur calori vt duo, dicimus tunc calor intendi & augeri. Et hæc augmentatio est etiam impropria.
- RAREFACTIONEM, vt ex aqua fit aer maioris quantitatis, & hæc etiam est impropria.
- ADDITIONEM IN QVANTITATE DISCRETA, sic numerus augetur per additionem vnitatis.
- INTVSSVSCEPTIONEM, cùm suscepto intus, digestóque alimento à virtute animæ conuertitur alimentum in substantiam viuentis, & fit vnum per se cum cæteris partibus; Ideo augmentatio hæc est propriè dicta, & ratione tantùm differt à generatione; & appellatur aggeneratio, sicut etiam differt tantùm ratione à mixtione cùm vnus & idem motus numero sit, & generatio aggeneratio, siue augmentatio & mixtio.

B

BEATITVDO

- OBIECTIVA, est ipse Deus, eáque duplex est.
  - MATERIALIS, seu RATIO MATERIALIS OBIECTI, quæ est Deitas, seu Deus.
  - FORMALIS, seu RATIO FORMALIS quæ est ipse Deus, quatenus est summum bonum hominis, seu ipse actus visionis Dei.
- FORMALIS, est ipse actus.
- SVBIECTIVA, est ipse homo, seu natura beatificabilis, licet hæc impropriè dicatur beatitudo, & veriùs diceretur beata. *Hæc Biel.*
- NATVRALIS, qualem Aristoteles in suis libris Ethicorũ depingit, illiúsq; obtinendæ media præscribit:
- SVPERNATVRALIS, qualem expectant Christiani post hanc vitam.

BONVM

- TRANSCENDENTALE tam latè patet ac Ens, ideo omnia entia sunt bona bonitate transcendentali, & quantùm Entitatis habent, tantùm Bonitatis habent.
- PRÆDICAMENTALE, seu RESPECTIVVM, seu NATVRALE, est bonum vni alicui naturæ, seu speciei, & non alteri, sic bonum est terræ esse in centro Vniuersi, non autem est bonum ignis.
- HONESTVM, est per se & propter se appetibile, vt Virtutes:
- VTILE est appetibile, propter aliud, tanquam medium propter finem.
- DELECTABILE, est per se appetibile vt afferens quietem quandam seu oblectationem appetitui.
- MORALE seu MERITORIVM latè sumptum, est proprium hominum, & dicit ordinem ad voluntatem, cuius tot sunt species, quot sunt virtutes morales: quo bono morali homo simpliciter dicitur bonus, aut malus,
- INTELLECTVALE dicit ordinem ad intellectum, & tot sunt eius species, quot sunt virtutes intellectuales, vt intelligentia, scientia, prudentia, à quibus homo non dicitur simpliciter bonus.
- CONSISTIT in
  - MODO per quem intelligitur commensuratio effectus in ordine ad causam, vt habeat eum scilicet modum & limitem quem ei causa præfixit; ideo à Salomone dicitur [illegible], quia mensura rem modificat & coërcet.
  - SPECIE per quam intelligitur forma, siue causa formalis effectus, quæ à Salomone appellatur NVMERVS, quia species & essentiæ rerum sunt veluti numeri, *ex Arist. l. 8. Metap. tex.* 10.
  - ORDINE per quem indicatur perfectio accidentalis vniuscuiusque rei, & naturalis inclinatio ab bonum suum conueniens, quæ a Salomone appellatur PONDVS, quia vt corpora ponderibus, ita quælibet res innatâ propensione in suum proprium bonum fertur.
- PARTICIPATIVE seu AB EXTRINSECO, & vt à CAVSA, est quo omnia creata sunt bona, bonitate participatâ.
- ESSENTIALITER, sic solus Deus est bonus.
- FORMALITER, sic vnaquæque res bona est, bonitate sua naturali, tanquam effectus formalis à causa formali proueniens,
- ET FINIS in actu
  - EXERCITO, id est quo ad rem ipsam, sunt idem: Nam exercetur, vt sic loquar, appetitio voluntatis circa finem & media ob solam bonitatem finis.
  - SIGNATO, id est quoad rationes significatas per hæc nomina, non sunt idem: Nam bonitas sola est ratio motiua cur finis appetatur.

C

CATEGOREMATA vocantur quasi DICIBILIA quæ de vno aut pluribus dicũtur. **SYNCATEGOREMATA** verò dicuntur, quæ non dicuntur de aliquo aut aliquibus, sed tamen categorematis adiumentum afferunt, vt certum orationis sensum efficiant, vt CRÆSI, diuitis, doctè, sapienter, omnis, nullus, si, cum, aut, ab, & eiusmodi: *Hæc Fonseca.*

CATEGORIA idem est ac enunciatio, seu prædicatio vnius de alio: Quia autem res in decem classibus, seu ordinibus ideo disponuntur, vt superiora de inferioribus, iuxta naturæ ordinem affirmentur, meritò ipsæ classes græcè CATEGORIÆ latinè PRÆDICAMENTA appellantur, quia in his Categoremata, seu quæ prædicantur, in ordinem coacta, disposita sunt.

CAVSA

- PRIMA, primitate / SECVNDA, vt sunt creaturæ respectu Dei.
  - PERFECTIONIS, quæ cæteris est perfectior.
  - ILLIMITATIONIS, seu INDIFFERENTIÆ est quæ concurrit ad plures effectus specie distinctos, *vt sol.*
  - DVRATIONIS, quæ aliam tempore seu duratione præcedit.
- ÆQVIVOCA, quæ non est eiusdem rationis & denominationis cum suo effectu, vt Sol respectu animalium genitorum ex putri materia.
- VNIVOCA, quæ est eiusdem denominationis & rationis cum suo effectu, vt homo generans hominem.
- ANALOGA, vt Deus respectu creaturarum.

VNIVERSALIS, duplex est per { PRÆDICATIONEM, sic Homo est causa vniuersalis omnium hominum, quia prædicatur de suis inferioribus. | CAVSALITATEM, seu in essendo, seu IN CAVSANDO, quæ concurrit ad effectus aliorum agentium, vt Deus & cœlum. *Hæc Soncinas.* }

PARTICVLARIS, vt Polycletus.

TOTALIS, quæ potest producere totum effectum, duplex est. { SVFFICIENS, quæ omnibus aliis circumscriptis potest effectum sufficienter producere, vt ignis calefactionem. | PRÆCISA, quæ potest aliquem effectum sufficienter producere, & sine quâ non potest talis effectus produci, vt anima respectu actus vitalis; Deus respectu creationis. }

PARTIALIS, quæ concurrit cum alia, vt duo homines trahentes nauim.

SIMPLEX, vt sol, homo.
COMPOSITA, vt duo trahentes nauem.

SECVNDVM { FIDEM, quæ secundùm veritatem causæ est, vt materia & forma. | IMAGINATIONEM, id est, secundùm operationem intellectus, sicut genus & differentia respectu speciei quam causant metaphysicè. *Hæc Burlaus ex Auerroë.* }

PER SE, seu INFLVENS IN EFFECTVM, quæ virtute & actione propriâ producit effectum, vt fabricator respectu domûs.

PER ACCIDENS, seu NON INFLVENS IN EFFECTVM; quæ non agit propriâ virtute, sed eius cui coniungitur, sicut album est causa ipsius domus.

INTRINSECA, vt materia & forma.
EXTRINSECA, vt efficiens & finis.

PROPINQVA, quæ iamiam actura est, aut quasi in procinctu ad agendum.

REMOTA, quæ nondum ad operandum satis accincta.

MEDIATA, quæ causat vel interuentu alterius suppositi, vel alterius virtutis.

IMMEDIATA, quæ agit vel immediatione suppositi, vt ignis comburendo ceram; vel immediatione virtutis, vt sol liquefaciendo ceram.

IN FIERI { ET FACTO ESSE, vt corpus luminosum respectu luminis, & Deus conseruans respectu rerum quas perpetuâ productione conseruat. | ET NON FACTO ESSE, cuius influxu continuo effectus iî productus non dependet, tales sunt omnes causæ creatæ præter solem respectu luminis, & potentias vitales respectu suorû actuû & paucas alias. *Hæc Scotus.* }

MOVENS { MOTA, vt causæ secundæ | IMMOTA, vt causa prima. }

EFFICIENS, quæ est principium primû mutationis vel eît.

PRINCIPALIS, quæ in suo saltem ordine ac genere virtuté habet integram & sufficientem ad effectum; seu quę non operatur vltra mensuram inhærentis sibi & cônaturalis virtutis, quo fit vt effectus illi assimilari possit, etiamsi alioqui à causa superioris ordinis & dependeat & virtutem accipiat. Hæc est duplex. { PHYSICA, seu verè EFFICIENS, quæ per se influit & dat esse effectui actione, vt ita dicam, exequente. | MORALIS, seu DISPOSITIVA, seu IMPVTATIVA, seu EXCITATIVA seu CONSILIANS, quæ consilio, precibus, imperio, permissione, vocatione, inspiratione, aut simili modo mouet causam liberam ad operandum, quæ licèt non attingat effectum influxu reali & physico, tamen huiusmodi est, vt ei meritò imputetur laus operis aut culpa. }

INSTRVMENTALIS, quâ principalis ad agendum vtitur, seu quæ eleuatur ad producendum effectum nobiliorem se, vel vltra mensuram propriæ perfectionis.

PERFICIENS, seu CONSVMMATIVA.

DISPONENS, vt sunt ipsæmet dispositiones, quibus præinstruitur materia ad formam inducendam.

SPECIFICATIVA; sicut obiectum est causa intellectionis.

SINE QVA NON, vt approximatio ligni, sine qua ignis non combureret.

SVBORDINATA { ESSENTIALITER, quando causæ inferiores dependent à superioribus tam in esse, quàm in causare, sicut se habent Deus & sol & aqua respectu ranæ. | ACCIDENTALITER, quando est dependentia in essendo, non tamen in causando, vt filius licèt habeat esse à patre, generare tamen potest patre mortuo. }

MATERIALIS, ex qua aliquid fit tanquam ex præiacente subiecto.

FORMALIS, quę dat esse rei duplex est { INTERNA, quæ essentialem rei compositionem ingreditur, cuiusmodi sunt omnes formæ physicæ respectu entis naturalis, & anima humana & equina respectu hominis & equi; & differentiæ metaphysicæ comparatione speciei, vt rationale respectu hominis. | EXTERNA, quę licet rem non componat, nec in ea includatur, tamen essentiam determinat, eique certam speciem tribuit, quod est proprium munus formæ, ita se habet idea respectu sui effectus, & obiectum respectu scientiæ. }

FINALIS, cuius gratia aliquid fit.

CONSIDERATVR
- FORMALIS, à mathematico.
- EFFICIENS, FORMALIS, & FINALIS, à metaphyſico.
- EFFICIENS, FORMALIS, MATERIALIS, & FINALIS, à Phyſico.

CENTRVM
- MAGNITVDINIS corporis, eſt illud quod eſt in media linea diuidentis illud corpus, per duo [illegible]
- GRAVITATIS corporis, eſt illud quod eſt in medio lineæ diuidentis illud corpus in pa[illegible] graues.

CERTITVDO
- EVIDENTIÆ, quæ habetur per ſcientiam.
- ADHÆSIONIS, ſeu ADHÆRENTIÆ, quâ credens firmiùs adhæret creditis, quàm ſciens ſcitis. *Ex Durando.*
- ORDINIS. Eſt de infallibili productione effectûs à ſua cauſa.
- PERFECTIONIS, eſt de obiecto perfectiſſimo, vt de Deo & de Intelligentiis.
- OBIECTI, conſiſtit vt obiectum ſit certum in ſe, vel ſecundùm ſe, vel prout ſubeſt diuinæ reuelationi.
- COGNITIONIS, ſeu NOTITIÆ, ſeu MEDII, requirit vt intellectus, obiecti certitudinem certò & per medium certum cognoſcat, & certitudo hæc requiritur ad ſcientiam
- COGNOSCENTIS, ſeu EX PARTE SVBIECTI, iuxta quam dicit Ariſtot. 7. Ethic. c. 3. poſſe aliquem ex proteruia magis & firmiùs adhærere erroribus ſuis, quàm alij veritatibus ſuis, ſicut hæretici faciunt.

CIRCVMINCESSIO, eſt alicuius ſubſiſtentis in ſubſiſtente realiter diſtincto mutua & intima præſentialitas, in eadem natura numero.

COÆQVARI
- FORMALITER, eſt habere æqualitatem ad aliquid, ſeu commenſurari alicui: Sic locus locato coæquatur.
- ORIGINALITER, & quaſi paſſiuè, ſic imago coæquata eſt ei cuius eſt imago. *Hæc Baſſolis.*

CŒLVM ſumitur pro
- VLTIMA SPHÆRA.
- AGGREGATO, ex omnibus corporibus cœleſtibus.
- AGGREGATO, ex omnibus corporibus tam cœleſtibus, quàm inferioribus, tam ſimplicibus quàm mixtis.

COGNITIO
- MATVTINA, eſt cognitio rerum creatarum in Verbo.
- VESPERTINA, eſt cognitio rerum in proprio genere.
- MERIDIANA, eſt cognitio diuinæ eſſentiæ, & in eſſentia diuina, quia clara eſt ſicut meridies. *Hæc Ingen.*
- QVIDDITATIS, eſt quâ vnum tantùm prædicatum eſſentiale cognoſcitur.
- QVIDDITATIVA, ſeu DEFINITIVA, eſt quâ omnia prædicata eſſentialia vſque ad vltimas cauſas cognoſcuntur.
- DEMONSTRATIVA, eſt quæ demonſtratione comparatur, ſeu, per quam proprietates oſtenduntur de ſubiecto.
- COMPREHENSIVA, eſt quâ res cognoſcitur, quantùm ex ſe cognoſcibilis eſt.
- ACTVALIS, eſt quando homo actualiter cognoſcit aliquid, quem Ariſtoteles comparauit vigilanti.
- HABITVALIS, eſt quando habet habitum alicuius ſcientiæ, ſed non actu contemplatur: Et habentem hăc cognitionem Ariſtoteles comparauit dormienti [illegible] 1. Ethic.
- VIRTVALIS, eſt quando inferius cognoſcitur in ſuo ſuperiori, & quando partes virtualiter cognoſcuntur in toto, aut quando effectus cognoſcitur in cauſa.
- COMPLEXA, quam Auerroës FIDEM vocat, eſt quæ de aliquo complexo habetur, vt de propoſitione affirmatiua, vel negatiua, & vocatur COMPOSITIO, & DIVISIO.
- INCOMPLEXA, quam Auerroes FORMATIONEM vocat, eſt quæ de aliquo incomplexo habetur, & vocatur, INTELLIGENTIA SIMPLICIVM.
- IN ALIO, vt cùm Beati in diuina eſſentia creaturam intuentur.
- POST ALIVD, eſt diſcurſus ſucceſſiuus vnius poſt aliud.
- EX ALIO, eſt cùm vnum ex alio infertur per rationalem copulam, ergo, aut igitur, priori notitiâ cauſante poſteriorem, qui eſt diſcurſus cauſalitatis.
- CAVSAM HABET
  - EFFECTIVAM, vt potentia viſiua.
  - OBIECTIVAM, vt color, ſeu paries.
  - FORMALEM, vt ſpecies impreſſa & expreſſa.
  - INSTRVMENTALEM, vt organa & ſenſoria.

COMMVNICATIO

- VNIVERSALIS [illegible] PRÆDICATIONIS, [illegible] SVPERIORIS AD INFERIVS, seu LOGICA, Quomodo Vniuersale, & quidditas communicatur [illegible]bus.
- ESSENTIÆ, seu NATVRÆ communis pluribus suppositis, sola relatione distinctis, qualis est solius diuinæ essentiæ.
- ASSVMPTIBILITATIS, quæ est in assumptione naturæ humanæ à Verbo. *Hæc Capreolus.*
- SVBIECTI AD FORMAM, vt ligni ad colorem quem sub[illegible]
- FORMÆ AD SVBIECTVM, vt coloris ad lignum,
- PARTIS AD TOTVM.

COMMVNICABILE

- VT
  - QVOD, est illud quod de pluribus prædicatur, vt vniuersalia & omnia superiora respectu suorum inferiorum.
  - QVO, est illud quod est ratio essendi alicui substantialiter vel accidentaliter, seu EST id quo aliquid est tale, sic forma communicatur materiæ, albedo parieti, vt loquuntur *Scotistæ*, qui ideo definiunt indiuiduum quod est incommunabile vt quo, & vt quod.
- SECVNDVM
  - TRANSFVSIONEM, seu PER IDENTITATEM: sic essentia Patris communicatur filio & Spiritui Sancto. Transfusionis autem terminus mihi videtur durior, paucisque Scholasticis innotuit, etsi apud quosdam patres inueniri putem.
  - PRÆDICATIONEM, Sic essentia diuina est quoddam quasi prædicabile commune tribus personis. *Ex Herueo.*

COMPOSITIO

- REALIS, quæ est rerum à parte rei, seu sine mentis opera distinctarum, duplex est.
  - METAPHYSICA, quæ est entitatum absque mentis opera distinctarum, sed quarum vna se habet vt modus alterius. estq; vel ex
    - NATVRA, & SVPPOSITO, seu EX QVO EST, & QVOD EST.
    - ESSE & ESSENTIA, quam *Ingen* vocat COMPOSITIONEM INNITENTIÆ; quæ est inquit, quando aliquid innititur in aliud prius se naturaliter a quo dependet secundùm suum esse, sicut intelligentiæ dependent a primo ente.
    - ACTV POSITIVO, & PRIVATIVO, secundùm *Scotistas.*
    - POTENTIA & ACTV, quæ ijs competit rebus creatis, quæ cum simplices sint & actus meri ac puri, id est expertes possibilitatis physicæ, constant tamen ex aliquo tanquam potentiâ, & aliquo tanquam actu. Essentia est actus, receptiuitas illius est potentia.
  - PHYSICA, quę multiplex est.
    - EX IIS, vt homo componitur ex materia & forma.
    - CVM IIS, vt anima componitur cum corpore, subiectum cum accidente. Et hæc compositio propriè sumpta requirit vt alterum vel informet alterum, vel inhæreat alteri, ideo à *Durando* appellatur COMPOSITIO PER INHÆRENTIAM.
    - HVIVS AD HOC, est cum duo inter se componuntur ad efficiendum vnum totum, sed ita, vt neutrum alterũ informet, neque inhæreat alteri tanquam subiecto; sicut Humanitas Christi componitur cum persona Verbi, ex quibus resultat hic homo qui dicitur Christus, ideo ab eodem Durando appellatur COMPOSITIO SECVNDVM DEPENDENTIAM INEXISTENTIS, seu COMPOSITIO SECVNDVM SVBSISTENTIAM, cum scilicet vnum est tantùm inexistens & alterum subsistens, Persona enim diuina ante incarnationem subsistebat tantùm in natura diuina, post incarnationem subsistit in humana absque vlla alia inhærentia: & eandem compositionem appellat *Durandus* SECVNDVM HABITVDINEM RELATIVAM, quia nimirum natura humana & persona diuina ex vnione ista se habent sicut terminatiuum, & terminatum, sustentificans & sustentificatum.
    - EX PARTIBVS
      - SVBSTANTIALIBVS, sic materia intelligitur habere partes substantiales distinctas à quantitatiuis. *Hæc Bassolis.*
      - ESSENTIALIBVS, vt ex materia & forma
      - QVANTITATIVIS, vel
        - CONTINVIS, vt substantiæ extensę.
        - DISCRETIS, vt ex vnitate & vnitate componitur numerus.
      - HOMOGENEIS, vt aquâ.
      - HETEROGENEIS, vt homo ex capite, pectore, corde.
      - GRADVALIBVS, quę fit per gradus vt albedo, calor vt octo.
    - EX SVBIECTO &
      - ACCIDENTE, vt paries albus.
      - PROPRIETATIBVS INTENTIONALIBVS, vt homo risibilis.
    - ACTVALIS, quando compositum actu, & copulatim ponit omnes suas partes, & sic homo ponit actu cor, caput, pedes.
    - POTENTIALIS, quando compositum non ponit actu omnes partes, sed sub disiunctione, vt vniuersale respectu specierum quas potentiâ tantùm continet. Hæc distinctio est Buridani, & pertinet ad compositionem cum metaphysicam tum physicam, videtur enim esse iuxta ex vtraque.
- RATIONIS, seu LOGICA, ex genere & differentia, ex indeterminato & determinante.
- METAPHORICA, vt
  - MOTORIS cum mobili; ex quibus constituitur vnum per se motum, vt intelligentiæ cum cœlo, Angeli cum corpore assumpto.

COMPRÆHENSIO sumitur pro
- OMNI COGNITIONE, & sic est idem quod appræhensio.
- APPRÆHENSIONE, cuiuslibet essentialis ipsius rei cognitæ, & sic est idem quod distincta notitia rei ex principiis intrinsecis rei.
- PERFECTISSIMA notitia, quæ potest esse ex principiis intrinsecis & accidentalibus.
- NOTITIA REI
  - SVB omnibus prædicabilibus de re.
  - DISTINCTA, in tanta perfectione secundum actum cognoscendi quanta est in obiecto cognito. *Hæc Occam.*

CONCEPTVS
- SVMITVR PRO
  - POTENTIA CONCEPTIVA, seu INTELLECTIVA.
  - RATIONE CONCIPIENDI, seu SPECIE INTELLIGIBILI.
  - ACTV CONCIPIENDI formali.
  - ALIQVO FORMATO PER ACTVM INTELLIGENDI, nimirum pro verbo mentis.
  - OBIECTO
    - CONCEPTIBILI, quatenus tantùm aptum est concipi.
    - IAM CONCEPTO, vt terminat actum intelligendi, seu concipiendi, qui communiter appellatur conceptus obiectiuus.
- OBIECTIVVS seu MATERIALIS est res ipsa quę obijcitur intellectui, seu ipsum obiectũ & multiplex est.
  - DISTINCTVS, seu PRÆCISVS.
  - CONFVSVS, quo totum aliquod cognoscitur sic vt singulæ partes non concipiantur alio & alio conceptu.
  - SIMPLEX, qui duplex est quoad modum cognoscendi.
    - ET QVOAD REM COGNITAM, quando appræhenditur nuda rei essentia, vt conceptus hominis, leonis, auri.
    - ET NON QVOAD REM COGNITAM, vt sunt qualitates simplices repræsẽtantes obiectum aliquo modo compositum, vt conceptus hominis albi, rami fracti. *Hæc Caietanus.*
  - SIMPLICITER SIMPLEX, qui resolui non potest in superiora prædicata, vt ens quod non habet se superius in quod resoluatur, similiter differentiæ, passiones, quæ nulli directè supponuntur generi in quod resoluantur. Resolui autem in superiora est definiri per superiora.
  - VLTIMATVS duplex
    - POSITIVVS, quem alius conceptus præcessit.
    - NEGATIVVS, quem nullus alius conceptus subsequitur.
  - DETERMINABILIS, seu DETERMINATVS, vt est generis respectu differentiæ specificæ.
  - DETERMINANS, seu DETERMINATIVVS, vt conceptus differentiæ determinantis genus ad species.
  - VNVS vnitate
    - FORMÆ, sicut est in omni conceptu generico & specifico.
    - ANALOGIÆ, seu COMPARATIONIS, vt quando vnum dicitur in ordine ad aliud.
    - DISIVNCTIONIS, vt [illegible] conceptui formali, non respondet præcisè vna natura, [illegible] disiunctione.
  - QVIETANS INTELLECTVM, qui cognoscit omnes causas intrinsecas & extrinsecas, propinquas & remotas.
  - NON QVIETANS INTELLECTVM, qui non cognoscit prædictas causas.
  - PERFECTVS, quo obiectum aliquod perfectè appræhenditur.
  - IMPERFECTVS, quo imperfectè & confusè.
  - DISTANS, est quando in propositione prædicatum connectitur cum subiecto mediante copula, vt homo est animal, vel homo non est animal.
  - INDISTANS, est quando in propositione prædicatum coniungitur cum substantiuo, sine media copula, vt homo albus ambulat, vel homo non albus ambulat. *Hæc [illegible].*
- FORMALIS, est actualis similitudo rei quæ intelligitur ab intellectu, seu, est ipsa actualis cognitio obiecti. Dicitur formalis, quia repræsentat rẽ sub ea forma, seu natura secundùm quam intelligitur. Dicitur actualis vt discernatur à specie intelligibili, quæ etsi est similitudo rei quæ intelligitur, non tamen inhæret intellectui vt actus, sed vt habitus. Estque duplex
  - SIMPLEX seu APPRÆHENSIVVS, qui vocatur prima mentis operatio.
  - COMPOSITVS seu COMPLEXVS seu ADHÆSIVVS, seu IVDICATIVVS qui vocatur secunda mentis operatio.

CONTACTVS
- PHYSICVS, seu QVANTITATIVVS, est quando extrema ita sunt simul, vt mutuo inter se agant, sic elementa se mutuò tangunt contactu physico.
- MATHEMATICVS, est quando extrema ita sunt simul, vt mutuo inter se non agant, sic [illegible] sphæram ignis.
- METAPHYSICVS, est vnio indistantiæ duarum rerum, sic materia & forma se inuicem [illegible].
- VIRTVTIS, est inter rẽ corpoream & incorpoream, vt inter animã & corpus, cœlum & [illegible].

CONTINENTIA

- ESSENTIALIS, quâ inferiora continent in se superiora, vt homo continet animal:
- REALIS, quâ aliquid continet aliud quod est sibi realiter idem: sic secũdùm Scotistas anima continet potentias suas; & subiectum passiones.
- POTENTIALIS, seu PRÆDICATIVA, quo modo inferiora prædicata continentur in superioribus, sic substantia totum ordinem sui prædicamenti potentialiter continet, sic animal continet hominem, homo Socratem. *Hæc Tataretus.*
- VNITIVA, quâ superiora vnitiuè, seu identicè continentur in suis inferioribus. *vt vult Brulefer*
- EMINENTIALIS, sic minùs perfecta in perfectioribus, vt bruti natura in homine continetur, Angeli in Deo.
- VIRTVALIS
  - PRODVCTIVA, seu (*Ex Heruæo*) SECVNDVM CAVSALITATEM EFFECTIVAM, sic effectus continentur in causa, formæ eorum quæ generantur ex putri materia sunt in sole, conclusiones in præmissis, & omnia in Deo.
  - PASSIVA, seu POTENTIALIS triplex
    - REMOTE, sic materia continet omnes formas, etsi careat omnibus dispositionibus qualitatiuis & quantitatiuis.
    - PROPINQVE, sic materia continet omnes formas ad quas disposita est ab agente naturali, vt lignum siccum continet formam ignis.
    - PROPINQVISSIME, sic continuum continet partes suas quæ sola diuisione efficiuntur in actu.
  - OPERATIVA, quo pacto continẽs potest exercere operationem ipsius contenti, sic priora manent in suis posterioribus, imperfectiora in perfectioribus, vt elementa in mixto.
  - SECVNDVM CONTINENTIVM FORMALEM, vt loquitur *Heruæus*, sic vegetatiuum continetur in sensitiuo, & sensitiuum in intellectiuo.
- CONSERVATIVA, seu LOCALIS, sic vinum continetur in vase.
- SVBIECTIVA, sic paries dicitur continere albedinem. *Hæc Brulefer*
- FORMALIS, est potentiarum quæ sua obiecta mediis speciebus continent, quâ ratione continentiæ, intellectus dicitur omnia, apud Aristotelem.

CONTINGENS

- VT PLVRIMVM, seu FREQVENTER, vt quæ fiunt à natura, quandoque enim recipiunt impedimentum.
- RARÒ, seu, VT IN PAVCIORIBVS, vt quæ attribuuntur fortunæ.
- ÆQVALITER, seu AD VTRVMLIBET, vt quæ fiunt à libero hominis arbitrio.
- LOGICE, solùm dicit possibiliter aliquid esse, & possibiliter non esse, neque ponit aliquam imperfectionem in causa, & ita Deus contingenter creauit mundum.
- PHYSICE, addit intrinsecè & formaliter respectum ad causam defectibilem, & impedibilem.
- MORALITER, addit intrinsecè, & formaliter quod effectus productus contingens, sit præter intentionem operantis.

CONTINGENTIA

- VERA, est indeterminata potentialitas ad plura.
- IMPROPRIA, est quædam illimitata potestas ad plura sine omni potentialitate: sed cum omnimoda actualitate, & hæc competit Deo.
- VOLVNTARIA, quæ prouenit ab agentibus ex proposito. Et hæc est propriè dicta.

CONTRAPASSVM, significat æqualem recompensationem passionis ad actionem præcedẽtem. Exodi 21. reddet animam pro anima, oculum pro oculo. Et hæc vocatur LEX TALIONIS.

CONTRARIETAS

- SVMITVR pro
  - OPPOSITIONE, quæ est inter priuationem & habitum, sic tenebræ & lux dicuntur contraria, sed impropriè.
  - DISTANTIA duarum formarum eiusdem generis in eodem subiecto vicissim existentium & successiuè, & mutuò se expellentium, & dicitur contrarietas perfecta.
  - DISTANTIA vel REPVGNANTIA duarum formarum, siue eiusdem, siue diuersi generis quæ possunt esse simul in eodem subiecto; siue sint actiuæ, siue passiuæ, & dicitur cõtrarietas DIMINVTA, vt albedo & dulcedo, paternitas & virtus.
- POSITIVA, vt albedo & nigredo, estque duplex
  - PRIMÒ CONTRARIA, vt albedo & nigredo.
  - SECVNDARIÒ CONTRARIA, vt albedo, & rubedo.
- PRIVATIVA, vt motus & quies, lumen & tenebræ.
- SECVNDVM
  - ENTITATEM, seu FORMAM, seu ESSENTIAM, sic frigus opponitur calori, albedo nigredini.
  - MODVM ESSENTIÆ, sic magis frigidum opponitur minùs frigido, magis album minùs albo, *ex Sonzinate.*

CONVENIRE, alicui per partem, sicut per

- RATIONEM, QVA, & sic agere conuenit composito per formam.
- PRIMO DENOMINATVM, per illud quod dicitur conuenire toti, sic dicitur asperitudo inesse homini per partem, nempe per caput, vt albedo per dentes.

CONVERTIBILITAS
- DEFINITIONIS CVM DEFINITO.
- PROPRIÆ PASSIONIS CVM SVBIECTO.
- VLTIMÆ DIFFERENTIÆ CVM SPECIE PROPRIA.

CORPVS
- LOGICVM, seu METAPHYSICVM, est genus in categoria Substantiæ.
- MATHEMATICVM, seu CORPVS SVMPTVM PRO MENSVRA, est trina dimensio in categoria Quantitatis.
- PHYSICVM, seu CORPVS SVMPTVM PRO MATERIA, est altera pars compositi, vel [illegible].

CORRVMPITVR aliquid
- PROPRIE, quod primò est existens in mundo & postea non est; sic propriè composita corrumpuntur, non priuationes neque [illegible].
- IMPROPRIE, seu TRANSSVMPTIVE, quod primò denominat aliquid ens, & postea cessat denominare ipsum, sic priuationes & formæ possunt dici corrumpi.
- QVIA
  - CORRVMPITVR eius subiectum, vt albedo, corrupto [illegible].
  - CAVSA DESINIT CAVSARE, vt lumen in aere absente [illegible].
  - FORTIVS ALIQVID SVPERVENIT, vt frigus [illegible] maior aduentat & ingruit calor.

CREDERE
- DEVM, est credere Deum esse.
- DEO, est credere verbis eius, siue Scripturæ sacræ fidem adhibere, & quod omnia Dei verba etiam tradita sint vera.
- IN DEVM, est adhærere Deo per cognitionem & amorem.

D

DE OMNI DICI, seu PRÆDICARI, duplex est
- PRIORISTICVM, quod requirit vniuersalitatem subiecti tantùm: ita vocatur quia tale subiectum requiritur ab Aristotele in libris Priorum ad constituendum syllogismum.
- POSTERIORISTICVM, quod requirit vniuersalitatem subiecti & temporis; sic vocatur, quia tale requiritur ab Aristotele in libris Posteriorum ad constituendum syllogismum demonstratiuum.

DEFINITIO
- QVID NOMINIS, solùm explicat quid nomen significat.
- QVID REI, explicat naturā rei significatę, estq; triplex
  - QVIDDITATIVA, quæ fit per PHYSICAS / METAPHYSICAS partes rei essentiales, vel
  - DESCRIPTIVA, seu ADDITAMENTALIS, seu PER ADDITAMENTVM, est per rei accidentia propria vel communia.
  - CAVSALIS, est per causas extrinsecas rei, vt anima est forma à Deo creatā ad beatitudinē. Eclipsis est interpositio terrę, Tonitru est ruptio nubium. Sic accidentia per subiectum solent definiri.
- COMPETIT SVBIECTO denominatiuè / FORMÆ quidditatiuè.

DENOMINATIO
- INTRINSECA, est ab aliqua forma, seu accidente, quæ inhæret subiecto, vt paries dicatur esse albus ab albedine quæ in ipso est.
- EXTRINSECA, est a forma aliqua quæ non existit in ipsa re, sed vel adiacet rei, vel alio quocumque modo est extra rem, sic columna dicitur dextra vel sinistra, paries visus vel intellectus à visione vel intellectione, campana sonora a sono in aere existente.

DENOMINATIVA
- DENOMINANTIA, sunt ipsæ voces, vt albus, fortis.
- DENOMINATA sunt res ipsæ paries, Socrates.

DEPENDENTIA
- ACTVALIS, est quædam relatio ordinis [illegible] ad prius, vt accidentis ab subiectum, formæ a [illegible].
- APTITVDINALIS, est quando [illegible] ad aliud, quod semper [illegible] in actu nisi imp[illegible], vt accidens [illegible] dependentiam habet aptitudinalē a præexistēs subiectum [illegible].
- POTENTIALIS, [illegible] non repugnat [illegible] terminorum, si quælibet entitas habet dependentiam potentialem [illegible] Verbi. *Ex Scoto.*
- E[illegible], [illegible] creatura a Deo, domus à fundamento, & [illegible] à potentia.
- AC[illegible], [illegible] à subiecto [illegible] Deus possit per potentiam suam absolutā [illegible].
- PARTIA[illegible] à toto.
- [illegible] secundùm essentiam ab alio, vt creaturæ à Deo.
- IN
  - [illegible] dependent ab alio, non secundùm esse, sed secundùm causare tantùm, [illegible] non [illegible] causandum cum [illegible] arent vtique, sicut sūt corpora [illegible], *[illegible] distinctio est Ba[illegible]*
  - C[illegible] dependent ab [illegible] ad [illegible] nem sui esse, ita vt desistente illo [illegible] creaturæ dependent a Deo, lumen a Sole.

DESCENSUS, est ab vniuersali ad singularia sufficienter enumerata progressio, sicut ASCENSVS, est a singularibus sufficienter enumeratis ad vniuersale progressio. Descensus autem & Ascensus quadruplex est.

- COPVLATIVVS, qui fit per particulam ET, copulatiuè acceptam, id est, quæ coniungit implicitè vel explicitè plures propositiones, vt si [illegible] in se accepi [illegible] subiecto illius propositionis, OMNIS HOMO EST ANIMAL, sic explico: Hic homo est animal, & hic homo est animal, & sic de cæteris.
- COPVLATVS, qui fit per eandem particulam ET, copulatiuè acceptam, id est, vt iungit ac nectit partes vnius extremi, aut termini propositionis, non integras propositiones.
- DISIVNCTIVVS, qui fit per particulam, VEL disiunctiuè acceptam, id est, nectentem plures propositiones.
- DISIVNCTVS, qui fit per particulam VEL, disiunctim acceptam, id est vt nectit partes termini vnius propositionis non diuersas propositiones;

DETERMINATIO
- IN ACTV
  - PRIMO.
  - SECVNDO.
- AD PARTICVLARE OBIECTVM

  } EST DETERMINATIO, ad
  - SPECIEM INTELLIGIBILEM.
  - OPERATIONEM INTELLECTVS.
  - TALE OBIECTVM.
- DISTRAHENS.
- NON DISTRAHENS. *Ex Aureolo*.

DEVS COGNOSCITVR via
- EMINENTIÆ, tribuendo ei quicquid in rebus eminet & excellit, dempta omni imperfectione [illegible].
- NEGATIONIS, penitus remouendo defectus à natura diuina.
- CAVSALITATIS, ex effectibus, & [illegible] que modis causandi.

DIFFERENTIA, DIVERSA, DISTINCTA DICVNTVR, quæ
- IN ALIQVO conueniunt, & in aliquo distinguuntur, vt homo & brutum.
- IN NVLLO CONVENIVNT, vt simplicia quæ sunt diuersa seipsis, & non differunt aliquibus differentiis ex quibus componuntur, vt rationalitas & irrationalitas.
- NON SVNT ALIQVO MODO EADEM, vt album & dulce, Ioannes & homo.

DIFFICILE, propter
- RESISTENTIAM.
- LABOREM.
- INCLINATIONEM AD OPPOSITVM.

DIFFORMITAS
- NEGATIVA, est carentia conformitatis cum aliquo obiecto, quæ si accipiatur in quauis cognitione respectu rerum quas non repræsentat, est pura negatio; si verò sumatur in cognitione, comparatione rei per eam cognitæ, sed non adæquatè & perfectè: quia scilicet non attingit omnes eius partes, vel totam eius cognoscibilitatem, est priuatio, & hæc dicitur IGNORANTIA, qualem de qualibet re homo cuiuslibet rei peritissimus, habet.
- POSITIVA, est inadæquatio cognitionis cum obiecto in quod tendit, & secundùm eam partem, seu gradum rei in quam tendit qualis est hæc, Socrates [illegible] sibilis, & hæc dicitur FALSITAS, nam tendebatur in notitiam proprietat[illegible]. *Ex Conim[illegible]*

DIGNITAS, est propositio per se nota simpliciter, scilicet secundùm se, & quoad nos, quia illius termini sunt omnibus [illegible]dentes.

DISCVRSVS
- SVCCESSIONIS, est series cognitionum sibi succedentium, absque dependentia vnius ab alia, sed hic [illegible] propriè dicitur, nam omnis discursus propriè est à causa, quia quatenus infert, dependet.
- CAVSALITATIS, est progressio à cognitione vnius ad cognitionem alterius cum dependentia vnius ab alia.

DISPOSITIO
- SVMITVR
  - PRO
    - MODO, seu QVALITATE, ad hoc principaliter substantiæ data, vt eam quoad operationem perficiat, præsupponente tamen aliud principium accidentarium se prius, & sic est genus ad habitum & dispositionem.
    - QVACVMQVE FORMA subiectum afficiente; quo sensu res dicitur hoc, vel illo modo disposita, id est, affecta.
    - FORMA PRÆPARANTE subiectum ad vlteriorem formam, sic calor est dispositio ad formam ignis.
    - DISPOSITIONE PROPRIE DICTA, prout distinguitur contra habitum, & sic definitur: Dispositio est qualitas benè, vel malè afficiens subiectum quæ facilè abi[illegible] pot[e]st.
    - ORDINE, & POSITIONE, seu SITV partium in toto, & sic dicit aliquam speciem qualitatis, figuram nunirum, vel formam rei.
    - DISPOSITIONE partium corporis alicuius in loco, & sic constit[uit] prædicamentum Situs.
  - AGGREGATIM, pro omnibus dispositionibus quæ respondent habitibus partialibus ad quos singulæ tendunt, ex quibus quemadmodum vnus habitus totalis integratur; verbi [gra]tia, scientiæ physicæ: ita ex dispositionibus præuiis simul sumptis fit aggregatum quoddam.
  - DIVISIM, pro vna vel altera dispositione, quæ ad huiusmodi habitum partialem ten[dit].
- PRÆPARANS, seu SECVNDVM POTENTIAM, quæ est in præparatione & nondum in vltimata perfectione, & actualitate sicut scientia & virtus inchoata.
- PERFECTA, seu SECVNDVM SPECIEM, vt habitus scientiæ & virtutes completæ.
- CORPORALIS, seu, SECVNDVM LOCVM, quæ pertinet ad prædicamentum situs.
- INTENTIONALIS, seu SPIRITVALIS, sic prima tonsura respectu sacrorum ordinum.
- CONVERTIBILIS, seu NECESSARIA, ad formam suscipiendam est sine qua forma haberi non potest vt calor [illegible], & caritas respectu ignis.
- NON CONVERTIBILIS seu NON NECESSARIA, sine qua forma haberi potest, & hoc modo character est dispositio respectu gratiæ, quia sine charactere gratia potest haberi.

DISTANTIA

- DIMENSIVA, est propriè dicta & de genere Quantitatis [illegible] ter.
- PERFECTIONIS, est transsumptiuè sumpta, & transfertur [illegible] à mate[illegible] & vniuersaliter ad omnia entia quæ secundùm dignitatem [illegible]
- FORMALIS duplex
  - POSITIVA, quâ distant contraria.
  - NEGATIVA, seu PRIVATIVA quâ distant contr[illegible]oria.
- SITVALIS, quâ agens & passum collocantur in diuersis situbus.
- NATVRALIS, est inter dissimiles naturas, & sic distat Deus à creaturis.
- VIRTVALIS, est quâ aliquod agẽs distat ab aliquo passo, quia inter illud agens & pass[illegible]m mediant aliæ virtutes, & sic dicitur, quòd inter hominem generatum & s[illegible]lem intercedit alius generans.
- SVPPOSITALIS, est quâ inter duo supposita, puta Sortem & Platonem, mediant alia suppo[illegible]ta, vt puta Pitagoras & Callias.
- INFINITA
  - SIMPLICITER, ex parte vtriusque extremi, vt vnius contradictorij ab altero.
  - SECVNDVM QVID, est ex parte vnius extremi, vnde licet ex parte De[illegible] ad creaturas sit infinita distantia, ex parte tamen creaturæ ad Deum, finita est: ita enim se habent creaturæ, quod vna est propinquior Deo, quàm altera, cùm vna alterâ perfectior sit.
- SECVNDVM RATIONEM
  - [illegible]NT[illegible]S, sic maior est distantia inter Deum & creaturas quam inter intelligibile & sensibile; hæc enim differunt tantùm specie.
  - COGNOSCIBILIS, sic maior est distantia inter intelligibile, & sensibile, quàm inter Deum & creaturas: Nam hîc per diuinam saltem potentiam ab illis videri potest, intellectus à sensu nequaquam. *Sic D. Bonauentura*
- SECVNDVM
  - ABSENTIAM, sic motor quantò distat per absentiam, tantò debil[illegible]r est motus.
  - INDEPENDENTIAM, sic motor quantò distat per independentiam, tantò potentiùs mouet; vt Deus, cœlum, sol. *Ex D. Bonauentura.*

DISTINCTIO secundùm THOMISTAS

- REALIS
  - QVÆ, est inter rem
    - ET REM existentes, ideo eiusmodi dicuntur distingui distinctione reali, realitate existentiæ, vt Sortes, & Socrates.
    - INCLVDENTEM ALIQVID REALE, & rem non includentem illud, idque dupliciter. Inter rem includentem aliquid
      - INTRINSECE, & rem excludentem illud, vt inter animal, & hominem.
      - EXTRINSECE, & rem excludentem illud, sic distinguũtur homo, & disciplinabile subiectum & passio.
  - REALITATE ESSENTIÆ, quomodo distinguuntur res diuersæ essentialiter; quamuis sint eædem realitate existentiæ; sic albedo & dulcedo in pomo distinguuntur, sic anima, & eius potentiæ.
  - RESPECTIVA, tantummodò reperitur inter personas diuinas.
- RATIONIS, vel
  - RATIOCINATÆ, quæ est inter ea quæ differunt tantùm nominibus definitiuis, & modo significandi; vt homo & humanitas, Deus & Deitas, lignum & dolabile, vnum & Ens.
  - RATIOCINANTIS, seu RATIONIS CONCIPIENTIS, vt cùm dico, homo est homo, eadem res ratione subiecti, & prædicati tantùm differt.
- MODALIS, vt cùm dico Sortes currit tardè, & Sortes non mouetur velociter; distinguuntur distinctione modali ex D. Thoma. Sed re vera est æquiuocatio in particula ly modalis, quia non loquitur de modo rei, sed de modo propositionis. Et distingui modaliter, non est aliud quàm propo[illegible]tionem habere diuersum modum sicut in exemplo allato alius est modus ly t[illegible]de, alius ly velociter. Ideóque non est necessarium hinc astruere nouam distinctionem. *Ex Aquario.*

DISTINCTIO secundùm SCOTISTAS

- RATIONIS, seu COLLATIVA, est solùm per actum collatiuum intellectus, ita vt non à re, sed [illegible]b intellectu præcisè habeat dependenti[illegible] & intellectu non considerant[illegible], nihil est, vt de[illegible]trum & sinistrum in columna, éstque duple[illegible]: Alia quæ
  - PRÆCISE dependet ab intellectu, ita vt nihil sibi correspondeat in re, quo modo dicimus Sortes est Sortes.
  - NON PRÆCISE dependet ab intellectu, sed primò dependet à rebus ipsis realiter inter se distinctis, sic[illegible]i & homo distinguuntur ratione, sed ista non est propria distinctio rationis.
- EX NATVRA REI, quæ sol[illegible]m consistit in diuersis rationibus terminorum vnius, & indiuisæ seu indiuisibilis rei, circumscripto omni opere intellectus, vt superius & inferius, definitum & definitio, totum & partes, relatio & essentia in diuinis: Ideò à Scoto sic definitur. DISTINCTIO, ex natura rei, est inter illa de quibus duo contradictoria, secluso opere i[illegible]llectus verificari possunt, sicut essentia diuina est comm[illegible]nicabilis, relatio non est communicab[illegible]lis, definitio est constitutiua, definitum non est consti[illegible]tiuum, sed constitutum, communicabile autem & non communicabile, constitutiuum, & non constitutiuum sunt contradictoria.

FORMALIS, est illa quæ cadit inter illa quorum quidditates, siue FORMALITATES, siue rationes definitiuę sunt diuersæ, vt albedo à dulcedine, sapientia à iustitia in diuinis attributis, actio à passione, & calefactio à calore.

REALIS, est illa quæ cadit inter illa quorum quodlibet est aliqua entitas positiua & realis, & vnum non includit alterum in vltima abstractione, nec aliquo modo de eo prædicari potest, qualis est inter producens & productum, causam & effectum.

ESSENTIALIS, est illa quæ cadit inter ea quæ per aliquam potentiam possunt ab inuicem separari, vt inter substantiam & accidens.

SVBIACTIVE seu SATORIS SVBIETIVE, est illa quæ cadit inter ea quæ ita se habent, quod eorum realitates sunt distinctæ numero, vt Socrates & Plato.

OBIECTIVE, seu SE TOTIS OBIECTIVE, est illa quæ cadit inter ea quæ non in aliqua realitate conueniūt, vel quidditatiua ratione, vel conceptu vniuoco & reali, vt duæ vltimæ differentiæ.

MODALIS est quadruplex inter
- QVIDDITATEM ET MODVM eius, vt Deitas & infinitas.
- MODOS OPPOSITOS, vt inter finitum & infinitum.
- MODOS EIVSDEM RATIONIS, vt inter duas Hæcceitates.
- MODOS DISPARATOS, vt inter infinitatem & necessitatem.

DISTINCTIO secundùm alios.
- REALIS, inuenitur in rebus ante operationem intellectus, vt inter Socratem & Platonem, éstque
  - NEGATIVA, quę est inter ens & nō ens.
  - POSITIVA, quæ est inter duo entia aliquo modo positiua.
    - REALITATIS MAIORIS, est inter rem & rem, vt inter Socratem & Platónem, inter substantiā & accidēs. Appellatur Distinctio REALIS MAIOR, & ad illam reducitur DISTINCTIO SVPPOSITALIS, seu personalis quę est inter duo supposita, seu duo indiuidua quæcunque.
    - REALITATIS MINORIS, seu MODALIS, & impropriè à quibusdam dicta FORMALIS. Reperitur inter illa quorū alterum separatim potest existere sine alio non autem contra quod contingit in re & modo rei. Hoc modo distinguitur quantitas & figura; substantia & existentia, Petrus & sessio eius, inter relationes & fundamenta, & ad hanc distinctionem iure reduci debet illa distinctio quæ reperitur inter duos modos, vt inter existentiam & subsistentiam.
- RATIONIS, per intellectū quà dissident in eodem Socrate esse prędicatum & subiectū: in ista propositione Socrates est Socrates rationis duplex est
  - RACIOCINANTIS, quæ nullum fundamentum habet in re; sed ab intellectu pro arbitratu cognoscentis effingitur; vt cùm distinguitur idē à seipso, & alia infinita exēpla.
  - RATIOCINATÆ, seu VIRTVALIS, cui respondet aliquod fundamentum in re, præbens occasionem intellectui vt vnam rem velut duas concipiat, quo pacto se habent attributa diuina. Ad hanc distinctionem reduci potest illa quæ à quibusdam appellatur FORMALIS, MVTVA, NON MVTVA, RECIPROCA, NON RECIPROCA quales sunt in ec animal & hominem, inter hominem & rationale, inter rationale & animal. Quoniam omnes hæ distinctiones proueniunt ab intellectu cum fundamento in re propter inadæquatos conceptus

ESSENTIALIS DISTINCTIO, est eorum quorum diuersæ sunt essentiæ, & definitiones, sic communis esse potest omnibus ferè aliis distinctionibus; præsertim reali maiori, minori, & rationis ratiocinatæ.

EX NATVRA REI DISTINCTIO, est præscisa omni operatione intellectus: ideo à quibusdam ponitur tanquam genus ad realem maiorem, & minorem. Ab aliis ponitur tanquam species REALIS in genere sumptæ, sed sub nomine generico. Et sic eadem est cum Reali maiori. Ab aliis confunditur cum distinctione rationis ratiocinatæ; Sed inter hos omnes non est ferè dissensio in re, sed in vocabulis tantùm.

POTENTIALIS DISTINCTIO, est inter totum & partes, aut inter partes totius inter se actu coniunctas, vt inter oceanum & mare mediterraneum. Ab aliis reducitur ad distinctionem realem maiorem. Ab aliis ponitur tanquam species ab ea distincta: Sed fortasse non est hic maior dissensio quàm circa propriam & impropriam denominationem.

Per vtile duximus sic varias classicorum authorum sententias circa rerum distinctiones vna cum vniuscuiusque explicatione in medium afferre, vt singulis Philosophorum lectis cùm Thomistarum tum Scotistarum; & aliorum quantum in nobis est satisfieret, vel hoc nomine in primis, cùm distinctionum cognitio ad omnē ferè disputationem Philosophicam, & Theologicam adeo necessaria sit.

IN DIVINIS significatur
- ESSENTIA, vt QVID.
- PERSONA, vt QVIS.
- NOTIO, seu PROPRIETAS, vt QVO.

DIVISIO

- PER SE, est vel
  - GENERIS IN SPECIES.
  - TOTIVS IN PARTES.
- PER ACCIDENS, vel est
  - VOCIS ÆQVIVOCÆ in sua significata, vt canis, aliud [illegible], aliud piscis marinus; aliud sydus cœleste.
  - ACCIDENTIS IN SVBIECTA, vt sanorum, aliud brutum, aliud homo.
  - SVBIECTI IN ACCIDENTIA, vt animalium aliud sanum, aliud ægrum.
  - ACCIDENTIS IN ACCIDENTIA, vt sanorum aliud calidum, aliud frigidum.
- MATERIALIS, seu QVANTITATIVA, fit per diuisionem continui, & hanc sequitur NVMERVS, qui est species quantitatis.
- FORMALIS, seu SPECIFICA, fit per oppositas & diuersas formas, & hanc diuisionem sequitur MVLTITVDO, quæ non est de aliquo genere, sed de transcendentibus. *Ex Soncinate.*

DIVISIBILITAS

- PHYSICA, est cùm per contactum physicum vnum corpus introducitur inter partes alterius, easque separat. Et hæc est propria quantitatis.
- METAPHYSICA, est cùm duæ partes quæ in eo... in loco erant vnitæ accipiunt esse in diuersis locis, vel per impulsum distrahuntur. Et hæc est minùs propria diuisibilitas. *Hæc Conimbricenses*

DOMINIVM

- VT DISTINGVITVR, contra
  - SERVITVTEM, si hominum ex iure gentium in homines conuenit.
  - SVBIECTIONEM, sic rationi vt dominanti vires infimæ subduntur.
- DESPOTICVM, est quo Dominus imperat seruis, cui resistere non possunt.
- CIVILE, est quo Princeps imperat ciuibus, qui resistere possunt.
- ALTVM, quod habet Christus Dominus super omnia; Ex Iustitia legali, principi, vel reipublicæ in priuatorum res hic & nunc competit.

DVRATIO est permansio rei in esse actuali.

- PERMANENS
  - SVPERNATVRALIS, quâ durant res supernaturales, éstque
    - ÆTERNITAS
      - SIMPLICITER, Dei [illegible]
      - PARTICIPATA, nempe duratio illarum rerum quæ magis participant diuinũ esse, vt visionis beatificæ, luminis gloriæ.
    - MODVS ÆTERNITATIS, qui est duratio reliquorum habituum & actuum supernaturalium, vt fidei, spei charitatis.
  - NATVRALIS, quâ durant res naturales, éstque
    - ÆVVM, quæ est duratio rei incorruptibilis, vt Angeli, animæ humanæ, materiæ primæ, & cœli.
    - MODVS [illegible], qui est duratio rei corruptibilis, vt hominis, [illegible] tametsi vltimò pereunt, dum persistunt [illegible] successione carent.
- SVCCESSIVA, vt tempus
  - PRÆTERITVM.
  - PRÆSENS, dicitur [illegible] non quod eius partes cohæreant simul; sed quia ita prætereunt, vt tamen copulentur præsenti instanti.
  - FVTVRVM.
  - CONTINVVM, quod constat partibus perpetuâ vicissitudine defluentibus.
  - DISCRETVM, quo mensurantur intellectiones Angelicæ, non diuisim ac singulæ per se spectatæ, sed collectim, ita vt vna aliqua ipsarum aggregatio sumatur. Vocatur tempus quia cernitur in ea prius & posterius, aliæ enim intellectiones alijs sunt priores, dicitur discretum, quia non continuè, sed discrete sibi inuicem succedunt. *Ex D. Thoma.*

E

EFFECTVS FORMALIS

- PRIMARIVS, est esse cópositi, siue substantiale, siue accidétale, vt homo animæ, homo albus albedinis.
- SECVNDARIVS, est materiæ seu subiecti, huic enim formæ quidem substantiales dant esse simpliciter, accidentales secundum quid tantùm.
- INTRINSECVS, cùm forma aliqua siue accidens aliquod inhæret subiecto, & quod denominat illud, denominatione intrinseca.
- EXTRINSECVS, quando non inhæret subiecto, quod denominat, ideo denominatio talis formæ est extrinseca, sic esse locatum à loco; sic esse agens ab actione quæ non est in agente tanquam in subiecto, sed in passo. *Hæc Capreolus.*

ELECTIO, in
- RATI[illegible]NE, secundùm quam [illegible] intellectus [illegible] iudicare quod alteri est proponendum.
- VOLVNT[illegible] [illegible]cundùm quam voluntas habet mouere, aut impellere, siue imperare de prosecutione eius quod iudicatum est.

ELEMENTVM
- LOGICE, sic termini sunt elementa propositionum, & principia conclusionum.
- PHYSICE, sic ignis, aer, terra, aqua, sunt elementa.
- METAPHYSICE, sic quidditates superiores sunt elementa inferiorum, vt animalitas & substantia hominis.

ELICITVM
- QVIDDITATIVE, est ipse actus vitalis prout essentialiter connotat potentiam vnde emanat.
- DENOMINATIVE, sicut actus intelligendi dicitur esse elicitus per elicitionem in eo formaliter existentem.
- CONSTITVTIVE, [illegible]ut dicimus quod verbum nostrum in quantum verbum, est elicitum; nam elicitio constituit illud in esse verbi, Verbum enim constituitur ex actu intelligendi & elicitione passiua.
- CONSECVTIVE, sicut passio dicitur elicita à subiecto. *Hæc Maytonis*
- SEV PRODV[illegible]TVM ab agente tanquam
  - TERMINVS
    - FACTVS, vt compositum.
    - FACTIONIS, vt forma compositi.
  - VIA AD ILLVM TERMINVM, vt motus.
  - [P]RINCIPIVM IMMEDIATVM VIÆ, vt ipsa actio quæ principium est motus.

EMANATIO NATVRÆ IN DIVINIS, per modum
- INTELLECTVS, quo modo procedit Filius à Patre.
- VOLVNTATIS, secundùm quam procedit Spiritus-Sanctus à Patre, & Filio.

ENS
- ILLIMITATVM, vt Deus.
- LIMITATVM, vt creaturæ; & diuiditur in decem prædicamenta. Et hæc est prima diuisio secundùm *Thomistas*
- QVANTVM.
- NON QVANTVM. Hæc est prima, secundùm *Scotistas*.
- FINITVM.
- INFINITVM.
- PER SE, idque tripliciter propter
  - [illegible]NDENTIAM ABSOLVTAM, quod à nullo nullatenus dependet, sic solus Deus est ens per se.
  - SIMPLICITATEM, seu HOMOGENEITATEM, quod licèt dependeat ab alio, tamen in sua ratione formali nec in recto, nec in obliquo dicit res diuersorum generum, sic entia metaphysicalia, & mathematica sunt entia per se.
  - VNITATEM ESSENTIALEM, quod dicit res diuersorum generum habentes ordinem necessarium inter se, ex quibus fit vnum ens per se, sic entia naturalia sunt entia per se. *Ex Soncinate*
- PER ACCIDENS, est prædicatum accidentale: vt animal iustum, musicum.
- SVBSTANTIAM.
- ACCIDENS.
- ESSENTIALE, vt homo.
- ACCIDENTALE, vt homo albus.
- REALE, multifariam subdiuiditur in
  - ACTV
  - POTENTIA
    - OBIECTIVA, quatenus est possibile produci ab agente.
    - SVBIECTIVA, seu RECEPTIVA, quatenus est possibile respectu materiæ, seu potentiæ passiuæ.
  - ABSOLVTVM.
  - RELATIVVM.
  - VNVM.
  - MVLTA.
  - ABSTRACTVM, siue IMMATERIALE.
  - NON ABSTRACTVM, seu MATERIALE.

- SVMPTVM
  - TRANSCENDENTER, est commune Deo & creaturis.
  - TRANSCENDENTISSIME, est æquiuocum quacunque æquiuocatione limitatâ, seu transcendenti, seu Logica, seu Physica, seu Metaphysica, quia vt sic commune est ad ens reale, & ens rationis. *Ex Fonsano.*
  - NOMINALITER, significat omne id quod est, siue existat, siue non, seu id quod habet entitatem aliquam realem, siue essentiæ tantùm, siue existentiæ, vt accidens, substantia.
  - VERBALITER, seu PARTICIPIALITER, significat tantùm id quod actu existit.
- RATIONIS, seu IMPERFECTVM, seu DIMINVTVM, sumitur, vel
  - SECVNDVM CONSTRVCTIONEM INTRANSITIVAM: sic dicitur ens rationis illud quod est ipsa ratio, siue intellectus; sicut dicitur essentia albedinis id quod est ipsa albedo.
  - SVBIECTIVE, quod est subiectiuè in ratione, siue sint habitus, siue actus.
  - CAVSALITER, quod causatur à ratione mediatè vel immediatè, & sic non solùm ea quæ sunt in anima subiectiuè, sed etiam omnia artificiata possunt dici entia rationis. *Hæc Soncinas.*
  - PROPRIE, prout distinguitur, contra ens reale, & triplex est
    - RELATIO, intellige ficta ab intellectu
    - NEGATIO
    - PRIVATIO. *Hæc Soncinas.*
- PHANTASIABILE
  - IMMEDIATE, quod propriè cadit sub phantasmate, vt res corporeæ quæ sui speciem in sensus transmittunt.
  - MEDIATE, est cuius cognitio arguitiuè, vel illatiuè, vel alio quocumque modo deducibilis est ex phantasmate, siue ex notitia eius quod propriè cadit sub phantasmate, vt incorporea; quæ sui speciem non transmittunt, sed quorum vi alienorum phantasmatum elicitur cognitio. *Hæc Argentina.*

ENVNCIATIONIS veritas pendet ab
- EXISTENTIA REI, sicut à primo fundamento veritatis.
- ACTV INTELLIGENDI, sicut à proximo fundamento.
- ESSE INTELLECTO, tanquam ab vltimato fundamento, sine vltima ratione fundandi.

ESSE
- REALE, seu VERVM.
- DIMINVTVM, seu POSSIBILE, secundùm Scotum, est quod res habent quatenus possibiles sunt, & distinguitur ab esse cognito secundùm illum.
- SECVNDVM QVID, seu COGNITVM, seu ESSE OBIECTIVVM, est quod res habent in intellectu, quatenus sunt cognitæ, quale esse habent secundæ intentiones. Thomistæ, esse hoc appellant ESSE DIMINVTVM, aliter quàm Scotus appellabat.
- FORMALE, est quod à forma accipitur, vt esse hominem ab humanitate, esse album ab albedine.
- QVIDDITATIVVM, seu ESSENTIALE, est id esse quod dat definitio, vt esse animal, est esse quidditatiuum hominis.
- GENERICVM
- SPECIFICVM
- INDIVIDVALE
- HOC ALIQVID, sumitur dupliciter pro
  - QVOLIBET PER SE SVBSISTENTE, siue sit completum in specie, siue non, sicut dici solet animam humanam esse hoc aliquid.
  - EO TANTVM, quod est completum in specie: sic hic homo, hic lapis, sunt hoc aliquid, non autem anima.
- ESSENTIÆ, est ipsa essentia, seu NATVRA rei.
- EXISTENTIÆ, quâ res est extra causas.
- SVBSISTENTIÆ, seu ESSE SVPPOSITALE, est id indiuiduale esse quod res habent contractæ ad singulares naturas, seu indiuidua.
- INEXISTENTIÆ, qui est modus proprius existendi accidentium.
- TOTALE, quod ex omnium partium nexu consurgit, vt hominis ex anima & corpore.
- PARTIALE, quod ex altera tantùm parte, vt esse animæ.
- SIMPLEX, quod partium est expers, vel physicarum, vt angeli, vel metaphysicarum, vt Deus.
- COMPOSITVM, quod ex partibus coalescit, vt homo.

- PER
  - ESSENTIAM, vt Deus.
  - PARTICIPATIONEM: vt res omnes sunt per participationem diuinæ essentiæ.

NATVRALE, habent res extra intellectum.
EX NATVRA est, quod ex natura rei proficiscitur, vt propensio ad risum in homine.
INTENTIONALE, seu SPIRITVALE, habent res intra intellectum.
PROPOSITIONALE, quod importat compositionem prædicati cum subiecto. *Hæc Brulefer.*

- QVO, est dupliciter
  - FORMALITER, sic existentia est id quo formaliter res existit.
  - CAVSATIVE, per naturalem concomitantiam, & sic natura seu essentia rei, est id quo res existit. *Hæc Capreolus.*

- QVOD, est duplex nempe quod
  - NVLLO MODO EST VT QVO, & hoc modo solùm suppositum est, id QVOD EST, quia est vltima actualitas rei.
  - ITA EST QVOD, vt etiam alio respectu sit QVO; sic NATVRA ET ESSENTIA est id QVOD EST, quia ipsa actuata est à forma partis, ipsa autem actuat compositum vt QVO. *Hæc Capreolus.*

ESSE

- IN ALIO, vt
  - PARS IN TOTO, seu
    - INTEGRANS, vt manus in corpore humano.
    - PHYSICA, vt materia in corpore naturali.
    - METAPHYSICA, vt genus & differentia in specie.
  - TOTVM INTEGRALE, in suis partibus simul sumptis, vt domus in pariete, tecto & fundamento.
  - SPECIES IN GENERE, veluti homo IN, vel, SVB animali.
  - GENVS IN SPECIE, vt animal in homine.
  - FORMA IN MATERIA, siue sit forma
    - SVBSTANTIALIS, vt anima hominis.
    - ACCIDENTALIS, vt albedo.
  - EFFECTVS IN CAVSA EFFICIENTE, aut MOTVS IN MOVENTE.
  - RES IN FINE, quo pacto auarus est in diuitiis, & virtus in beatitudine.
  - IN LOCO, aut VASE, vt Socrates in gymnasio, aqua in vrceo:
  - RES IN TEMPORE.
  - REX IN REGNO.

- PER ACCIDENS ACCIDENTALITATE
  - PRÆDICATIONIS, est quando prædicatum dicitur de subiecto, sed in nullo quatuor modorum dicendi PER SE, sicut hæc, Petrus est albus.
  - REI, NON PRÆDICATIONIS, reperitur in omni propositione in qua prædicatur propria passio de subiecto, hæc enim prædicatur per se de subiecto, & tamen est accidens eius.
  - CAVSALITATIS, quando effectus comparatur ad causam à qua non est per se, sicut cùm dicimus album ædificat.
  - CONIVNCTIONIS, seu SVBIECTI, quando sunt duæ res distinctæ quarum vna accidit alteri, aut quando vtrumque accidit vni tertio, sic albedo & musicum Petro vniuntur, & sunt per accidens. *Hæc Soncinas.*

- EST IN
  - FORMA, causaliter.
  - COMPOSITO, subiectiuè & formaliter. *Ex Alensi.*

ESSENDI

- GRADVS possunt accipi, vel per
  - ADDITIONEM, vt quando intenditur albedo, nouum gradum recipiendo.
  - TRANSLATIONEM DE POTENTIA IN ACTVM, vt quando albedo in potentia per alterationem fit albedo in actu.
  - CAVSATIONEM EFFECTVS FORMALIS, vt quando albedo in subiecto dat esse album.
- GRADV, formica est nobilior cœlo, & quodlibet animal.
- MODO, cœlum est nobilius quolibet animali, quia forma cœli inseparabilis est à materia.

ESSENTIALE

- CONSTITVENS ESSENTIAM, vt differentiæ.
- CONSEQVENS, vt passiones propriæ.
- QVOD
  - DICIT ESSENTIAM REI TANTVM, vt species vel natura specifica.
  - EST DE ESSENTIA ET CONSTITVTIONE REI, vt materia & forma, caput & cor dicuntur essentialia constitutiua. *Hæc D. Bonauentura.*
- SINE QVO RES NON POTEST
  - ESSE, NEC INTELLIGI ESSE, vt vnitas, veritas, bonitas.
  - COGITARI HABERE PERFECTVM ESSE, vt sunt potentiæ in anima, & hoc est minimo modo essentiale. *Hæc D. Bonauentura.*

QVOD IN CONCEPTV ET RATIONE FORMALI ALTERIVS CLAVDITVR, sic INHÆRENTIA APTITVDINALIS, potest dici ESSENTIALIS, seu ESSE DE ESSENTIA ACCIDENTIS, quamuis non sit, neque pars constituens, neque vt tota essentia accidentis. *Hæc Soncinas.*

EVIDENTIA
- VISIONIS, quando res nudè & immediatè cognoscitur & videtur. Hanc habet rusticus de eclypsi quam videt.
- INTELLIGENTIÆ, quando res non est præsens, sed per discursum rationis cognoscitur. Hanc habet Astrologus de eclypsi quam non videt.
- OBIECTI, est claritas & perspicuitas, quâ res ita potentiæ obiicitur, vt ab ea quasi videatur: sic quæ per se nota sunt intellectui patent, quasi præfulgente in obiecto euidentiâ.
- COGNITIONIS, est ipsa claritas perceptionis rem penetrantis.
- ILLATIVA, attenditur secundùm formalem illationem Syllogisticam, & sic omnia argumenta siue vera, siue falsa habent euidentiam illatiuam.
- PROBATIVA, est tantùm virtute propositionis euidentis & veræ.

EX, sumitur vt notat PRINCIPIVM
- EFFECTIVVM, sic dicimus filium fieri ex patre.
- TERMINATIVVM, seu TERMINVM A QVO MOTVS, sic dicimus cadauer fieri ex homine.
- SVBIECTIVVM, sic forma fit ex materia.
- CONSTITVTIVVM, sic compositum naturale fit ex materia & forma.
- PRIVATIVVM, vt ex calido fit frigidum.

EXISTENTIA
- REALIS, quam res habet a parte rei existens extra causas.
- OBIECTIVA, quam res habent prout sunt cognitæ in intellectu.

EXPVLSIO
- FORMALIS, est qua vna forma in subiecto producta seipsâ aliam excludit; vt albedo expellit nigredinem.
- EFFECTIVA, est quando vnum accidens agendo in subiectum alterius illud eiicit, quo pacto calor existens in igne, expellit frigus ab aqua.
- PHYSICA, fit per realem & physicam efficientiam, seu CAVSALITATEM: sic frigus expellit calorem.
- DEMERITORIA: sic peccatum expellit gratiam.

EXTENSIO
- SVMITVR pro
  - IPSA QVANTITATE, seu DIMENSIONE.
  - EFFECTV FORMALI QVANTITATIS.
  - RESPECTV consequente quantitatem extensam, & eius effectum formalem, qui respectus fundamentaliter est de genere SITVS, seu POSITIONIS, sed formaliter in genere relationis.
- ENTITATIVA in eo posita est, quod res aliqua constet pluribus partibus entitatem componentibus, quarum vna non sit alia: Quod videre est in substantia corporis humani; alia enim pars est substantia capitis, alia pedis, alia cæterorum membrorum.
- QVANTITATIVA est per ordinem ad ipsum totum quantum, quâ videlicet plures illæ partes ita ordinantur inter se, vt præter quàm quod sint plures; ita affectæ existant, vt seruent inter se ordinem, quo v.g. primo loco sit caput, deinde collum, tertio pectus, &c.
- APTITVDINALIS IN ORDINE AD LOCVM, est quâ duæ partes eiusdem corporis, aut duo corpora ita se excludunt, vt necessariò vendicent diuersas partes loci: quod cernitur in cuiuslibet corporis partibus, alteri enim loco respondet caput, alteri pedes, &c.
- ACTVALIS IN EODEM LOCO correspondet prædictæ aptitudini; estque proprius illius actus: Duas autem has vltimas extensiones, diuersas esse deprehenditur in corpore Christi in Sacramento altaris existente, quod aptum cùm sit ratione quantitatis locum diuisibilem occupare, ab eoque omne aliud corpus excludere, actu neutram habet, siquidem omnes partes corporis eidem puncto respondent, & in eodem spatio cum quantitate hostiæ persistunt. *Hæc Conimbricenses.*

F

FATVM
- VIRTVALITER, est diuina voluntas, moderans & disponens causas secundas ad productionem fatalium effectuum.
- FORMALITER, est dispositio ipsa secundarum causarum ad effectum fatalem, id est, infallibilem reducta in diuinam voluntatem. *Ex Bassolio.*

FIENDI MODI sunt quinque

- TRANSFIGVRATIONE, vt statua fusilis.
- APPOSITIONE, seu AVGMENTATIONE, vt quæ augmentantur, sicuti flumina ex diuersis riuis, pictura aggestu colorum.
- SVBSTRACTIONE, seu ABSTRACTIONE, vt ex lapide figura Mercurij, sculpendo & exscindendo superflua.
- COMPOSITIONE, vt domus.
- ALTERATIONE, vt ex aqua fit aër.

FIERI vel ESSE à voluntate

- CAVSALITER, seu PRINCIPIATIVE, sic Sortes ædificat domum suâ voluntate.
- CONCOMITANTER, vt cùm quis occidit alium ignorans esse inimicum, volens si adesset, occidere: & Filius in diuinis à voluntate paterna producitur concomitanter.

FINIS

- NATVRALIS, vt centrum rerum grauium, hominis viuere ex rationis modulo.
- SVPERNATVRALIS, vt Deus.
- PROPORTIONATVS, qui rei naturæ commensus est, vt virtus respectu hominis.
- NON PROPORTIONATVS, ad quem comparandum non suppetunt rei vires connaturales.
- PROXIMVS, seu MINVS PRINCIPALIS, vt sumptio medicinæ in ægroto.
- REMOTVS seu PRINCIPALIS, vt sanitas in eodem.
- VLTIMVS
  - SIMPLICITER, vt Deus.
  - IN GENERE OPERATIONVM, vt beatitudo.
- CONSVMMANS, est perfectio & complementum rei, vt Deus est complementum vniuersi, & forma est perfectio materiæ.
- CONSVMENS, est vltimum cuiusque rei à quo nihil extra reperitur, vt superficies sunt fines corporis, lineæ sunt fines superficierum, corpus stellatum vltimum vniuersi. *Ex Henrico & Media villa.*

- VERVS.
- APPARENS.
- PRÆFIXVS, seu PRÆSTITVTVS A VOLVNTATE. *Ex Lychето.*
- SIMPLICITER, seu VLTIMATVS in quo operans conquiescit & sistit.
- SVB FINE, seu NON SIMPLICITER. *Ex D. Bonau.*
- INTERIOR, siue FINIS INTRA, vt loquitur *Heruæus*, sic forma est finis materiæ, item operatio est finis.
- EXTERIOR, siue FINIS EXTRA, sic homo est finis omnium, & obiectum est finis.
- OPERIS, seu REI OPERATÆ, seu rationis OPERANDI, sic finis ædificij est habitatio.
- OPERANTIS, quem operans intendit.
- GENERATIONIS, seu actionis, vt forma est finis generationis, & generaliter terminus per actionem productus, vt compositum.
- REI OBNITÆ, seu REI FACTÆ, est operatio cuius gratia vnumquodque esse dicitur, aut vsus ad quem ipsa ordinatur.
- TERMINATIONIS REI, vt punctus respectu lineæ, & instans respectu temporis
  - POSITIVVS, vt in exemplis allatis.
  - PRIVATIVVS, vt mors & corruptio.
- MOTIONIS AGENTIS, vt sanitas ambulationis.
- INTENTVS, intentione
  - PRIMARIA, est propter quem agens agit, vt sanitas.
  - SECVNDARIA, est ille quo agés agit, vt ambulatio & vniuersim media, quatenus ferunt ad finem.
- EVENTVS, vt inuentio thesauri, nam præter finem intentum à fodiente euenit.

- OBIECTIVVS, vt Deus, ab *Heruæo* dicitur FINIS VT RES.
- FORMALIS, vt est beatitudo ipsa seu visio beatifica, ab eodem dicitur FINIS VT ASSECVTIO REI.
- SVBIECTIVVS, vt homo beatus, qui est subiectum beatitudinis. *Hæc Ingen.*

- EFFICIENDVS, seu PRODVCENDVS, seu EXISTENS POTENTIA, vt vult *Soncinas*, qui non existit, sed fit ab operante, vt ædificium respectu Architecti.

- OBTINENDVS, seu NON PRODVCENDVS, seu ACTV EXISTENS, vt idē *Soncinas* appellat, qui non fit ab operante; sed ante existebat, sic aurum est finis auari, item Deus finis hominum.
- CVIVS GRATIA, est cuius gratia aliquid fit, vt sanitas medicinæ.
- CVI, seu vt a quibusdam appellatur, FINIS IN QVO, est ille in cuius gratiam expetitur FINIS CVIVS GRATIA, sic ægrotus est finis medicinæ.
- QVI, vt à *Capreolo* appellatur, seu ab *Heruæo* FINIS VT RES, seu FINIS QVOD, vt ab alijs dicitur non forte absque solœcismo, idem est qui OBIECTIVVS, & est res ipsa quæ expetitur, vt aurum respectu auari.
- QVO, vt a *Capreolo* appellatur, seu vt ab *Heruæo* FINIS VT ASSECVTIO REI, ab alijs FINIS MEDIANTE QVO, est idem qui FORMALIS, nimirum actio ipsa quâ res possidetur. Ideo ab alijs appellatur FINIS VT VSVS REI, seu FRVITIO, seu ADEPTIO, seu POSSESSIO REI.
- IN QVO QVIESCITVR, vt Charitas increata Dei.
- QVO QVIESCITVR
  - SIMPLICITER, vt Charitas creata & cōsūmata in patria, quâ simpliciter quiescimus in Deo.
  - VEL VT NVNC, vt Charitas inchoata in via est finis quo quiescimus pro statu præsentis vitæ. *Ex D. Bonauent.*
- HABET ESSE
  - REALE IN REBVS IPSIS.
  - INTENTIONALE, seu INTELLIGIBILE, seu OBIECTIVVM, in mente ægroti vel medici.

FORMA

- SVMITVR, pro
  - ALTERA PARTE COMPOSITI, seu FORMA PARTIS.
  - QVOCVMQVE REALI ACCIDENTE, quæ dicitur, FORMA ACCIDENTALIS.
  - QVACVMQVE DENOMINATIONE, etiamsi sumatur A NON ENTE: sic priuatio est forma rei priuatæ.
  - FIGVRA REI: sic figura quadrata dicitur forma tabulæ.
  - DEFINITIONE & REI NATVRA, seu ESSENTIA, quæ dicitur, FORMA TOTIVS.
- ABSTRACTA, seu SEPARATA A MATERIA, seu FORMA PER SE SVBSISTENS, seu IMMATERIALIS, vt Deus & Intelligentiç.
- INFORMANS, seu FORMA PERFICIENS MATERIAM, seu FORMA INTRA REM, vt forma substantialis ignis.
- ASSISTENS, vt Intelligentiæ assistunt orbibus cœlestibus tanquam formæ.
- EXEMPLARIS, seu FORMA EXTRA REM, seu EXTRINSECA, vt idea.
- INTENTIONALIS, vt species intelligibilis.
- ARTIFICIALIS, vt forma lecticæ.
- ACCIDENTALIS, est quodlibet accidens
  - ABSOLVTA, vt candor.
  - RELATIVA, vt similitudo, paternitas.
- TOTIVS, seu FORMA METAPHISICA, seu LOGICA seu FORMA DECLARANS QVIDDITATEM REI, seu FORMA QVÆ EST TOTA ESSENTIA, & NATVRA REI, seu FORMA RESVLTANS, vt humanitas respectu hominis, compræhendit enim animalitatem, & rationalitatem in se.
- PARTIS, seu FORMA PHYSICA, seu FORMA COMPOSITIONIS, eadem est CVM FORMA INFORMANTE, & sumitur pro quacumque parte definitionis, siue illa quæ sumitur à genere, siue illa quę sumitur à differentia.
- MATHEMATICA, de qua agit Mathematicus, & est quantitas.
- CORPOREITATIS, est coæua materię primę tanquam præuia dispositio ad propriam & specificam rei formam, quod genus formæ primùm Stoici inuenêre, & postea Auicenna, Scotus, Henricus & alij recepêre.
- PARTIALIS, seu ORGANICA, quales sunt illæ quas nonnulli ponunt in singulis membris corporis humani, vt cor suam partialem formam habeat, cerebrum suam; & sic de alijs. Has formas introduxerunt nonnulli Philosophi propter diuersas & contrarias omnino operationes organorum, diuersásque partium complexiones & temperaturas.
- QVALIFICANS, est quarta species qualitatis. Estque propria rerum animatarum: sic enim definitur, est decor quidam rei animatæ, vt species Priami est forma eius.
- MODIFICANS, est circumstantia aliqua pertinens ad actum virtuosum.
- A QVA, est à qua effectus, vt ab agendi principio egreditur.
- EX QVA, est qua res constat.
- AD QVAM, est ad cuius similitudinem aliquid fit, & ea est
  - EXTRINSECA, vt prototypus Regis.
  - INTRINSECA, vt idea in mēte artificis. Idea autem diuersa ratione & est intrinseca & extrinseca; intrinseca respectu eius in cuius mente inest: Extrinseca respectu ideati, seu eius quod fit ad similitudinē illius. *l. ac Conimbricenses & Suares.*
- INDEPENDENS, secundùm
  - ESSE ET RECIPI, quæ est ipsum suum esse simpliciter, quia nec accipit esse ab alia causa superiori, nec recipitur in alio, vt Deus.
  - RECIPI, sed DEPENDENS secundùm esse, quæ accipit aliunde esse, & non recipitur in materia, vt Intelligentiæ.
- DEPENDENS, secundùm ESSE & RECIPI, quæ vndiquaque finitatem habeat, cùm esse hauriat à causa superiori, vt in materia, seu subiecto recipiantur, vt sunt formæ elementorum.
- EST IN EODEM SVBIECTO cum alia.
  - ADÆQVATE, quando sic se habent, quod in quacumque parte subiecti est aliquid vnius, in eadem est aliquid alterius, & è contra, sic albedo & dulcedo sunt in lacte.
  - INADÆQVATE, quando in aliqua parte subiecti est aliquid vnius in qua non est aliquid alterius, & è contra; sic sunt in eodem subiecto albedo & nigredo extensæ & diuisæ per duas medietates continui, sunt enim in eadem superficie, sed inadæquate: quia in aliquo puncto superficiei est aliquid albedinis in quo non est aliquid nigredinis.
- VNIFORMITER DIFFORMIS, seu ÆQVALITER INÆQVALIS, vt calor ab igne productus in aëre, qui certâ lege, & tenore vniformi fit minor, & difformis quo magis ab igne agente aër distat & recedit.
- DIFFORMITER DIFFORMIS, seu INÆQVALITER INÆQVALIS, vt calor in subiectū æque distās diuersimodè impressus prout illius partes aliter & aliter dispositæ sunt.
- DAT ESSE VT QVO, & vt principium intrinsecum: EFFICIENS verò causa, VT QVOD, & vt principium extrinsecum.

FORMALITAS, est omnis ratio seu notio, quâ concipitur aliquid.

FORMALITER sumitur pro
- QVIDDITATIVE, vt homo formaliter est animal rationale.
- VT DISTINGVITVR CONTRA VIRTVALITER: sic sol non est formaliter calidus, sed VIRTVALITER, quia vim habet efficiendi caloris: non enim calor est in sole tanquam forma aut qualitas inhærens subiecto.
- RATIONE AGENDI, seu PRINCIPIO ACTIVO: sic homo est FORMALITER animatus, quia habet animam quâ potest agere, sic formaliter intelligit.
- QVOCVMQVE ACCIDENTE INHÆRENTE: sic dicimus homo est formaliter albus.

FVTVRA
- IN CAVSIS SVIS NECESSARIA, vt solem cras oriri.
- VT
  - IN PLVRIBVS, sicut medicus præcognoscit sanitatem infirmi.
  - IN PAVCIORIBVS, sicut casualia & fortuita.
  - AD VTRVMLIBET, seu ÆQVALITER AD ESSE, ET NON ESSE.

G

GENERATIO
- SVMITVR
  - SIMPLICITER, & sic propriè substantia dicitur generari.
  - SECVNDVM QVID, & sic accidentia dicuntur generari.
  - PRO
    - ALTERATIONE PRÆVIA, quâ disponitur materia ad formam recipiendam.
    - IPSA INTRODVCTIONE FORMÆ, quæ est in instanti.
    - AGGREGATO, ex alteratione & introductione formæ, tanquam si esset vnus motus.
- ATTRIBVITVR alicui
  - SVBIECTIVE, quod incipit esse subiectum alicuius, cuius primò non erat, & sic materia prima dicitur generari.
  - TERMINATIVE, quod est terminus formalis generationis, & sic forma generatur.
  - COMPLETIVE, quod est terminus vltimus, & vltimatè intentus generationis, & sic compositum propriissimè generatur.
  - PER ACCIDENS, sic accidens dicitur congenerari ad generationem subiecti.
  - PER ALTERVM, vt vniuersalia ad generationem suppositorum.
  - PER SE
    - PROPRIE, seu quod primo generatur, seu VT QVOD, & sic compositum propriè, primò per se generatur.
    - IMPROPRIE, seu VT QVO, seu CONCOMITATIVE, sic essentia & natura, seu esse dicuntur generari.
- CONTRARIORVM, seu PVRE DISSIMILIVM, vt cùm genitum omnino est dissimile corrupto, sicut cùm fit aër ex aqua.
- DISPARATORVM, seu ALIQVO MODO SIMILIVM, cùm genitum est aliquo modo simile corrupto, vt cùm ex albo fit rubrum. *Ex Scoto*
- HABET
  - PRINCIPIVM duplex
    - MOVENS NON MOTVM, & illud est anima vegetatiua.
    - MOVENS MOTVM, est calor siue spiritus.
  - TERMINVM duplicem
    - TOTALEM, seu TERMINVM QVI, & est ipsum suppositum quod producitur & quod subsistit.
    - FORMALEM, seu TERMINVM QVO, & est forma quæ per generationem acquiritur, vt forma ignis.

GENVS
- PHYSICVM, est natura quædam existens à parte rei quæ communis est pluribus speciebus, vt natura animalis quæ communis est homini & bruto.
- METAPHYSICVM, est eadem natura communis pluribus speciebus quatenus est in intellectu, & habet tantùm aptitudinem vt possit inesse inferioribus.
- LOGICVM, est eadem natura communis pluribus speciebus quatenus prædicatur de suis inferioribus. Vnde à Porphyrio definitur; quod est prædicabile de pluribus vniuocè, vt animal respectu hominis & bruti. Estque veluti secunda intentio quæ respondet generi metaphysico, quod est veluti prima intentio.
- MORALE, est virtus aliqua communis pluribus virtutibus; & sic Humilitas est quoddam veluti genus ad temperantiam, iustitiam, sobrietatem, & prudentiam.

IN GENERE esse
- VT PRINCIPIVM
  - EXTRINSECVM, productiuum entitatis quæ in genere est; sic Deus dicitur esse principium omnis generis.
  - INTRINSECVM, sic punctus est in linea, seu in Categoria quantitatis.
- SICVT RES PER SE IN RECTA SERIE, vt genera & species. *Ex Soncinate.*

HABERE
- QVALITATEM ALIQVAM, vt vitium, virtutem, scientiam.
- QVANTITATEM, vt cubitum, vlnam.
- VESTIMENTVM, vt ea quæ circa corpus, aut circa partes corporis sunt, & iste modus constituit Prædicamentum habitûs, vt vestem, annulum.
- PARTES SVAS INTEGRALES, seu CONSTITVENTES, sicut homo habet manus & pedes, corpus, animam.
- SICVT CONTINENS HABET CONTENTVM, vt vas aquam.
- POSSESSIONEM, vt agros, domum.
- VXOREM, & hic modus improprius est: quia non dicitur quis habere vxorem nisi eo quòd habitent simul vir & vxor. *Hæc Aristoteles.*

HABITVDO est ordo & relatio vnius ad alterum, vt subiecti ad prædicatum, termini ad significatum, accidentis ad subiectum, potentiæ ad obiectum, actus ad potentiam.

HABITVS
- SVMITVR pro
  - OMNI FORMA, seu PERFECTIONE, quam quomodocumque habet res in seipsa. Et duplex est
    - NATVRALIS.
    - ADVENTITIVS.
  - RELATIONE REALI, vel rationis, quâ vnum aliquod relatiuum dicitur habere correlatiuum alterum, vt cùm dicitur dominus habere seruum.
  - VNO EX SEX PRÆDICAMENTIS, & sic est habitudo quędam media inter corpus nostrū, & ea quæ illi adiacent, seu circa illud sunt.
  - VESTE vel aliquo simili indumento quod corpori adiacet.
  - ACCIDENTALI quadam perfectione rei natura sua durabili, & difficulter amissibili, quâ res bene vel malè afficitur ad operationem, & sic est in prima specie qualitatis, & distinguitur contra dispositionem.
  - PRO SPECIE INTELLIGIBILI, vel QVOLIBET LVMINE, quod est principium actûs secundi, & sic species ab Aristotele appellantur habitus.
- INFVSI, seu SVPERNATVRALES, qui à Deo infunduntur vt Fides, Spes, Charitas, suntque duplices apud Caietanum infusi.
  - PER SE, qui à solo Deo produci possunt, vt Charitas.
  - PER ACCIDENS, qui licet à solo Deo infundantur, vim tamé naturalium causarum non excedunt, vt scientia infusa.
- ACQVISITI, seu NATVRALES, quæ sunt qualitates productæ ex actibus frequentibus inclinantes potentiam ad operandum.
- QVIESCENTES.
- MOBILES.
- INTELLECTVALES, qui existunt in intellectu
  - SPECVLATIVI, vt scientia, intelligentia, sapientia.
  - PRACTICI, vt ars, prudentia.
- MORALES, qui existunt in voluntate, ideo appellantur APPETITIVI, vt virtutes & vitia.
- SCIENTIÆ augescit
  - INTENSIVE, quando magis perficitur & consummatur circa eādem conclusionem.
  - EXTENSIVE, quādo ad plures conclusiones se extendit, & sic dicitur augeri per additionem conclusionis ad conclusionem.
- NOBILIOR ALIO, vel quo ad
  - EVIDENTIAM: Et sic Mathematicæ sunt nobiliores Theologia.
  - ASSENTIENDI MODVM: Sic Theologia est simpliciter nobilior aliis scientijs. *Ex Capreolo.*

HÆCCEITAS vel minus barbarè, HÆCCITAS, quia eius additione natura communis fit hæc, Est principium indiuiduationis, & differentia quædam positiua, & primo incommunicabilis quæ adiuncta speciei per se constituit indiuiduū in esse indiuidui. vel vt definit Faber est vltima realitas formę seu speciei per quā indiuiduum fit primò & per se singulare, & hoc aliquid.

IDEM sumitur, pro re cuius

- **essentia**, vel **pars essentialis non variat**, vt Deus, cœlum.
- **forma essentiali invariata**, partes materiales corporis aliæ, & aliæ succedunt in eodem situ & figura, sic partes Petri iugiter per nutritionem mutantur.
- **partes secundum materiam et formam** mutantur in eodem situ & figura; vt Ligeris dicitur nunc idem fluuius qui fuit ante centum annos, licet propriè loquendo forma fluuij vt sic non sit mutata, est enim idem fluxus aquæ indesinens, prout ab eodem fonte & scaturigine emanat.

IDENTITAS

- **repetitionis** sit
  - **sub eadem voce**, vt Sortes Sortes
  - **sub alia voce et eodem conceptu**, vt Marcus Tullius.
  - **sub alia voce et conceptu**, vt Sortes, homo, animal.
- **indistinctionis**, est cùm res vnius est indistincta à re alterius, sicut cùm intellectus non potest præcisè concipere circularitatem absque linea circulari.
- **formalis**, est relatio actualis & requirit vtrumque extremum esse formaliter vnum.
- **fundamentalis**, est ipsum fundamentum cui non repugnat identitas formalis ad seipsum, sic ens vt distinguitur ab vno non est idem sibi ipsi formaliter, sed tantùm fundamentaliter.

IGNORANTIA

- **antecedens**, quæ antecedit omnem actum voluntatis quo possit esse voluntaria.
  - **causa effectus** (quæ etiam vocatur **antecedens**, sed alia notione) alicuius qui ignoratur, vt si ignorem adhibita sufficienti diligentiâ, aliquem adesse quem occido, aliàs nullo modo occisurus.
  - **non causa effectus** (quæ etiam **concomitans** vocatur) est coniuncta per accidens cum effectu aliquo ignorato, ita vt ipsius non sit causa; ut si ignorem aliquem adesse, sufficienti adhibita diligentiâ, tamen si adesset fuissem æquè occisurus.
- **consequens** quæ sequitur actum aliquem voluntatis quo ipsa directè, vel indirectè est voluntaria.
  - **causa effectus** (quæ etiam **antecedens** vocatur) qui si non laborasset ignorantiâ non fuisset secutus, est tamen interpretatiuè voluntarius in ignorantia quam supponimus aliquo modo esse voluntariam, vel ob non adhibitam sufficientem diligentiam, vel ob alium modum.
  - **non causa effectus**, (quæ **concomitans** etiam vocatur) sed per accidens illi coniuncta, eo quod æquè fuisset sequutus, si non laborasset ignorantiâ, vt cùm iacularis ignorans an ibi sit inimicus, non tamen ex illa ignorantia, sed ex proposito iacularis, vt occidas inimicum.
- **culpabilis**, seu **vincibilis**, quia studio ac diligentia superari potest, est culpabilis cùm est eorum quæ quis scire tenetur.
- **inculpabilis**, seu **invincibilis**, quæ manet post omnem diligentiam possibilem & debitam, & hæc excusat à peccato.
- **affectata**, cùm quis affectat se ignorare vt libentiùs peccet, est voluntaria indirectè, quia non est volita in se, sed in voluntaria negligentia, vel omissione discendi.
- **supina**, seu **neglecta**, quæ non excusat à peccato si negligentia sit magna, ignorantia ex ea nascens dicitur Crassa, & est eorum qui ignorant articulos fidei, vel peccata prohibita Decalogo.
- **iuris**, quâ ignorat aliquis quid sit statutum, præceptum, vel prohibitum aliquo iure, vt si ignoret vsuram esse prohibitam.
- **facti**, quâ factum aliquod secundum substantiam suam, vel eius circumstantiam ignorat quis, vt scit prohibitum esse occidere Clericum, sed nescit se occidere, vel nescit hunc esse Clericum.
- **puræ negationis**, est simpliciter aliquid nescire.
- **privationis**, est ignorare aliquid postquam scire potuit, & tenetur scire.
- **pravæ dispositionis**, est tenere opiniones aliquas falsas de aliqua re.
- **simplex**, est nescire aliquid quod tenetur scire, facit tamen aliquid sed non sufficienter.

IMAGO

- **æqualitatis**, sic in diuinis filius est imago patris.
- **imitationis**, sic homo est imago Dei.
- **repræsentationis**, sic mundus est speculum Creatoris, non in quo se Creator, sed in quo creaturæ illum velut architectum in opere speculentur.

IMMEDIATIO

- SVPPOSITI, est cùm inter agens & passum nullum aliud suppo[illegible] interce[illegible], quod priùs in se recipiat actionem agentis, quàm transmutetur in passum, sic aër est ine[illegible]s inter manum & ignem.
- VIRTVTIS, est quando inter agens & passum nulla virtus interce[illegible] tanquam p[illegible]incipium agendi, sic inter calorem & manum calefactam nihil intercedit immediatione virtutis.
- CAVSÆ, sic immediatè agit vltima causarum subordinatarum, cæteræ agunt mediante vltima.
- EFFECTVS, sic omnes causæ subordinatæ immediatè operantur, quia omnes simul idem efficiunt.
- PERFECTIONIS, sic quælibet forma substantialis immediatè inest materiæ; nam dispositiones a[d] illam viæ sunt.
- TRANSMVTATIONIS, vt cùm plures formæ subordinatæ sibi inuicem succedunt, vt in homine sunt formæ mixtionis, anima vegetatiua, deinde sensitiua, & rationalis ex sententia multorum, vltima forma non est immediata immediatione transmutationis, sed perfectionis tantùm.

IMMOBILE DICITVR, quod

- NVLLO MODO potest moueri.
- CVM DIFFICVLTATE mouetur.
- NON MOVETVR, ET NATVM est moueri illo tempore in quo non mouetur, & vocatur istud MOBILE QVIESCENS.

IMMVTABILE

- PRIVATIVE, est quod non mutatur, & tamen aptum est mutari.
- NEGATIVE, est quod non solùm de facto, sed nullo etiam modo mutari potest.
- REALE, est necessarium, vt corpus est immutabiliter mobile.
- COMPLEXIONALE, est quod non potest mutari de veritate in falsitatem, vel è conuerso, vt sunt propositiones æternæ veritatis.

IMPLICARE CONTRADICTIONEM. His vocibus passim vtuntur Philosophi, vt obiectum omnipotentiæ diuinæ significent. Deus potest quicquid non implicat aut inuoluit contradictionem esse à Deo; quibus non intelligitur respectus actionis ad potentiam executiuam Dei de quâ agitur: sic enim sensus esset ineptus: Deum per huiusmodi potentiam posse quicquid non inuoluit contradictionem, à tali potentia procedere, quod est perinde ac dicere, Deum posse quicquid potest. Intelligendus est ergo in ea propositione respectus ad alia attributa & perfectiones simplices, quæ necessariò sunt in Deo, vt sie sensus, Deum posse potentiâ executiuâ quicquid non inuoluit contradictionem procedere ab aliis attributis. Sic intelligitur Deum falsæ religioni attestari verbo vel miraculo non posse, quia hoc repugnat bonitati & veritati ipsius. Quia verò non omnia quæ implicant contradictionem dicunt respectum huiusmodi ad potentiam vel attributa Dei; Ideo generaliùs potest dici, illa implicare contradictionem quæ ex terminis, seu ex obiecto repugnantiam inuoluunt. Cùm enim vt aliquid fiat, duo requirantur, vnum ex parte agentis, alterum ex parte patientis seu obiecti, ex parte illius, vis & potentia agendi, ex parte huius non repugnantia: Primæ conditionis defectu infinita à nobis fieri non possunt, etsi natura sua sint factibilia; secundæ conditionis defectu multa Deus non efficit: quod enim cùm affirmatur, negatur, impossibile est: vt cùm dicitur, mons sine valle.

IMPOSSIBILE

- LOGICVM, vt contradictoria esse simul vera, & huiusmodi impossibilia includunt in se contradictionem.
- MATHEMATICVM, similiter includit in se contradictionem, quia omne quod est impossibile in mathematicis est contra rationem rei formalem, hoc autem est per se impossibile.
- PHYSICVM, seu SIMPLICITER, vt cùm aliquid naturaliter fieri non potest.
- MORALE, cùm res ex sua natura possibilis est, sed habet magnas difficultates, ita vt pensatis omnibus, videatur impossibile; sic impossibile est omnes homines esse virtuosos, & vt dicit Aristoteles impossibile est aleatorem mille iactibus semper iactum Veneris facere, cùm tamen possit singulis separatim sumptis id facere, non tamen omnibus.

IMPOTENTIA SVMITVR, vel

- NEGATIVE, pro NON POTENTIA.
- PRIVATIVE, pro DEFECTV.
- POSITIVE, pro qualitate quâ subiectum imbecillum impoténsque efficitur ad agendum, & sic est in secunda specie qualitatis.

INCLINATIO, quando res est in potentia

- TANTVM RECIPIENDI aliud ad quod inclinatur, & hoc modo materia inclinatur ad quamlibet formam substantialem.
- NON TANTVM RECIPIENDI, sed etiam agendi, & sic materia non est inclinata ad formam. Potentiæ tamen vitales suos actus & producere & recipere natæ sunt.

INCLVDITVR aliquid in alio, vel
- SICVT [illegible] in inferiori, & tale inclusum est ignobilius includente.
- SICVT ACTVS includitur in propria potentia, & perfectio in perfectibili, & sic esse includitur in essentia creaturæ, quia esse, est actualitas essentiæ, & essentia est tanquam in potentia respectu esse.

INCOMPOSSIBILE
- SVBIECTO, vt calidum & frigidum, sic omnes formæ substantiales sunt incompossibiles in materia, quia materia non potest actuari ab omnibus simul, sed ab vna tantùm.
- ESSENTIALITER, vt calor & sapor, licet enim idem possit esse calidum & sapidum, impossibile tamen est vt calor sit sapor. *Ex Heruæo & Soncinate.*

INCORRVPTIBILE
- EX PARTE
  - MATERIÆ, seu AB INTRINSECO, EO QVOD
    - NON HABEAT MATERIAM, vt Angelus.
    - HABEAT MATERIAM, quæ non est in potentia nisi ad vnam formam, vt cœlum.
  - FORMÆ, eo quod rei corruptibili per naturam inhæret aliqua dispositio, per quam totaliter à corruptione prohibetur, & hoc dicitur incorruptibile SECVNDVM GLORIAM, vt anima ex cuius beatitudine redundat in corpus incorruptionis dos.
  - CAVSÆ EFFICIENTIS, & hoc modo in statu innocentiæ homo fuisset incorruptibilis, quia Deus homini dederat vim quandam per quam poterat corpus ab omni corruptione præseruare quandiu anima Deo subiecta mansisset. Et hæc est vis ligni vitæ.
- QVOD EST subiectum primum transmutationis, vt materia prima.
- SPECIE, est natura & species rerum quæ indiuiduis pereuntibus nunquam intercidit.
- NVMERO, seu SECVNDVM INDIVIDVVM, vt cœli & alia entia incorruptibilia, seu ingenerabilia.
- ÆQVIVALENTER, sic corpus humanum, si æternùm nutriretur, & humidum radicale in perpetuum restauraretur esset incorruptibile per æquiualentiam, licet non videretur omnino eadem materia semper vna numero, sic nauis Thesei eadem durasset, si deciduas partes perpetim suppleuissent Athenienses.

INDETERMINATIO
- EX
  - INSVFFICIENTIA, seu POTENTIALITATE, seu DEFECTV ACTVALITATIS, est quâ materia non habens formam est indeterminata ad actum formæ.
  - SVFFICIENTIA SVPERABVNDANTI, seu SIMPLICITER, est ex illimitatione actualitatis, & Deo competit. *Hæc Antonius, Andreas & Nicolaus de Orbellis.*
- CONTRADICTIONIS, semper est cum contingentia & indifferentia ad alteram partem contradictionis, & competit voluntati respectu summi boni, imo & dæmonibus respectu odij Dei & mali.
- ILLIMITATIONIS, seu VIRTVTIS, vel ad
  - PLVRES effectus disparatos producendos, vt sol ad vermem & plantam, qui tamen si inueniat materiam dispositam ita necessariò producit alterum illorum, ac si tantùm posset in alterum.
  - [illegible] vt voluntas potest velle & nolle.
- PER
  - PRÆDICATIONEM, vt transcendentia, ens, vnum, verum: &c. sic Deus non est indeterminatus.
  - PERFECTIONEM, secundùm quam Deus est indeterminatus, quia omnes perfectiones in se continet.
- DE
  - INESSE EX PARTE CAVSÆ, est quâ causa est indeterminata ad agere & non agere.
  - POSSIBILI, est qua causa est indeterminata ad posse agere, & posse non agere: quia nimirum potest recipere potentiam agendi vel non agendi, v.g. Aqua est indeterminata ad calefaciendum, vel non calefaciendum, homo ex se nude spectatus est indeterminatus ad merendum cœlum, vel non merendum. *Ex Gulielmo de Rubione.*
- PRIVATIVE DICTA, quæ opponitur determinationi per materiam & suppositum, quâ indeterminatione bonum in vniuersali est indeterminatum, quia non exprimitur nec cuius sit bonum, nec quod sit in particulari.
- NEGATIVE DICTA, quæ opponitur determinationi simpliciter dictæ, est quæ nullo modo determinari potest neque vt HVIVS, neque vt HOC, id est, neque per materiam, neque suppositum, neque particulare aliquod, quo modo bonum increatum est indeterminatum negatiuè. *Hæc Henricus.*
- PASSIVA, qualis est in materia prima.
- ACTIVA, qualis est in agente libero. *Ex Henrico.*
- PRIVATIVA, quâ aliquid natum aptum est determinari ab alio, vt animal à rationali & irrationali.
- NEGATIVA, quâ aliquid non est aptum ampliùs determinari ad aliud, vt Socrates, Sortes. *Ex Henrico.*

INDIFFERENTIA
- IDENTITATIS, est inter ea quæ sunt eadem, eò modo quo sunt eadem; prout enim eadem non differunt.
- COMMVNITATIS, quam habent superiora respectu inferiorum.
- RECEPTIONIS, quam habet materia respectu formarum.
- ACTIONIS, quam habet agens indifferens ad hanc vel illam actionem, vel agentia naturalia ad hoc vel illud indiuiduum producendum.
- DISIVNCTIONIS, quam habent propositiones hypotheticæ disiunctiuæ,

INDIVIDVATIO
- PRÆDICAMENTALIS, oritur ex principio indiuiduationis, ſeu ex materia ſignata, vt voluit *D. Thomas.*
- TRANSCENDENTALIS, reperitur in angelis.

INDIVIDVVM
- PROPRIVM, vbi ſunt propria nomina, vt Plato & Cæſar.
- DEMONSTRATIVVM, quod conſtat ex nomine demonſtratiuo, vt hic homo.
- VAGVM, quod ad vnum certum mentem non dirigit, vt aliquis homo.
- SVPPOSITIVVM, ſeu ex hypotheſi, cùm vnum neceſſariò intelligitur, vt Mariæ filius, id eſt, Ieſus.

INDIVISIBILE
- SVMITVR pro
  - RE INCORRVPTIBILI, & INFRANGIBILI vt cœlum.
  - MINIMO NATVRALI, vt atoma.
  - RE NON HABENTE PARTEM, vel SITVM, vel POSITIONEM, vt intellectus vel intelligentia,
  - TERMINO
    - QVANTITATIS, vt punctus in linea.
    - QVALITATIS, vt gradus in latitudine, ſeu intenſione caloris.
- IN GENERE
  - QVANTITATIS, ſeu ALTERI INHÆRENS, ſeu SECVNDVM QVANTITATEM, eſt punctus qui eſt terminus continui.
  - SVBSTANTIÆ, ſeu INDIVISIBILE PER SE SVBSISTENS, ſeu SECVNDVM SVBSTANTIAM, & QVIDDITATEM, vt Deus, animal, angeli.
- SECVNDVM
  - CONTINVITATEM, quod eſt actu indiuiſum, potentiâ tamen diuiſibile, vt magnitudo, idco appellatur indiuiſum priuatiuum.
  - SPECIEM, quod eſt vnum ſecundùm ſpeciem, nec eſt amplius diuiſibilis in plures ſpecies, vt homo.
  - ACTVM & POTENTIAM, ſeu INDIVISIBILE SIMPLICITER, ſeu INDIVISIBILE NEGATIVVM quod non poteſt diuidi neque actu, nec potentiâ, vt punctum, mutatum eſſe, momentum. *Ex Iauel. c. 10.*
- PROPTER
  - INEXISTENTIAM MVTVAM, vt cùm vnum eſt in alio, ſed neutrum poteſt exiſtere ſine alio, ſic ſubiectum, & accidens proprium ſunt indiuiſa.
  - INEXISTENTIAM NON MVTVAM, vt cùm vnum eſt in alio, ſed alterum poteſt exiſtere ſine alio, ſic ſubiectum & accidens commune, ſunt indiuiſa.
  - VNITATEM CONSTITVTIVAM, ſeu ESSENTIALEM, quando duo ſimul vniuntur, & per ſe conſtituunt vnam eſſentiam tanquam vnum ens per ſe, ſic materia & forma ſunt indiuiſa inter ſe. *Ex Soncinat.*

INFINITVM
- SIMPLICITER, ſeu INFINITVM IN GENERE ENTIS, ſeu INFINITVM ENTITATE, ſeu ESSENTIA, ſeu PERFECTIONE, ſeu VNIVERSALITER, ſeu EXTRA GENVS PRÆDICAMENTALE, & ſic ſolus Deus eſt infinitus.
- RADICALE, quod Mayronis ponit in ſolo Deo.
- EX PARTE
  - FORMÆ, ſic etiam Deus.
  - MATERIÆ, vt quantum
- PER PRIVATIONEM SPECIFICÆ DETERMINATIONIS, ſeu SECVNDVM INTERMINABILITATEM, ſeu PER INDETERMINATIONEM AD RECIPIENDVM, vt materia prima.
- CATEGOREMATICVM, ſeu ACTV tantum valet quantum NON TERMINATVM, vt Deus.
- SYNCATEGOREMATICVM, ſeu NON TOT QVIN PLVRA, quod æquiualet huic orationi ALIQVANTVM, & QVANTVMLIBET MAIVS, & tale infinitum eſt quadruplex.
  - DVRATIONE, idque dupliciter
    - SVCCESSIONE, vt motus, têpus.
      - a PARTE POST, ſeu INFINITVM INFERIVS NON SVPERIVS, vt Angeli & anima.
      - à PARTE POST, & ANTE, ſeu SVPERIVS, & INFERIVS, vt Deus.
  - DIVISIONE, ſeu SECVNDVM MAGNITVDINEM, ſeu DIMINVTIONE, ſeu DETRACTIONE, vt magnitudo.
  - ADIECTIONE, ſeu APPOSITIONE, ſeu INFINITVM SECVNDVM MVLTITVDINEM, ſeu INFINITVM NVMERALE, vt numerus.
- EXTENSIVVM, quod ſe extendit non ad tot quin ad plura & plura in infinitum, ſic valor meritorum Chriſti ad minimum fuit infinitus extenſiue.
- INTENSIVVM, vt ſi eſſet aliqua qualitas infinite intenſa, ſicut multi exiſtimant grauitatem peccati mortalis eſſe infinitam intenſiuè.
- QVANTITATIVVM, quod congruit quantitati dimenſiuæ.
- VIRTVALE, ſeu FORMALE, ſeu INFINITVM VIGORIS, VIRTVTIS, & PERFECTIONIS, quod congruit Deo.
- NEGATIVVM, quod nullo modo natum aptum eſt finiri, ſeu quod non eſt capax finitionis, ſicut vox dicitur inuiſibilis.
- PRIVATIVVM, quod eſt natum quidem finiri, etiamſi actu infinitum eſſet, vt linea etſi infinita eſſet finiri tamen ſemper à punctis poſſet.
- POSITIVVM, ſeu DISPARATVM, ſeu CONTRARIVM, quod per naturam, ſeu entitatem aliquam poſitiuam illimitatum eſt, vt nullo modo finiri poſſit, quomodo Deus eſt infinitus ſecundùm eſſentiam.
- PER IMPOTENTIAM TRANSEVNTIS, ſic tranſitus ab oriente ad occidentem dicitur infinitus reſpectu noſtri, quamuis eius quantitas ſit finita.

PHYSICUM, idem quod QVANTITATIVVM, vt CONTINVVM diuisibile in infinitum.
METAPHYSICUM, idem quod INFINITUM SIMPLICITER IN GENERE ENTIS, vt Deus.
MATHEMATICUM, vt numerus mente conceptus.

FORMALITER, dicit negationem non priuationem FINITATIS, sicut inuisibilitas dicit negationem visus.
FVNDAMENTALITER, est ipsa entitas cui repugnat finitas, sicut inuisibile est illud quod impossibile est videri. *Hæc Guilielmus de Rubione.*

INHÆRENTIA
- EST proprius modus accidentis: ADIACENTIA autem est applicatio rei per se existentis ad aliam rem, & hæc conuenit substantiæ, sicut vestimentum adiacet corpori.
- POSITIVA, est habere illum modum vnionis cum subiecto quem vocamus INHÆRENTIAM, Hoc modo sunt in subiecto omnia accidentia realiter ab eo distincta.
- NEGATIVA est, non esse separatum à subiecto, Hoc modo sunt in subiecto ea quæ formaliter tantùm seu modaliter ab eo differunt, vt relationes, & alij modi accidentarij, quorum maior est cum subiecto vnitas quàm per inhærentiam. Hæc autem non dicuntur propriè inhærere, sed inniti & sustentari, vt Durandus animaduertit.
- ACTVALIS, est ipsa vnio accidentis existentis cum subiecto existente.
- APTITVDINALIS, est ipsa dependentia, siue essentialis ordo accidentis secundùm suam quidditatem ad subiectum à quo non actu, sed aptitudine dependet. *Ex Iandun.*

INHÆRERE OBIECTO
- NEGATIVE, nihil aliud est, quàm non considerare obiectum nec vt referibile alteri, nec vt non referibile, quatenus potest abstrahere ab vtroque: Sic homo per libertatem contradictionis non volendo obiectum inhæret negatiuè obiecto, id est, nec illud prosequitur nec fugit.
- CONTRARIE, est amare obiectum propter se, appretiando illud esse amabile propter se. *Ex Licheto.*

INNITI ALTERI
- SICVT
  - EFFECTVS causæ efficientis præcipuè conseruanti: Sic omnia nituntur Deo, & lumen sole, actus vitalis potentiæ & forma educta materiæ.
  - PARS, vel modum partis habens innititur ei cuius est pars.
- PER INHÆRENTIAM, sicut accidens innititur substantiæ mediatè, vel immediatè. *Ex Herueo.*

INSTANS
- SECVNDVM
  - RATIONEM MENSVRÆ, & sic est mensura quâ mobile mensuratur.
  - ESSE REALE, est ipsum mutatum esse mobilis secundùm actum; dicitur enim instans respectu temporis, mutatum esse respectu motus.
- INITIATIVVM FVTVRI.
- CONTINVATIVVM præteriti & futuri.
- TERMINATIVVM præteriti. *Hæc Aureolus.*
- INTRINSECVM, seu PRIMVM ESSE REI, quo res ita est vt immediatè ante non fuerit, quod Scotus appellat INSTANS per affirmationem præsentis & negationem præteriti. Dicitur etiam VLTIMVM ESSE REI quo res ita est, vt immediatè post non sit; quod Scotus appellat AFFIRMATIONEM PRÆSENTIS, & negationem futuri.
- EXTRINSECVM, seu VLTIMVM NON ESSE REI, quo res ita non est vt immediatè post sit, quod Scotus appellat per negationem præsentis, & affirmationem futuri. Appellatur etiam PRIMVM NON ESSE REI, quo res ita non est, vt immediatè antè fuerit, quod Scotus appellat negationem præsentis & affirmationem præteriti.
- TEMPORIS
  - CONTINVI, caret omninò partibus, quia raptim fluit, & immediatè pòst euanescit, vt mutata esse.
  - DISCRETI, & huiusmodi metitur operationes angelorum. *Ex D. Thoma.*
- NATVRÆ, est antegressio quædam, quâ ea quæ vtcumque rationem, seu modum causæ habent, vel aliis supponuntur, effectus suos, seu quasi effectus suos præeunt, quamuis omnia simul in eodem puncto indiuisibili temporis esse incipiant. Vnde in vno eodémque temporis instanti includuntur multa naturæ instantia, ratione quorum alia priora, alia posteriora natura vocantur, v.g. priùs naturâ quàm tempore competit Petro esse substantiam quàm viuens, viuens quam animal, & hominem quàm Petrum.
- ORIGINIS, est inter Originans & Originatum, vt in diuinis inter Patrem & Filium. Et instantia ista hoc ordine se habere possunt, vt in vno instanti temporis, possint esse duo vel plura instantia naturæ, in vno instanti naturæ possint esse duo instantia Originis. *Ex Conimbricensibus.*

INSTRVMENTVM
- CONIVNCTVM, vt manus.
- SEPARATVM, vt baculus.
- ANIMATVM, vt minister.
- INANIMATVM, non habet aliquam intentionem respectu effectus, sed loco intentionis est motum quo mouetur à principali agente.

DICITVR { INTELLECTVS, prout est — { POTENTIA INTELLECTIVA. COGNOSCITIVVS ABSQVE DISCVRSV.
RATIO, prout est discursiuus.

INTELLECTVS
- SPECVLATIVVS, qui quod apprehendit non ordinat ad opus, sed ad solam veritatis considerationem.
- PRACTICVS, qui quod apprehendit ordinat ad opus.
- PASSIVVS, dicitur ipsa imaginatio, & est materialior omnibus aliis.
- POSSIBILIS, qui omnes formas recipit vniuersaliter.
- IN ACTV, dicitur illa species quæ est apud intellectum, id est species intelligibilis recepta in intellectu possibili.
- SPECVLATIVVS, qui est compositus ex intellectu possibili, & intellectu actu,
- ADEPTVS, est quando recipit omnes species & similitudines omnium rerum.
- AGENS, est ille qui facit intellectum possibilē esse in actu omnia ad quæ est in potentia, & est formalior omnibus. Hæc sex membra sunt ex Sententia Auerrois, in quibus multa sunt contra communem sententiam Philosophorum; quia existimauit intellectum agentem esse separatum.
- ABSTRACTIO
  - ACTVATIONIS, est deductio phantasmatis de potentia ad actum: nam ante irradiationem intellectus agentis phantasma est intelligibile in potentia, & post irradiationem est intelligibile in actu.
  - DEPVRATIONIS, est productio speciei intelligibilis ex phantasmate.
  - SEPARATIONIS, quâ intellectus possibilis elicit conceptum communiorem à conceptu minùs communi, vt abstrahendo à Sorte conceptum hominis, animalis, & sic vsque ad conceptum transcendentem.
  - SPECIFICATIONIS, qua intellectus elicit species secundæ intentionis ex speciebus primæ intentionis, vt cùm percipit naturam humanam communicari multis indiuiduis, & vocat illam speciem.
  - DEDVCTIONIS, quâ intellectus venit in notitiam causæ per effectum, aut è contra.
  - COMPOSITIONIS, qua intellectus ex conceptibus simplicibus format conceptus compositos, vt homo est albus, homo est anima.

Hæc Paulus Venetus qui tamen (vt opinor) fallitur, cum membrum hoc quod vocat compositionis videatur omnino repugnare abstractioni. Nec simili censurâ vacat penultimum membrū DEDVCTIONIS, cùm nihil affine habeat cum abstractione. Præterea quarta species quam vocat SPECIFICATIONIS, rectiùs diceretur INTENTIONALIS.

IN INTELLECTV est aliquid
- SVBIECTIVE, cùm in intellectu est tanquam in subiecto, sic habitus sunt in intellectu.
- OBIECTIVE
  - TANTVM, seu PVRE OBIECTIVE, sic omnia entia quatenus sunt intellecta & cognita.
  - CONSEQVENTER, vt entia rationis & secundæ intentiones.
- VIRTVALITER, seu CAVSALITER, sic artefacta sunt in intellectu, & consilia, & huiusmodi quæ producuntur ab intellectu. *Hæc Aquarius.*

INTELLIGIBILITAS SVMITVR
- ABSOLVTE, & sic intelligibilitas se habet vt genus, & dicitur de multis differentibus specie vt de intellectu angelico & humano, & sic non tribuit vnitatem specificam nostro intellectui.
- VT CONCERNIT MODVM IMMVTANDI POTENTIAM, & sic intelligibilitas est species infima, eoque pacto vnitatem specificam confert nostro intellectui.

INTENTIO
- SVMITVR PRO
  - ACTV MENTIS, seu PRO ACTV VOLVNTATIS, eáque est triplex
    - ACTVALIS, vt cùm quis actu cogitat de re & fertur ad illam.
    - HABITVALIS, est cùm quis frequenter intēdit ac proponit se quidpiam facturū, licet nondum fecerit.
    - VIRTVALIS, est cùm quis ita intendit, vt operi se accinxerit, iámque illud incœperit ea animi certitudine, ac firmo proposito vt cœpta persequatur & perficiat.
  - RATIONE, quam significat definitio.
- FORMALIS, est ipsa intellectio quæ duplex est
  - PRIMA, est intellectio rei prout est à parte rei, vt hominis, arboris.
  - SECVNDA, est actio quâ mens fertur in rem prout sub artem cadit, vt relatio quâ concipitur Genus.
- OBIECTIVA, nihil est aliud nisi obiectum intentionis formalis, primæ, vel secundæ.

INTENTIONALE esse
- OBIECTIVVM, excludendo entitatem realem, sic secundæ intentiones habent esse intentionale.
- REPRÆSENTATIVVM, ordinatum ad repræsentandum aliquid, sic lumen, species colorum in medio vel organo, & aliæ species habent esse intentionale, præsertim intelligibiles.

INTRINSECVM alteri
- DEFINITIVE SOLVM, vt punctus lineæ, & subiectum suæ propriæ passioni, quia non est de essentia eius, sed solùm ingreditur definitionem eius.
- REALITER, & ESSENTIALITER TANTVM, vt partes quantitatiuæ & integrales principales hominis, quia licet non ponantur in definitione eius, tamen sunt de essentia eius, vt caput, cor, hepar, &c.
- ESSENTIALITER, & DEFINITIVE SIMVL, vt genus & differentia respectu speciei, & materia & forma respectu compositi naturalis.

INVOLUNTARIUM seu INVITUM
- SIMPLICITER
  - VIOLENTUM, cuius principium est extra: eo quod patitur nihil cōferente, id est, repugnante per appetitum ej internū.
    - ELICITUM, & vocatur COACTUM, reperiturque solùm in hominibus, spiritibus & brutis, vt cùm quis voluntate repugnante rapitur ad supplicium.
    - NATURALEM, & est violentum à COACTO distinctum, vt cùm lapis sursum proijcitur.
  - EX IGNORATIONE SINGULORUM in quibus est actio, id est circumstantiarum, inquit *Aristoteles 3. Ethicorum*, vt cū quis occidit amicum putans esse inimicum.
- SECUNDUM QUID, tale est illud quod fit ex metu.

IUSTIFICATIO
- PRIMA / SECUNDA — est qua homo fit ex
  - INIUSTO IUSTUS.
  - IUSTO IUSTIOR.

IUSTITIA
- DISTRIBUTIVA
  - REMUNERATIVA.
  - PUNITIVA.
- COMMUTATIVA, secundùm proportionem Arithmeticam suū cuique reddit: DISTRIBUTIVA verò secūdùm proportionem Geometricam.
- LEGALIS, quæ residet in Republica, vel Monarcha cuius vi & authoritate effectus commutatiuæ & distributiuæ sæpè vel inhibetur, vel suspenditur, vt in caritate annonæ ne frumentum vencat, vt distrahatur à Domino priuato.

L

LATITUDO
- EXTENSIVA, est superficies, seu quæcumque alia quantitas mensurátiua, & excessus in huiusmodi latitudine attenditur secundùm distantiam & situm extremorum.
- INTENSIVA, est in perfectione rei non in quantitate continua, sic albedo quæ est in pedali niuis, æqualis extensionis est cum albedine quæ est in pedali parietis, sed non est æqualis intensionis, quia non est adeò perfecta albedo. *Hæc Soncinas.*

LIBERTAS
- SUMITUR UT OPPONITUR
  - SERVITUTI
    - CULPÆ, seu PECCATI & LEGIS VETERIS, & hæc est libertas gratię.
    - POENÆ / MISERIÆ — vtraque est libertas gloriæ.
  - NECESSITATI.
  - COACTIONI.
- A NECESSITATE, seu A NATURA, seu A NATURALI DETERMINATIONE, seu AB IMMUTABILITATE, seu vt appellatur à *Rada*, LIBERTAS ESSENTIALIS, seu FORMALIS, seu OPPOSITIONIS, vt appellat *Ingen*, seu CONTINGENTIÆ, seu INDIFFERENTIÆ, definitur à Durando quædam indifferentia vel contingentia, ad vtrumque oppositorum, id est facultas agendi, & nō agēdi, vel agendi contrariū, ideo diuiditur in libertatem contrarietatis & contradictionis.
- A COACTIONE, seu A VIOLENTIA, quam similiter definiuit Durandus esse eam quâ quis non potest violentari ad faciendum aliquod vel patiendum contra naturalem inclinationem: Conuenit Intellectui & brutis, quia sponte actus suos edunt.
- CONTRADICTIONIS, seu QUOAD EXERCITIUM, est ad contradictorios actus, vt velle, & non velle, quamuis non velle non sit propriè actus, sed cuiuslibet actus priuatio & suspensio.
- CONTRARIETATIS seu QUOAD SPECIFICATIONEM, versatur inter duos actus cōtrarios & positiuos respectu alicuius obiecti, vt velle & nolle, aut ex duobus propositis, vnum eligere præ alio.
- ORDINATIONIS
  - SERVILIS, quando quis ordinatè agendo primariâ intentione agit gratiâ alterius.
  - FINALIS, quando agit gratiâ sui ipsius, idque cùm requisita deliberatione & consilio. *Hæc Ingen.*
- COMPLACENTIÆ, quâ voluntas complacet sibi in aliquo. *Ex Rada.*
- EXPEDIENTIÆ, seu CONSILII, ad faciendum quod expedit. *Hæc Media villa.*

LIBERUM ARBITRIUM, LIBERUM EST
- AB ALIQUO, libertate
  - A NECESSITATE DETERMINANTE. Hæc maximè conuenit libero arbitrio.
  - A CULPA INCLINANTE, seu A PECCATO.
  - A MISERIA IMPELLENTE.
- AD ALIQUID, libertate
  - ARBITRII, ad faciendum id quod licet.
  - CONSILII, ad faciendum id quod expedit.
  - COMPLACITI, ad faciendum id quod libet. *Hæc Media villa.*

LOCVS

- SVMITVR, pro
  - SPATIO, quod corpus locatum replet.
  - SVPERFICIE EXTREMA, corporis continentis ambiente locatum.
  - PRÆSENTIA REI AD LOCVM, ſeu pro VBI.
  - SPATIO IMAGINARIO.
  - LOCO TOPICO, vnde eruitur argumentum.
- COMMVNIS, eſt qui cum alio corpore continet alia, vel aliquid aliud, ſic cœlum eſt locus communis aeris.
- PROPRIVS, eſt qui nihil aliud continet quàm corpus cuius eſt locus, ſic ignis eſt locus aëris dicitur etiam locus ORIGINIS.
- MATERIALIS, eſt corpus continens locatum, & ſic elementa ſuperiora continent inferiora tanquam locus, & cœlum dicitur locus elementorum.
- FORMALIS, ſeu MATHEMATICVS, eſt tantùm vltima ſuperficies corporis continentis, ET differt à loco phyſico, quia FORMALIS, abſtrahit à virtute, ſeu qualitate conſeruatiua locati, quam phyſicus eſſentialiter includit.
- EFFICIENS, eſt virtus conſeruatiua locati exiſtens in ſuperficie locantis. Diſtinguitur autem à loco formali, quia formalis dicit tantùm ſuperficiem formaliter; Hic autem formaliter dicit virtutem conſeruatiuam in ſuperficie & ſic diſtinguitur a loco phyſico, quia phyſicus includit & ſuperficiem & virtutem conſeruatiuam.
- FINALIS, eſt id propter quod alia dicuntur naturaliter locari, vt centrum mundi. *Ex Paulo Veneto.*
- EXTERNVS ſeu PHYSICVS ſeu QVI, eſt ſuperficies immobilis affecta quibuſdam qualitatibus ad tuenda corpora ſua locata idoneis: Immobilitas autem iſta accipienda eſt per habitudinem, vel immutabilem diſtantiam ad centrum & Polos mundi, quatenus ij fixi ſunt & immobiles termini vniuerſi. *Ex Conimbricenſibus.*
- INTERNVS, eſt VBI, ſeu MODVS CORPORIS IN LOCO CONSTITVTI, tametſi contendant Philoſophi, vtrum vbi, ſit modus rei intrinſecus an extrinſecus; ſed vtcunque ſit, VBI, non malè dici poteſt locus internus locati; præcipuè ſi accipiatur pro fundamento relationis quæ inde exoritur, non pro relatione ipſa formali,
- QVI, idem eſt qui PHYSICVS.
- QVO, eſt illud per reſpectum ad quod aliquid in mundo naturaliter ſituatur, ſic centrum mundi dicitur eſſe locus elementorum & ſphærarum cœleſtium.
- IN ACTV
  - PRIMO, poteſt eſſe ſine locato, quia ſaltem virtute diuina poteſt eſſe vacuum & conſeruari corpus continens in ſua ſuperficie & lateribus diſtantibus ſeipſis, & non per aliquid poſitiuum medium interiacens.
  - SECVNDO, non poteſt eſſe ſine locato, quia non poteſt eſſe locans vel locare in actu ſine locato. *Ex Paulo Veneto.*

IN LOCO ESSE

- COMMENSVRATIVE, ſeu DIMENSIVE, CIRCVMSCRIPTIVE, OCCVPATIVE, QVANTITATIVE, ſeu CONTINVE, cùm partes loci commenſurantur partibus locati, ita vt pars loci reſpondeat parti locati; & ſic propriè accipiuntur voces iſtæ, & ſolis corporibus conuenit ſic eſſe, in loco.
- DEFINITIVE, ſeu TERMINATIVE, ſeu DETERMINATE, ſeu PRÆSENTIALITER, ſeu INDISTANTER, eſt rem ita exiſtere in loco, vt pars loci non reſpondeat parti locati, ſed ſit tota in toto, & tota in qualibet parte, ita tamen vt non ſit extra illum locum in alijs locis, ET hic modus SI PROPRIE ACCIPIATVR, vt definitus eſt, cõuenit tãtùm ſubſtãtijs immaterialibus, vt Angelis. eſſe enim DEFINITIVE IN LOCO, nihil aliud eſt quàm eſſe in aliqua re præſentialiter & indiſtanter, ſine occupatione ſpatij.
- REPLETIVE ſeu IMMENSIVE, ſeu IMPLETIVE, vt loquuntur, *Ingenius & Hugo*, ſeu SVPER EXCEDENTER, ſeu CONSERVATIVE, ſeu ATTINCTIVA, vt vult *Argentina*, Iuxta illud ſapiẽtiæ 7. attingit Deus vbique, ſeu MANIFESTATIVE, ſecundùm *Iandunum* propter manifeſtationem eminentem virtutis, Dicitur Deus omnibus hiſce modis eſſe in loco.
- SACRAMENTALITER, vt corpus Chriſti in Sacramento Euchariſtiæ, nec vllum aliud ſimile exemplum dari poteſt, quod nequit dici eſſe definitiuè, quia ſicut eſt in hoſtia, ita & extra illã in ſemoto altari.
- COMPARATE, ſeu METAPHORICE, vt accidens quod comparatione ſubiecti corporis eſt in eodem loco cum corpore cui ineſt.
- SECVNDVM
  - SVBSTANTIAM.
  - OPERATIONEM, ſeu SECVNDVM VIRTVTEM, ſeu CONTACTVM VIRTVTIS, quo modo ſecundùm D. Thomam Angelus eſt in loco. *Ex Gabriele Biel.*
  - FORMAM, ſic anima eſt in loco, quia eſt forma corporis, quod eſt In loco.
  - SITVM, ſicut punctus eſt in loco.
  - CONTACTVM MATHEMATICVM, ſicut cœlum eſt in loco.
  - ACTVM.
  - POTENTIAM.
- PER
  - ESSENTIAM
  - PRÆSENTIAM
  - POTENTIAM

  & ſic Deus eſt vbique: quia omnia
  - PERVADIT.
  - PERVIDET.
  - PERAGIT

LOGICA

- VTENS, ſeu CVM REBVS CONCRETA, non ſeparatur à rebus aliarum Scientiarum, ſed illis identificatur.
- DOCENS, ſeu A REBVS AVVLSA, ab aliarum Scientiarum materia ſeiuncta eſt & nudas differendi formas per ſe contemplatur, & præſcribit. Eſtque modus ſeu inſtrumentum ſcientiarum.

LY, eſt terminus denotans ſuppoſitionem ſeu acceptionem materialem. *Ex Aurelio.*

M

MAGIS & MINVS suscipit aliquid
- MATERIALITER idque vel
  - SVBIECTIVE, vt materia, & sic vna substantia, est maior altera ratione entitatis materialis quâ duæ guttæ aquæ vnam excedunt.
  - EXTENSIVE, & sic quantitas quodammodo dicitur suscipere magis & minùs, datur enim maior linea, maior superficies, maius corpus, &c.
- FORMALITER aut
  - PER SE, vt sola qualitas in concreto, vt magis vel minùs album: Ex Aristotele enim qualitati id proprium est.
  - PER ACCIDENS, vt actio & passio ratione quantitatis: Nam ferrum candens vstionem ob densitatem fortiùs imprimit.

MAGNVM ex parte
- MODI AGENTIS, vt creatio quâ ex nihilo aliquid fit.
- MAGNITVDINIS REI QVÆ FIT, vt iustificatio impij quæ terminatur ad bonum diuinæ participationis, & maius opus, quàm creatio cœli & terræ, quæ terminatur ad bonum naturæ mutabilis, sic incarnatio est etiam opus maius creatione.

MATERIA
- SVMITVR pro
  - ALTERA PARTE SVBSTANTIÆ, quæ recipit formam & cum qua facit compositum.
  - EO
    - EX QVO ALIQVID FIT, quomodocumque, vt panis ex farina.
    - IN QVOD ARTIFEX, introducit formam, vt lignum est materia artis lignariæ.
    - IN QVO, seu CIRCA QVOD ALIQVA RES VERSATVR, vt oratio est materia Grammaticæ; Et hoc est idem quod obiectum.
- CONSIDERARI POTEST, vel quoad
  - ESSENTIAM SVAM, & sic est pura potentia.
  - ESSE
    - ACTVALE, quod communicatur sibi à forma.
    - DISTINCTVM IN PARTES EIVSDEM RATIONIS, Primum esse habet a se, secundum à forma, formaliter, effectiuè autem à generante, Tertium habet à quantitate. *Ex Soncinate.*
- IN QVA, seu INHÆSIONIS, est subiectum recipiens in se aliquod accidens.
- EX QVA, est illa ex qua cum forma constituitur compositum, éstque
  - TRANSIENS, seu EXTERNA, sic lignum est materia ex qua fit ignis, sed extrinseca.
  - MANENS, seu INTERNA, est propria cuiusque rei materia quæ cum forma constituit essentiam rei, tanquam principium intrinsecum.
  - PARTIM MANENS, PARTIM TRANSIENS, Manens quidem secundùm materiam, sed transiens secundùm formam: Sic res fiunt ex Elementis quorum formæ non manent actu in mixtis sed virtute.
  - PRIMA, respectu futuræ formæ seu PER negationem prioris & respectum ad secundam. Estque
    - PRIMO PRIMA, quæ caret omni forma speciali & completa: Stat tamen sub forma corporeitatis quę est materiæ coæterna, secundùm Albertum.
    - SECVNDO PRIMA, quæ est prima in genere & primum subiectum rerum naturalium, sed hæc cōmuniter à philosophis appellatur
  - SECVNDA, respectu formæ præsentis, seu quæ priùs subiectum supponit, seu quæ affecta est dispositionibus accidentalibus, sic elementa sunt materia mixtorum.
- MATERIA PRIMA, absolutè eo quod formę substantiales immediatè inhęreant in materia prima & forma illa corporeitatis coæua materiæ è Lyceo iam pridem exulare cœperit.
- CIRCA QVAM est obiectum, seu subiectum habitus aut potentiæ alicuius circa quod versatur, sic corpus naturale est subiectum, seu materia circa quam versatur Physica; sic color obiectum visus.
- COMPOSITIONIS, vt lapides respectu domus.
- ALTERATIONIS, seu TRANSMVTATIONIS, vt farina respectu panis.
- COMPOSITIONIS, & ALTERATIONIS simul, vt elementa respectu mixti, acetum & mel respectu oxymelis.
- COMMVNIS, vt caro ossa.
- SIGNATA, seu INDIVIDVALIS, seu PARTICVLARIS, vt hæ carnes, hæc ossa, & est materia, quatenus determinata est per quantitatem ad certā aliquam formam in particulari recipiendam. Huius autem materiæ singularis duplex est vnitas
  - PROPRIA, & INTRINSECA, & ESSENTIALIS, quam materia ex se sibi vindicat, in eo etiam naturæ momēto quo formam antecedit, cùm enim sit ens aliquod, ei conuenit vnitas.
  - ADVENTITIA, seu EXTRINSECA, est quæ ipsi ex formis quas induit aduenire consueuit, sicut enim cùm ab illis informatur & perficitur, aliquod ab eis esse mutuatur, ita & aliquam entitatem, sed ea est duplex.
    - SVBSTANTIALIS, à forma substantiali.
    - ACCIDENTALIS, à forma accidentali.
- SVBSTANTIALIS, vt materia prima.
- ACCIDENTALIS, vt subiectū respectu accidētiū.
- SIMPLEX, vt materia prima.
- COMPOSITA, vt elementa quæ sunt composita ex forma & materia.
- PHYSICA, quæ est propriè & simpliciter materia.
- METAPHYSICA, quam quidam Logicam vocant; Est genus respectu differentiæ, sed dicitur materia analogicè tantùm, Analogia autē in hoc consistit, quod genus sit indifferens, differentia determinans quia forma substantialis dum adiungitur materiæ facit vnum per se. Genus autem & differentia eodē modo sese ad inuicem habent. In eo vero differunt 1. quod materia non sit tota in singulis, genus contra, 2. eadem numero materia suscipit successiuè plures formas oppositas, eadem numero natura generi a, v. g. animalitas Petri non suscipit plures differentias. 3. Materia & forma realiter distinguū-tur, realem compositionem faciunt, non autem genus & differentia.
- SENSIBILIS, est materia prima nō nudè sūpta; sed vt est affecta accidētib⁹ sensibilibus, scilicet calido & frigido, duro, molli, & huiusmodi. Idq; vel in
  - PARTICVLARI, seu SINGVLARI
  - COMMVNI, seu VNIVERSALI.

INTELLIGIBILIS, est quantitas continua, quæ ideo materia appellatur; quia vt per materiam sensibilem insunt accidentia in toto, ita per quantitatem insunt in materia sensibili. Intelligibilis autem vocatur, quia per se ab intellectu tantùm percipitur, licet simul cum aliis qualitatibus etiam cadat sub sensum: Materia prima prout soli quantitati subest dicitur etiam materia intelligibilis, quia per rationem intellectualem abstracta est à motu.

PARTIS.
TOTIVS.

MAXIMVM QVOD SIC, est internus } TERMINVS MAGNITVDINIS — Sub quo res salua potest consistere
MINIMVM QVOD NON, est externus } — Sub quo res salua non potest consistere.

RERVM NATVRALIVM.

MINIMVM QVOD sic, est internus } TERMINVS PARVITATIS — Sub quo res salua potest consistere, seu quem potest obtinere.
MAXIMVM QVOD NON, est externus } — Sub quo non potest consistere.

PER { PARTICIPATIONEM, seu SECVNDVM FORMAM, ex *Ianduno*, seu SECVNDVM RESVLTATIONEM, seu MEDIVM FORMÆ, sic rubedo est medium inter album & nigrum.
NEGATIONEM VTRIVSQVE EXTREMI, seu SECVNDVM PRIVATIONEM, seu PRIVATIVVM. *Ex Ianduno*, sic lapis non est cæcus nec videns. }

REI, quod æqualiter influit aliis partibus, vt in homine cor est medium rei, quia æqualiter omnibus partibus corporis secundùm exigentiam cuiusque membri influit calorem.

MAGNITVDINIS, seu MEDIVM POSITIVVM, quod æqualiter distat ab extremis, vt punctus est medium circuli, sic autem cor non est medium magnitudinis, quia plus declinat sursum, & in sinistrum, quam deorsum & ad dextrum.

TEMPORIS, sic Catulus ante nonum diem mediat inter visum & cæcitatem.

NATVRÆ, seu SECVNDVM NATVRAM, seu EX NATVRA REI, sic sunt colores medij respectu albedinis & nigredinis.

MORALE, seu SECVNDVM RATIONEM, seu METAPHORICE, quo pacto virtus dicitur esse in medio.

IMAGINATIONIS, seu SECVNDVM IMAGINATIONEM, *Ex Bassolio*. Quod plus distat ab extremis quàm extrema à se inuicem, sicut inquit, operatio est tale medium inter obiectum & potentiam: quia secundùm illum & reliquos Scotistas potentiæ animæ sunt idem realiter cum ipsa animæ substantia; ita vt obiectum & potentia sint in genere substantiæ, operatio autem est accidens, plus autem distat accidens à substantia, quàm vna substantia ab alia, aut ab eo cum quo est idem realiter.

IN { ESSENDO, quod secundùm esse absolutè mediat inter duo, vt tepidum inter calidum & frigidum.
CAVSANDO, quod mediat inter causam & effectum, tanquàm immediatum causans effectum: sic homo generans est medius inter solem & hominem generatum.
PRÆDICANDO, seu SECVNDVM COMPARATIONEM, quod de alio, & de quo aliud prædicatur, sic species subalternæ sunt mediæ inter genera generalissima, & speciem specialissimam. }

EFFICIENS.
DISPONENS. *D. Bonauentura.*
ESSENTIÆ.
INTELLIGENTIÆ. *D. Bonauentura.*
SVFFICIENTIÆ.
EXCELLENTIÆ. *D. Bonauentura.*

MEDIVM { SECVNDVM { DIGNITATEM NATVRÆ.
CAVSALITATEM INFLVENTIÆ. *D. Bonauentura.* }

CONGRVENTIÆ, sic pulchritudo facit ad decentem coniunctionem matrimonij. *Ex Bonauentura.*

NECESSITATIS, sine quo coniunctio extremorum esse non potest, sicut lumen coniungitur aeri mediante diaphaneitate.

COLLIGANTIÆ, seu INTERPOSITIONIS, sic clauus colligans duas tabulas, sic annuli catenarum vniuntur inter se, vt vult Bonauentura.

DISPOSITIONIS, seu ACTIONIS DISPOSITIVÆ, seu PERFECTIVÆ.

PRÆSVPPOSITIONIS, sic quantitas mediat inter formam substantialem, & materiam, forma enim substantialis ad sui introductionem requirit & præsupponit materiam quantam.

ARITHMETICVM, quod æqualiter excedit numerum minorem & exceditur à maiori secundùm excessum quantitatis, non secundùm proportionem, sic Senarius ternarium ternario excedit, & exceditur à nouem, ternario: non autem secundùm eandem proportionem, quia proportio sex ad tria est proportio dupla, ad nouem autem est proportio sesquialtera, ideò medium arithmeticum non constituit proportionem propriè dictam, sed tantùm impropriè.

GEOMETRICVM, cùm vnum exceditur ab alio secundùm eandem proportionem (quæ sit proportio propriè dicta) secundùm quam excedit, sic sex excedunt tria in proportione dupla, & exceduntur à duodecim in eadem proportione dupla; Ideò medium hoc constituit veram proportionem & propriè dictam.

HARMONICVM, seu MVSICVM, cùm medium secundùm proportionem non secundùm quantitatem excedit differentiam quæ est inter ipsum & minus extremum, secundùm eandem proportionem (inquam) quâ maius extremum excedit minus: sic ternarius est medium inter duo & sex, quia ternarius excedit differentiam quæ est inter ipsum & duo nimirum vnitatem secundùm eandem proportionem quâ sex excedunt duo per triplam nimirum, non autem excedit secundùm quantitatem, quia inter duo & sex intersunt quatuor vnitates, inter vnum autem & tria tantùm duæ, & ideo medium harmonicum compositum est ex medio Arithmetico simul & Geometrico, sicut docent Mathematici ut 5, Euclidis. *Ex Boetio.*

- QVOD, seu MEDIVM SVPPOSITI, quando suppositum aliquod intermediat inter agens & patiens quod prius recipiat in se actionem agentis quam perueniat ad passum, sic aër mediat inter ignem & manum.
- QVO, seu MEDIVM MEDIATIONE VIRTVTIS, est virtus seu forma aliqua in agente quâ agit, sic calor est medius inter ignem & aërem calefactum. *Ex Gabriele Biel.*
- IN QVOD, est forma priùs acquisita, sic forma embryonis est forma media respectu formæ animalis.
- PER QVOD, est transitio ad formam, seu motus per quem acquiritur forma.
- QVO, vt species impressa.
- SVB QVO, vt lux, seu lumen in aëre,
- IN QVO, vt speculum. *Hæc Capreolus.*

MENSVRA
- ACTIVA, seu MENSVRANS, est quæ apta est mensurare aliud, sic vnitas mensurat numerũ, vlna pannum.
- PASSIVA, seu MENSVRATA, seu FORMALIS, vt à nonnullis appellatur, est quæ mensuratur ab alio.
- INTRINSECA, mensurat rem intrinsecè, seu inexistit in re quomodolibet, sic vnitas est mensura intrinseca numeri, quia licet non sit pars numeri propriè dicta, tamen est principium numeri, & aliquo modo existit in numero.
- EXTRINSECA, non est in mẽsurato, estq; duplex.
  - FLVENS, vt tempus quod est mensura extrinseca motus & actionũ humanarũ.
  - MANENS, vt locus, est enim extrinsecus locato & est immobilis, SED VBI, est modus intrinsecus locati, vt multi volunt, esset mensura intrinseca, non extrinseca, quia existeret intrinsec aliquo modo in locato.
- PROPORTIONATA, seu HOMOGENEA MENSVRATIS, est eiusdem rationis cum illis, sic quãtitas mensurat quantitatem.
- IMPROPORTIONATA, seu HETEROGENEA, quando mensura non est eiusdem denominationis cum mensuratis, sed excedit illa in dignitate & perfectione naturæ, sic substantia excedit & mensurat accidẽtia, homo cætera animalia, albedo cæteros colores.
- EMINENS, propria est Dei qui continet in se eminenter omnem perfectionem creaturarum.
- EXCEDENS, PROPTER PERFECTIONEM, sic Deus est mensura creaturarum, sic homo reliquorũ animaliũ.
- ÆQVALIS PER ADÆQVATIONEM, seu DETERMINATIONEM, seu PER APPLICATIONEM, æqualis ad æquale
- DEFICIENS, seu EXCESSA PER REPLICATIONEM, sic vna hora sæpius replicata potest dimetiri totũ diem.
- PERFECTIONIS, seu QVIDDITATIVA, seu PER CONTINENTIAM VIRTVALEM, sic perfectissima species cuiuslibet generis dicitur mensurare cæteras, vt albedo cæteros colores, perfectissimus angelorum cæteros inferiores, sicut Idea Platonica cæteros homines.
- EXTENSIONIS, duplex est per
  - REPETITIONEM seu PER REPLICATIONEM, sicut pars aliquota alicuius numeri aliquoties sumpta mensurat totum.
  - ACCOMMODATIONEM, sic stadium est mensura viæ adæquatæ. *Ex Burleo.*
- MVLTITVDINIS, & NVMERI, vt vnitas.
- DVRATIONIS, seu mensura quæ duratio, vt tempus est mensura motus, est vel
  - REALIS VT
    - ÆTERNITAS
    - ÆVVM
    - TEMPVS
      - CONTINVVM.
      - DISCRETVM, quo mẽsurãtur intellectiones angelorum
    - INSTANS tẽporis
      - FLVENTIS, quo mẽsurantur actiones instantaneæ.
      - PERMANENTIS, quo mensurãtur intellectiones humanæ. *Ex Vener. art.*
  - IMAGINARIA
  - SECVNDVM INSTANS
    - NATVRÆ, sic subiectum præcedit passiones, & partes totum.
    - NATVRALIS INTELLIGENTIÆ, quo mensurãtur quidditates secũdùm quod vna nata est apta intelligi sine alia, vt relatiua sunt simul naturâ, secundùm instantia naturalis intelligentiæ.
    - ORIGINIS, secundùm quam mensurã principium antecedit principiatum prioritate originis. *Hæc Canonicus.*
- CAVSATIONIS, vt Scibile est causa & mẽsura scientiæ.
- COORDINATIONIS, quo primum in vnoquoque genere est mensura aliorum, secundum coordinationem aliquam vel in entitate vel in dignitate.
- INNOTESCENTIÆ, vt per vlnam cognoscimus quantitatem panni *Ex Canonico.*
- HVMANORVM ACTVVM
  - PROXIMA, & HOMOGENEA, est ratio recta.
  - SVPREMA, & EXCEDENS, est Deus, seu volũtas Diuina, seu potius ratio æterna.

MERITORIVM
- ANTECEDENTER, seu DISPOSITIVE, & CONDITIONALITER, vt habere gratiã & vsum liberi arbitrij, Cõditionaliter respectu liberi arbitrij seorsim sumpti; Antecedenter & dispositiuè sumpti cũ gratiâ.
- FORMALITER, & ESSENTIALITER, sic actus voluntatis dicitur meritorius assistente gratiâ.
- EFFECTIVE, seu CONSECVTIVE, quod est à merito formali & essentiali causatũ, & sic dare Eleemosinã est meritoriũ, & vniuersaliter omnes operationes imperatæ à voluntate quæ fiunt secundùm legem diuinam. *Hæc Holckot.*

MIRVM QVO AD
- SVBSTANTIAM FACTI, vt duo corpora sint simul in eodem loco, quod sol retrocedat.
- SVBIECTVM, seu MODVM FACTI, vt resuscitatio mortuorum, illuminatio cæcorum. Potest enim natura causare vitam, sed non in mortuo, & præstare visum, sed non in cæco.
- MODVM, & ORDINEM FACIENDI, vt cùm aliquis subito per diuinam virtutem febre curatur, absque curatione & consueto naturæ cursu. Videtur coincidere cùm secundo.

MOBILI, POTEST ALIQVID ESSE INTRINSECVM, vel SECVNDVM
- SVBSTANTIAM, & ESSE, vt forma substantialis.
- APPROPRIATIONEM VIRTVTIS, & sic intelligentia quæ mouet cœlum est illi intrinseca.

MODVS

- SVMITVR PRO
  - DIFFERENTIIS DIVIDENTIBVS GENVS, quę ideo dicuntur modi, quia naturam generis quę ex se communis est pluribus, differentiæ determinant ad suas quæque species; & hæc acceptio est satis bona, sed amplior quàm præ se fert vsus.
  - EO QVOD
    - QVOMODOCVMQVE ALIVD DETERMINAT, aut AFFICIT, sic omnia accidentia dicũtur modi Substantiæ; sed acceptio ista est etiam satis ampla.
    - EX SE NVLLAM ENTITATEM POSITIVAM addit subiecto, illud tamen aliquo modo afficit: quales sunt figura in quantitate, sessio in Petro, existentia, subsistentia, finitas in creatura, actus potentia, contingentia, necessitas & eiusmodi. Et commune est omnibus hisce modis quod subiectum possit existere, seu intelligi absq; illis, illi autẽ nequaquã sine subiecto. Et hæc acceptio est maximè propria.
- SVBSTANTIALIS, qui substantiam immediatè afficit, ideóque reductiuè ponitur in categoria substantię, vt subsistentia, vnio substantialis præsertim hypostatica Christi Domini.
- ACCIDENTALIS, qui accidens primo afficit, & mediante accidente substantiam, sic figura in quantitate, intensio, remissio in qualitate, & inhærentia in accidente.
- INTRINSECVS, seu GRADVS INTRINSECVS, qui additus alteri non variat rationem formalem constituti per ipsum, nec est remotus ab illo, propter quod INTRINSECVS dicitur, vt distinguatur ab alijs modis accidentarijs qui remoueri possunt. Per rationem autem formalem intelligunt Scotistę definitionem, & naturam quę non sit alia per additionem modi intrinseci. Nam non aliter definitur candor quatuor graduum, quàm quinque graduum, nec homo existens, quàm non existens. *Ex Scoto*
- EXTRINSECVS, est omne accidens afficiens aliquo modo substantiam.

MOTOR

- IMMOBILIS, & MOVENS, vt Deus.
- MOVENS, & MOTVS, vt causæ secundæ.

MOTVS

- SVMITVR PRO
  - TERMINO AD QVEM, à quo non differt, nisi vt imperfectum à perfecto.
  - FLVXV CONTINVO, quo mobile tendit ad vlteriorem perfectionem.
  - DVRATIONE TRASMVTATIONIS CONTINVÆ, cuius mensura est tempus.
- REPERITVR
  - EFFECTIVE, in Deo & intelligentijs.
  - SVBIECTIVE, in corporibus.
  - TERMINATIVE, in omnis quæ terminant motum ipsum. *Ex Antonio Andrea.*
- ACQVISITIVVS, vt dealbario est motus quo acquiritur albedo in subiecto.
- DEPERDITIVVS, quo aliquid deperditur, vt per diminutionem deperditur maior quantitas.
- PERFECTIVVS, sicut sunt intellectiones & volitiones in homine.
- CORRVPTIVVS, quo aliqua forma corrumpitur, sic proprie corruptio est motus corruptiuus.
- NATVRALIS, seu PHYSICVS.
- ANIMALIS, sicut motus appetitus sensitiui in homine, quos propriè appellãt PASSIONES, & sunt numero vndecim.
- VOLVNTATIS
  - PRIMÒ PRIMVS, qui subito & inopinanter ante omnem rationis considerationem in voluntate exoritur, quem voluntas reprimere non potest, eo quod motus illi proueniãt ex naturali dispositione & complexione, & vsum rationis præuenire soleant, Ideo tales motus neque sunt in genere peccati mortalis, nec venialis.
  - SECVNDO PRIMVS, qui motũ primo-primo statim succedit quem voluntas reprimere potest si diligenter aduertat, Ideo tales motus habent rationem peccati, non mortalis, sed venialis tantùm, propter imperfectam rationis deliberationem.
  - DELIBERATVS, qui fit post perfectum rationis vsum & aduertentiam; Ideóque si sit circa obiectum illicitum & prohibitum a lege diuina, habet rationem peccati mortalis.
- SPECIES sex
  - GENERATIO, CORRVPTIO — quę terminantur AD SVBSTANTIAM.
  - AVGMENTATIO, DIMINVTIO — quæ terminantur AD QVANTITATEM.
  - ALTERATIO, quę terminatur ad QVALITATEM
  - LATIO, seu MOTVS LOCALIS, qui terminatur ad VBI. éstque vel
    - RECTVS, à centro ad circunferentiã vel è cõtra.
    - CIRCVLARIS, circa centrum.
    - MIXTVS, circa cẽtrũ, sed per ELICEM, seu VOLVTAM.
    - AB INTRINSECO
    - AB EXTRINSECO
      - PVLSIO q; duplex est
        - IMPVLSIO.
        - EXPVLSIO.
      - TRACTIO
      - VECTIO
      - VERTIGO, quæ est motus cõpositus ex pulsu & tractu.
- VNIFORMIS; seu REGVLARIS, quoad
  - TEMPVS, est ille in quo in æquali parte tẽporis spatiũ ęquale acquiritur, talis est motus cuiuslibet pũcti primi mobilis.
  - SVBIECTVM, est quo quælibet pars æque velociter mouetur cum suo toto, talis est motus grauium & leuium, & cuiuslibet circuli primi mobilis
- VNIFORMITER DIFFORMIS, quoad
  - TEMPVS, est quo acquiritur spatium vniformiter difformiter à puncto velocissimè moto, talis est motus primi mobilis, quo enim partes ab æquatore qui celerrimè mouetur plus minúsue recedunt, eo plus minúsue iuxta rationẽ illius recessus monẽtur.
  - SVBIECTVM, est quo partes mobilis inuicem vniformiter difformiter mouẽtur, talis est motus primi mobilis. *Ex Paulo Veneto.*
- DIVISIBILIS AD DIVISIONEM
  - MOBILIS.
  - TEMPORIS.

MOVENS

- PER SE PRIMO, vt medicus sanat ægrotum.
- PER ACCIDENS, vt musicus sanat.
- SECVNDVM PARTES, vt homo percutit, quia manus percutit.
- PER ALIVD QVOD VTITVR INSTRVMENTIS, vt anima potentijs suis; faber dolabrã, asciã secat.

MOVETVR aliquid

- PER ACCIDENS
  - QVIA
    - MOVETVR IN ALIO CVIVS NEC EST PARS, NEC ACCIDENS, sic homo in naui mouetur per accidens ad motum nauis.
    - MOVETVR AD MOTVM ALICVIVS CVIVS EST PARS, & sic pars mouetur per accidẽs ad motum totius.
  - SICVT accidẽs dicitur moueri ad motũ sui subiecti. Et sic indiuisibile potest moueri per accidẽs.
- A SE, quod est principium actiuum immediatum motus, vt anima mouetur à se, quia ipsa est principiũ motus in animali, licet moueatur per accidens ad motum corporis.

- PER SE, quod mouetur & non ad motũ alicuius impertinentis, sic corpus animatũ quãuis sit graue, & idcirco pronũ ad motũ deorsum, tamen ab anima eleuatur ad motum etiam contrarium graui prędicto, & sic mouetur per se.
- EX SE, quod mouetur per principium aliquod intrinsecum, sic animalia mouẽtur ex se. *Hæc Paulus Venetus*

MVLTA
- PARTIBVS.
- ACCIDENTIBVS.
- NVMERO.
- SPECIEBVS.
- PROCESSIBVS.

SVNT VNVM
- TOTO.
- SVBIECTO.
- SPECIE.
- GENERE.
- PRINCIPIÓ.

MVLTIPLICATIO
- PHYSICA.
- METAPHYSICA.
- LOGICA.

FIT PER
- MATERIAM, & FORMAM, & QVANTITATEM.
- HÆCCEITATEM.
- DIFFERENTIAS.

MVLTIPLICARI potest MATERIA, vel per
- RAREFACTIONEM, vt cùm ex aqua fit aër.
- ADDITIONEM ALTERIVS REI, vt cùm multiplicatur ignis per additionem lignorum.
- CREATIONEM NOVÆ MATERIÆ.

MVNDVS
- ARCHETYPVS, siue INTELLIGIBILIS, est diuina mens in qua sunt omnes formæ & exemplaria rerum faciendarum.
- ANGELICVS, est qui ex triplici Angelorum hierarchia constat.
- ELEMENTARIS, est qui componitur ex quatuor Elementis, & corpore cœlesti.
- MAGNVS, quòd propriè VNIVERSVM vocatur, est tota creaturarum collectio.
- PARVVS, est homo, eo quòd omnium in vnum confluentium naturam, possessionem, & totius vniuersalitatis summam in se contineat.

MVTATIO
- SVMITVR
  - LATE, prout idem est cum motu quo res aliter se habet nunc ac priùs, siue ea mutatio versetur inter positiuos terminos, vt ab albo in nigrum, siue à termino positiuo in negatiuum, vt ab albo in non album, siue à negatiuo in positiuum, vt à non albo in album.
  - STRICTE, pro progressu à termino à quo negatiuo, in terminum ad quem positiuum.
- DISTINGVITVR à MOTV, ex Aristotele quia
  - MVTATIO, est in instanti sicut generatio & corruptio.
  - MOTVS, est cùm successione, vt alteratio & motus localis.
- NATVRALIS, est quando acquiritur qualitas aliqua sensibilis, vt in calefactione acquiritur calor.
- INTENTIONALIS, seu SPIRITVALIS, vt quando recipitur species visibilis in oculo aut intelligibilis in intellectu.
- FIT AVT DE
  - SVBIECTO IN SVBIECTVM, sic ex semine fit homo, quatenus scilicet semen continet in se priuationem formæ humanæ, alioqui non erit propria acceptio mutationis vt definitur ab Aristotele.
  - NON SVBIECTO IN SVBIECTVM, & hęc est propriè generatio, vt ex non homine fit homo.
  - SVBIECTO IN NON SVBIECTVM, & hæc est corruptio, vt ex homine fit non homo.
  - (Et hæ sunt duæ solę species mutationis propriè dictæ.)
- CVIVS TERMINVS
  - INTRINSECVS, in alteratione est qualitas aliqua.
  - EXTRINSECVS, secundùm aliquos est forma substantialis ad quam terminantur præuiæ alterationes in materia.

MVTATVM esse
- IN ACTV, est terminus motus terminans & non copulans, vt mutatum esse acquisitum in fine motus.
- IN POTENTIA, est mutatum esse in medio motu, quod copulat mutatum esse antecedens & consequens. Mutatum enim esse perinde se habet in motu ac punctum in quantitate continua, punctum enim intermedium copulat id quod antecedit cum subsequente vt magnitudo sit continua, sic Mutatum esse intermedium idem facit in motu continuo. Ideóque hoc mutatum esse in medio motu non est in actu sed potentia, sicut puncta sunt in linea. *Ex Paulo Veneto.*

N

NATVRA SVMITVR, pro
- MENTE DIVINA, quæ dicitur NATVRA NATVRANS.
- TOTA RERVM VNIVERSITATE, quæ dicitur NATVRA NATVRATA.
- SVBSTANTIA, QVIDDITATE, & ESSENTIA cuiusque rei tametsi essentia quidditas, & natura aliquo modo differunt nam
  - ESSENTIA
  - QVIDDITAS.
  - NATVRA
  - IMPORTAT ORDINEM AD
    - ESSE REI CVIVS EST.
    - DEFINITIONEM quâ quid res sit explicatur.
    - OPERATIONEM.
- CAVSIS NATVRALIBVS, quatenus secundùm propensionem insitam agunt.
- NATIVO CALORE, ac cuiusque animalis temperamento.
- GENERATIONE, & PRODVCTIONE VIVENTIVM.
- MATERIA PRIMA.
- MATERIA PROXIMA, cuiusque generis & speciei entium.
- FORMA, quæ in vnoquoque est principium motus.

NATVRALE DICITVR, quod
- OPPONITVR
  - VOLVNTARIO, sic primi motus hominis dicuntur supernaturales.
  - VIOLENTO.
  - FORTVITIS EVENTIBVS.
  - ARTIFICIOSO.
  - SVPERNATVRALI, & est id quod est debitum alicui naturæ creatæ, sic dicimus, Angelis naturale esse, intelligere se.
- FIT AB AGENTE non habente cognitionem.
- EST REBVS INGENITVM.
- CONSTAT EX NATVRIS, nempe materia & forma.

NECESSARIVM
- SVMITVR pro eo quod
  - OPPONITVR
    - IMPOSSIBILI
    - POSSIBILI
    - & vtraque acceptio est Logica.
  - EST
    - NATVRALE, seu DEBITVM.
    - VIOLENTVM, seu COACTVM.
    - VTILE, sic iter suscipienti necessarius est equus & viaticum.
    - CONGRVVM, seu CONVENIENS, sic necessarium fuit Verbum diuinum incarnari.
    - INCORRVPTIBILE, sic cœli sunt entia necessaria.
- SIMPLICITER, & non habitâ ratione alterius cuiuscumque rei, sic solus Deus est necessarius.
- EX SVPPOSITIONE
  - CAVSÆ ALICVIVS
    - EFFICIENTIS, vt sole existente in hemisphærio nostro, necesse est diem esse.
    - MATERIALIS, sic necesse est animal sanguineum respirare & omnia composita ex elementis esse corruptibilia.
    - FORMALIS, vt necessarium est hominem esse animal rationale, & necesse est viuere, si habet animam.
    - FINALIS, vt nauis ad transmittendum mare est necessaria.
  - VOLVNTATIS DIVINÆ EFFICACIS, sic omnia sunt necessaria, id est, non possunt non esse quæ Deus efficaciter decreuerit.
  - CONCVRSVS DIVINI GENERALIS, seu ORDINIS NATVRALIS RERVM, seu POTENTIÆ DEI ORDINARIÆ, sic causæ secundæ quæ agunt à naturâ, necessariò operantur, non autem illæ, quæ agunt ex proposito, sic ignis necessariò comburit, aqua frigefacit, ET HOC NECESSARIVM ab aliis appellatur NECESSARIVM EX NATVRA REI.
  - EXISTENTIÆ ALICVIVS REI, sic dicit Aristoteles, omne quod est, dũ est, necessariò est.
- ALIVD EST, VT
  - IMMVTABILE, quod non potest de hoc mutari in oppositum quamuis absolutè potuisset esse oppositum, & necessarium istud potest stare cum contingenti: Sic dicũt Theologi id quod Deus præsciuerit, efficaciterque decreuerit, immutabile esse, quantum est ex parte decreti diuini, contingens tamen esse respectu voluntatis & liberi arbitrij humani.
  - INEVITABILE, quod non potest euitari, sic mors est ineuitabilis & primi motus in voluntate.
- INCOMPLEXVM, quod non potest non esse, vt Deus.
- COMPLEXVM, quod non potest non esse verum, sicut sunt propositiones primi & secundi modi dicẽdi per se.

NECESSITAS
- ABSOLVTA, seu SIMPLEX
  - SVPERNATVRALIS, seu INDEPENDENTIÆ, seu IMMVTABILITATIS, seu INFINITA, seu FATALIS, seu DIVINA, sic est simpliciter absoluta necessitas ponendi Deum, sine quo omnes causæ secundæ & effectus cadunt.
  - NATVRALIS, seu FINITA, quæ oritur ex parte
    - EFFICIENTIS, & appellatur NECESSITAS COACTIONIS, seu VIOLENTIÆ, seu COMPVLSIONIS, quę est contra naturalẽ inclinationem rei eáque vel esse potest in
      - NATVRALIBVS, vt cũ lapis iactatur sursum.
      - VOLVNTARIIS, vt cũ Rex cogit seruum.
      - INTELLECTVALIBVS, vt cùm ratio cogit intellectum contraria opinantis, si enim euidẽs sit proposita ratio determinatur quoad speciẽ actus intellectus, etiamsi voluntas contrario affectu renitatur.
    - MATERIALIS, eáq; vocari potest
      - INDIGENTIÆ
      - INEVITABILITATIS, vt mors.
    - FORMALIS
      - EXIGENTIÆ, quam nonnulli impropriè attribuunt finali, tali necessitate dispositiones præuiæ exiguntur ad formam quæ etiam est finis ipsarum.
      - IMMVTABILITATIS, largè dicta quam alij attribuunt efficienti, vt *Argentina*; Alij materiali, quę sumitur à causis intrinsecis, vel ab aliquo quod est de essentia rei, vt necesse est hominem esse rationalem. Ideò à Durando *naturalis* dicta est, strictè sumpto vocabulo.
- RESPECTIVA, seu CONDITIONALIS, seu EX HYPOTHESI, seu PRÆSVPPOSITIONIS, seu CASVS, seu SECVNDVM QVID, seu DIMINVTA, quæ oritur ex parte causæ finalis. Estque vel
  - CONGRVENTIÆ, seu CONVENIENTIÆ, sic necessaria fuit Incarnatio Verbi ad redemptionem hominum.
  - EXPEDIENTIÆ, vt vult *Ales*, seu VTILITATIS, sic media sunt necessaria ad obtinendum finem.

Quia autem omnes ferè necessitates conditionales reduci possũt ad necessitatem ex parte causæ finalis, nec tamen commodè intelligi possunt absque correlatiua sua necessitate, earum aliquot distinctiones, seorsim hic explicare necessarium duximus.
- CONSEQVENTIS, est qua aliquid in se consideratum non potest non esse, seu quia Prædicatum necessariò competit subiecto, qualis est nexus attributorum essentialium & propriæ passionis: vocatur Consequentis, quia peculiari ratione illam distinguimus contra NECESSITATEM CONSEQVENTIÆ, quæ vi tantùm formæ & illationis valet: Alias tam in antecedente, quàm in consequente eiusmodi necessitas reperitur.
- CONSEQVENTIÆ, est qua aliquid non est ex natura sua necessarium, sed tantùm ex suppositione alicuius Antecedentis: Ideò Necessitas ista stare potest cum contingentia propriè dicta, vt supposito quòd Deus præsciuerit Petrum peccaturum Petrus necessariò peccaturus est, tamen liberè peccat: Sic supposito quod omnes homines sint docti, necessariò sequitur, ergo Ioannes est doctus, vi illationis.

SENSVS COMPOSITI, [illegible] alio coniunctum aut additum facit propositionem necessariam, quæ alioqui ex natura [illegible] est necessaria; vt omnis prædestinatus glorificabitur, coniungendo prædestinationem cum [illegible] oritur necessitas quædam sensus compositi, quam si diuidas ab homine desinit esse necessarium. Ideoque propositiones istæ sensus compositi, solent explicari per reduplicatiuam QVATENVS, vt prædestinati quatenus prædestinati, necessariò saluabuntur; beati quatenus beati sunt imp[illegible]

SENSVS DIVISI, est quando aliquid sumitur vt disiunctum & diuisum ab alio: Vnde destruitur necessitas, quæ alioqui fuit in sensu composito, si sumeretur vt coniunctum cum illo. Ideoque SENSVS DIVISVS, resoluit propositionem illam quæ est necessaria in sensu composito in duas propositiones, & reddit eam contingentem. Ergo generaliter si vera fuerit in sensu composito, falsa est in diuiso, sic enim ista propositio Omnes prædestinati saluabuntur, per sensum diuisum resoluitur in hasce duas, Omnes sunt prædestinati, & omnes saluabuntur, quæ vtraque falsa est: Aut in hanc formam, Omnes qui sunt prędestinati saluabűtur, quæ propositio est cőposita ex duabus prædictis & falsa in sensu diuiso.

ANTECEDENS, seu PRÆCEDENS, se tenet ex parte causæ quæ præcedit effectum: Ideoque omnimodè tollit omnem contingentiam in effectu si causam prædeterminet

SEQVENS, seu CONCOMITANS se tenet ex parte effectus, & illum aut sequitur aut comitatur. Vnde stare potest necessitas hæc comitans cum contingentia proprijssime d[illegible], effectus enim contingens postquam est, quamdiu est, necessario est: Ideóque NECESSITAS SEQVENS, sic definitur a nõnullis, EST QVAM FACIT RES, ANTECEDENS, quæ facit rem necessariam.

DE RE, eadem est cum necessitate consequentis, quam res habet ex se absolutè. *Ex D. Thoma.*

DE DICTO, eadem est cum necessitate consequentiæ, ex eodem D. Thoma, & ratione tantùm, seu secũdùm connotata differunt, quia hæc respicit suppositionem factam per enunciationem, quâ positâ per consequentiam illatiuam, necessarium est aliud admittere: Illa autem supponit aliquid positum esse a parte rei ex quo aliud necessariò sequatur: Aut breuius, hæc dicit suppositionem in actu signato, illa in actu exercito.

INTERNA IN:
- NATVRALIBVS, cùm potentia aliqua naturaliter determinata est ad vnum tantùm oppositorum, vt ignis ad calefaciendum tantum, non autem ad frigefaciendum.
- VOLVNTARIIS, cùm obiectum voluntatem ex necessitate determinat, siue ad specificationem actus, siue ad exercitium sicut Deus clarè visus determinat voluntatem necessario ad amorem sui.

EXTERNA, est cùm remanet in voluntate vera indifferentia & indeterminatio ad vtrumlibet oppositorum, sed tamen fieri non potest vt eligat non seruare præceptum, quoniam regitur & gubernatur à Deo, qui semper illi obijcit ea media ad seruandum præceptum quæ videt eam acceptaturam.

CONTINVA, est secundùm quam aliquid habet esse in quolibet tempore & quolibet instanti temporis, sic homo secundùm speciem habet necessitatem continuam, quia in omni tempore habet esse.

DISCONTINVA, seu INTERCISA duplex est:
- DETERMINATA, quoad naturam & quoad nos. Quando aliquid est in extremis partibus temporis, sed in medio tempore non est, & tamen determinatè scitum est, & quoad nos, & quoad naturam, vt eclypsis lunæ est necessaria necessitate discontinuâ determinatâ naturæ & nobis, quoniam aliquando est, aliquando non est, ex ordinario & naturali luminarium motu tali tempore futura est, & Astrologus id perfectè cognoscit.
- INDETERMINATA QVOAD NOS, & DETERMINATA NATVRÆ, quando aliquid certum est naturæ quando futurum est, sed nobis est incertum vt quod aliquis fodiens inueniat thesaurum *Ex Iandune.*

QVOAD:
- SPECIFICATIONEM. Quando potentia necessariò elicit actum secundùm vnam speciem actus, non autem contrariam, sicut voluntas respectu vltimi finis; necessario enim expetit summum bonum nec potest illud respuere, Actus contrarii sunt velle nolle, assentire dissentire, amare odisse.
- EXERCITIVM, quando potentia necessariò elicit actum in indiuiduo, sic visus præsente obiecto, necessariò videt.

PRÆCEPTI, vt vult *Biel*, seu obedientiæ, *vt vult D. Thomas*, seu OBLIGATIONIS, seu T[illegible]TIONIS.

MEDII, vt ea quę sunt absolutè necessaria ad finem consequendum, & sine quibus non acquiritur finis.

PRÆCEPTI, & MEDII, quæ necessitatem acceperunt à Legislatore aliquo, & sunt media necessaria ad finem consequendum, sic est Baptismus ad vitam æternam consequendam, & Sacramentum Pœnitentiæ in adultis post peccatum mortale, vel in re, vel in voto.

NEGATIO

DISTINGVITVR À PRIVATIONE & CONTRARIETATE: Quia
- NEGATIO, neque ponit aliquid, neque determinat sibi subiectum.
- PRIVATIO, non ponit aliquid, sed determinat sibi subiectum ad quod denotat aptitudinem, vt cæcitas ad oculum.
- CONTRARIETAS, aliquid ponit, & determinat sibi subiectum & speciem aliquam, sic nigrum est in specie coloris.

NEGANS, seu EXTRA GENVS, est quæ proximè posita est ante copulam & propriè facit propositionem negantem, vt homo non est lapis.

PRIVANS, seu IN GENERE, est in subiecto apto, vt cæcitas.

INFINITANS, quæ comprehendit omnia tam entia quàm non entia præter suum oppositum, sicut non lapis dicit omnia illa quæ sunt præter lapidem: fit autem infinitum per appositionem particulæ negatiuæ NON, ante vocem finitam, homo, non homo: lapis non lapis.

MIXTA, partim affirmans, partim negans, vt non omnes currunt, indicatur enim aliquos currere aliquos non currere.

DISPARATA, est negatio alicuius quæ includitur inter disparata, vt lapis non est lignum.

NEGATA, est quando negamus propositionem negatiuam, vt loquitur *Lytherus*.

- **NON ENS**
  - **OPPOSITA NATVRÆ** cui additur, vt non homo, particula illa NON, [illegible] humanam, Ideo negatio ſic definita eſt à nonnullis, eſt pars malignantis naturæ, quæ quicquid poſt ſe inuenit deſtruit, & eius oppoſitum ponit.
  - **NON OPPOSITA NATVRÆ CVI CONIVNGITVR**, ſed eam conſeruans, qualem negationem vnum addit ſupra rationem entis, quia ens quatenus eſt vnum eſt indiuiſum in ſe, & diui[illegible]m ab omni alio; ſi autem non eſſet vnum diuideretur, ſi diuideretur, deſtrueretur.
  - **SVMITVR PRO**
    - **EO QVOD EST NIHIL SIMPLICITER**, ſic ex non ente nihil fit.
    - **PRIVATIONE**, quę eſt vnum ex tribus principijs, & ſic per accidens res fiunt ex nõ ente.
    - **MATERIA**, quę nõ eſt ens actu, ſed tãtum potentiâ, & ſic ex nõ ente fit aliquid per ſe.
  - **INCOMPLEXVM**, idem eſt quod nihil.
  - **COMPLEXVM**, idem eſt quod falſum.

- **NOTITIA**
  - **INFVSA.**
  - **ACQVISITA.**
  - **ACTVALIS**, cùm quis actu ſpeculatur.
  - **HABITVALIS**, cùm quis habet habitum alicuius ſcientiæ, & ſi actu non ſpeculetur, ſed poteſt cùm vult.
  - **INTVITIVA**, eſt rei præſentis & coram oculis poſitæ, & immediate terminatur ad ipſam vt in ſe eſt.
  - **ABSTRACTIVA**, eſt rei abſentis mediante ſpecie, ſiue rei non poſitæ ante oculos, vnde ſemper innititur alicui cognitioni præuiæ, ſiue eiuſdem rei, vt in memoria rerum viſarum, ſiue alterius.
  - **CONFVSA**, quando cognoſcitur aliquid in ſuo vniuerſali, vt homo in ſubſtantia aut ente.
  - **DISTINCTA**, quando cognoſcitur per definitionẽ propriam & eſſentialẽ, vt homo per animal rationale.
  - **APPRÆHENSIVA**
    - **INCOMPLEXA**, eſt ſimplicium terminorum, & prima operatio mentis.
    - **COMPLEXA**, eſt enunciatio quâ verũ aut falſum affirmamus, & eſt ſecũda operatio.
  - **IVDICATIVA**, ſeu **ADHÆSIVA**, ſeu **ASSENSVS**, aut **DISSENSVS**, eſt animi exiſtimatio, & iudicium quod de re aliqua habetur, *Hæc Almain.*
  - **DISCVRSIVA**, ſeu **ARGVITIVA**, ſeu **RATIOCINATIVA**, eſt tertia mentis operatio, quãdo à notis ad ignota procedimus.
  - **CREDITIVA**, ſeu **FIDES**, quâ aſſentimur articulis fidei reuelatis à prima veritate.
  - **SPECVLATIVA**, ſeu **CONTEMPLATIVA**, quæ ſui gratia expetitur, nec dirigitur ad vllam operationem aut actionem vlteriorem tanquam ad finem, ſicut ſunt ſcientiæ ſpeculatiuę.
  - **PRACTICA**, quę dirigitur ad aliquam operationem tanquam ad finem.
    - **DICTATIVA**, quæ dictat aliquid eſſe eligendum, vel dimittendũ, ſicut eſt prudentia.
    - **OSTENSIVA**, quæ oſtendit quomodo res poſſit aut debeat fieri, ſi aliquis vellet eam facere, non tamen dictat eam eſſe faciendam; ſic artes mechanicæ ſunt practicę. *Ex Tartareto.*
  - **IN PROPRIO GENERE**, quâ res cognoſcitur in ſeipſa.
  - **IN ALIO, VT**
    - **QVOD**, quod & cognoſcitur & eſt ratio etiam cognoſcendi aliud, vel in
      - **SPECVLO**, ſic beati vident omnia in Verbo.
      - **CAVSA**, ſic effectus cognoſcitur in Cauſa.
    - **QVO**, quod non propriè cognoſcitur cognitione directa licet reflexâ cognoſcatur, ſed eſt ratio tantùm cognoſcendi aliud, ſicut ſunt ſpecies intelligibiles & ſenſibiles.

- **NOTIVS**
  - **NATVRA**, ſeu **SIMPLICITER**, quod **SIMPLICIVS**, ſincerius & magis immixtum eſt (vt vult *Simplicius*) vel idquod magis participat de actualitate, vt intelligentiæ, idque vel ſecundùm
    - **PERFECTIONEM**, ſicut quod principalius eſt intentum à natura.
    - **GRADVM NATVRÆ**, ſicut quod propinquius eſt agenti.
  - **NOBIS**, quod eſt magis ſenſibile & materiale & compoſitum (vt vult *Auerroes*,) & quod eſt ſingulare; ſeu quod propter conditionem noſtri intellectus poſtulat, aut ſaltem poteſt priùs & faciliùs cognoſci.

- **NVMERALIS DIVERSITAS**
  - **ACCIDENTALIS**, eſt quâ homo albus diuerſus eſt à ſeipſo nigro accidentaliter.
  - **SVPPOSITALIS**, eſt qua Sortes & Plato differunt numero.
  - **ESSENTIALIS**, eſt quâ duo Angeli differunt numero, & duę ſpecies intẽtionaliter ſumptę.

- **NVMERVS**
  - **TRANSCENDENTALIS**, vagatur per omnia genera, & reperitur in omnibus entibus quę aliquo modo ſunt plura: Nihil enim aliud eſt quàm multitudo, ſeu pluralitas, quæ eſt paſſio quædam entis.
  - **ACCIDENTALIS**, ſeu **PRÆDICAMENTALIS**, ſeu **IN GENERE QVANTITATIS**, eſt in habentibus magnitudinem ex diuiſione continui qui ſecundũ veteres Philoſophos reperitur tantũ in ſubſtantijs præditis quantitate, minimè: in ſubſtantijs ſeparatis à materia duplex autẽ eſt
    - **MATHEMATICVS**, ſeu **ABSTRACTVS**, ſeu **ARITHMETICVS**, ſeu **FORMALIS**, ſeu **ABSOLVTVS**, ſeu **EXSPOLIATVS A REBVS**, vt loquitur *Auicẽna*. Eſt ille quo numeramus, vt binarius, ternarius qui propriè poteſt appellari **NVMERVS ACTIVE SVMPTVS**, vt vult Philippus Faber, ſeu **NVMERANS**, quamuis Plato appellauerit animam numerum numerantem, eámque ſic definierit; Anima eſt numerus ſeipſũ mouẽs, & ab alijs Anima dicta fuerit: **NVMERVS INTENTIONALIS.**
    - **MATERIALIS**, ſeu **PHYSICVS**, ſeu **SENSIBILIS**, ſeu **NATVRALIS**, ſeu **NVMERATVS**, ſeu **NVMERVS PASSIVE SVMPTVS**, (vt vult *Faber*) ſeu **CONCRETVS**, ſeu **NVMERVS**, qui eſt vt accidens (*ex Auerroe*) ſeu **QVI EST IN REBVS**, *ex D. Thoma*. Quem tamen *Albertus*, impropriè appellauit Formalem, & *Linconienſis*, propriſſimè **QVEM NVMERAMVS**, ſeu **RES IPSÆ** ſenſibiles, vt duę homines.
  - **ESSENTIALIS**, eſt eorum quæ aliquo modo ſunt vna, vnitate eſſentiæ ſecundùm ſpeciem & formam, Ideo dicitur **SPECIFICVS**, ſeu **FORMALIS**, ſed alia de cauſa quàm **MATHEMATICVS**, dicitur **FORMALIS**. Hic enim ſic dicitur à forma phyſica, ille à mathematica. Reperitur ex ſententia *Henrici*, cùm in ſubſtantijs ſeparatis à materia, tum in materialibus. *Biel* tamen & alij ſtrictiùs accipiunt numerum eſſentialem, & dicunt poſſe attribui ijs ſolùm rebus quę nullo modo poſſũt facere vnũ numero, vt tres Angeli, vel vt alij attribuũt tantùm ſubſtantijs ſeparatis à materia, materialibus autẽ nequaquam, ſed non eſt alia diuerſitas inter authores hoſce, quã latioris & ſtrictioris acceptionis vocabuli; Ideo non eſt magnopere laborandum de diſſenſione eorum, ſed vnuſquiſque abundet in ſenſu ſuo *Ex O-* [illegible]

AGGREGATVS, non est propriè nec verè NVMERVS, vt numerus granorum in aceruo.

DIVINVS, seu SVBSTANTIALIS, seu SVPEREMINENS, quem aliqui appellant TRANSCENDENTALEM, nihil aliud est quàm res ipsæ diuinæ, vt vult *Rubion*, quæ sicuti nullam veram compositionem faciunt, sic neque vllum numerum qui sit distinctus a rebus ipsis, & hi solùm reperiuntur in diuinis, videlicet
- VNITAS, in essentia.
- DVALITAS, iu emanationibus.
- TRINITAS, in personis.
- QVATERNITAS, in relationibus.
- QVINARIVS, in notionibus.

DIGITVS, est omnis numerus denario minor, vt octo.

ARTICVLVS, est omnis numerus diuisibilis in decem partes æquales, ita vt nihil residuum sit, vt viginti, triginta.

COMPOSITVS, seu MIXTVS, est qui constat ex digito & articulo, estque ille qui est inter omnes articulos, vt quindecim.

O

OBIECTVM

- MATERIALE, est id quod potentia primò cognoscit, vt corpus naturale est obiectum QVOD materiale physicæ.
  - PRIMARIVM, vt corpus naturale in physica.
  - SECVNDARIVM, quod conducit aliquo modo ad cognitionem primarij, sic Categoriæ in Logica, Causæ in physica.
  - INCOMPLEXVM, est ipsum subiectum præcisum à passione, seu ratione formali, vt corpus naturale.
  - COMPLEXVM, est subiectũ vna cum passione per formam enunciationis, vt corpus naturale est mobile.
- FORMALE, seu RATIO FORMALIS OBIECTI, est id quod est ratio vt ipsum & obiectum materiale cognoscatur; Cuius species adeo confuse ab omnibus ferè authoribus traditæ sunt, vt difficile fuerit omnium explicationes, & sententias propter diuersissimas & confusas terminorum appellationes in ordinem vllum dilucidum reducere, Ideò satius esse existimaui ex omnibus meo iudicio optimum, facillimúmque quod fuerit seligere, breuitérque sub sequenti hoc ternario explicare, Ratio igitur formalis.
  - QVÆ, seu RATIO QVIDDITATIVA, seu *vt vult Soncinas*, quæ se tenet ex parte scientiæ, seu vt vult *Caietanus* OBIECTI VT RES EST, est ratio illa obiecti quæ à scientia directè consideratur, Ideo solet semper exprimi per reduplicatiuam QVATENVS, sicut dicimus ENS. VT ENS esse obiectum Metaphysicæ; Deum vt Deum Theologiæ; corpus naturale vt naturale physicę. Aliquando autem ratio ista formalis, QVÆ est ipsa obiecti essentia, aut pars aliqua essentię, & tam latè patet ac ipsum obiectum, vt patet in exemplis allatis. Aliquando non est ratio aliqua essentialis, nec tam latè patet ac obiectum, sed est ratio quædam accidentalis, quâ obiectum materiale à potentia aut habitu directè attingitur, sicut in corpore humano, SANABILITAS est ratio formalis QVÆ, secundùm quam consideratur à medico; & sic de aliis, hæc ratio formalis est semper vna à qua vnitas scientiæ & habitus totalis desumitur.
  - QVA, seu PER QVAM, seu MOTIVA, seu MEDIATIVA, seu OBIECTVM VT QVO, seu RATIO FORMALIS TENENS SE EX PARTE SCIENTIS, *vt vult Soncinas*; est medium cuius gratiâ intellectus assentitur conclusioni scientificæ, seu medium per quod deuenimus in cognitionem obiecti, & communiter in primis & immediatis demonstrationibus solet esse forma, vel definitio subiecti, vt habere naturam est causa quare motus insit corpori naturali; sed in aliis demonstrationibus mediatis, potest esse aliud accidens, sed in omnibus necessarium est, vt sit ratio vera ex parte rei ob quam passio insit subiecto, sicut risibilitas per rationale. Hæc ratio formalis est multiplex pro varietate conclusionum, & habituum partialium vnius & eiusdem scientiæ.
  - SVB QVA, seu OBIECTI VT OBIECTVM EST, vt loquitur *Caietanus*, seu RATIO TENENS SE EX PARTE OBIECTI vt loquitur *Soncinas*, seu RATIO DENOMINATIVA, est respectus, seu habitudo illa quam obiectum non quatenus est res aliqua, sed quatenus est scibile dicit ad potentiam, seu est proportio inter potentiam & obiectum in ratione scibilis, ita vt ratio illa nihil reale & positiuum ponat in obiecto, quatenus est res aliqua, sed tantùm est in eo denominatio quędam extrinseca ab habitudine quam
- ADÆQVATVM, seu TOTALE
  - EXTENSIVE, ad cuius omnes ac solas partes subiectas potentia quomodolibet extendi potest, quo pacto luminosum potest dici obiectum visus noctuæ: quia potest attingere aliquo modo quodcumq; corpus luminosum etiam ipsum solem; sic ens est obiectum nostri intellectus.
  - INTENSIVE, quod solùm ea complectitur in quæ potentia ferri potest, perfectè, sic lumen nocturnum est obiectum visus noctuæ, sic ens corporeum & sensibile obiectum nostri intellectus. *Hæc Caietanus.*
  - SECVNDVM
    - PRÆDICATIONEM, sic vna potentia haber tãtùm vnum obiectum quod prædicetur de omnibus sub eo contentis.
    - PERFECTIONEM, sic vna potentia potest habere plura obiecta æqualis perfectionis cum seipsa, imo etiam maioris. *Hæc Soncinas.*
- INADÆQVATVM, seu PARTIALE
  - PRINCIPALE, vt Deus & substantię separatæ in Metaphysica, Demonstratio in Logica, primus motor in Physica; Deus in Theologia.
  - MINVS PRINCIPALE, vt Syllogismus Dialecticus in Logica. Res humanæ in Theologia, Categoriæ in Metaphysica.

NATVRALE duplex ATTINGENTIÆ, quod potentia potest viribus suis naturalibus attingere, vt sensibile sensus.
INCLINATIONIS, ad quod natura aliquo modo inclinatur, tametsi non possit præcisè suis viribus illud attingere, sicut multi dicunt esse inclinationem aliquam in homine ad cognoscendum Deum tanquam finem vltimum.

SVPERNATVRALE, vt Deus fide cognit⁹ respectu hominum.

dicit ad potentiam, sicut corpus naturale consideratur a Physico, quatenus est abstractum à materia singulari, tanquam sub ratione formali SVB QVA: Sic Mathematicus quātitatem quatenus abstrahit à Materia sensibili, Metaphysicus ens quatenus abstrahit ab omni materia; Theologia Deum, quatenus est reuelatus, considerat; sic etiam in sensibus color est obiectum visus, sed sub ista ratione formali, SVB QVA, quatenus est illuminatus. Hæc ratio formalis est tantùm triplex in sciētiis, per quam tres scientiæ theoreticæ à se inuicem diuiduntur, suis cuilibet per tria abstractionum genera præstitutis limitibus.

PER SE PRIMO, vt color visus.
SECVNDO, vt quantitas, distantia, & eiusmodi, quæ appellantur obiecta sensus communia.

PER ACCIDENS, sicut sunt negationes & priuationes respectu intellectus.

PRIMVM, quod primariò à potentia, vel habitu cognoscitur est primum, vel PRIMITATE

VNIVOCATIONIS, quod est vnius rationis vniuocæ respectu omnium aliorum, vt substantia.
COMMVNITATIS, seu PRÆDICATIONIS TRANSCENDENTALIS, quod est commune ad omnia quæ continentur sub obiecto, licet non vniuocè, sic ens est obiectum intellectus. *Ex Ianduno.*
PERFECTIONIS, seu PRINCIPALITATIS, sicut est perfectissima species obiecti, videlicet primus motor in Physica; Deus in Metaphysica. *Ex Ianduno.*
ORIGINIS, vel GENERATIONIS, est id quod primò terminat cognitionem, seu id quod primò obiicitur potentiæ, sic multi contendunt singulare esse primū obiectū Intellectus, post quod minùs vniuersale: Alij contrà, magis vniuersale esse primum obiectum Intellectus; deinde minùs vniuersale. *Ex Ockamo.*
VIRTVTIS, est illud virtute cuius omne aliud intelligitur à potentia.
ADÆQVATIONIS, vt in Physica est ENS MOBILE.
ATTRIBVTIONIS, vt in Physica CORPVS MOBILE, seu CORPVS NATVRALE quatenus omnia quæ in Physica tractantur pertinent ad corpus naturale, vel tanquam principia, passiones aut species.
INTENTIONIS, vt in Metaphysica, substantiæ separatæ, quia primò intenduntur tanquam obiectum nobilius.
MOTIONIS, seu EXTENSIONIS, seu AGGREGATIONIS, est omne id quod quomodolibet potest mouere potentiam, siue perfectè, siue imperfectè, sic ens respectu Intellectus humani qui attingit aliquo modo omnia entia: Quædam enim perfectiùs attingit vt accidentia, & substantias materiales, quædam imperfectiùs vt substantias separatas, & modo imperfectissimo Deum.
PROPORTIONIS, est id omne quod potentia tantùm potest perfectè attingere, sic QVIDDITAS MATERIALIS, est obiectum proportionatum Intellectui humano.
EXCLVSIONIS, vt loquitur *Burleus*, & sic vniuersale est obiectum Intellectus, quia nulla potentia cognoscit vniuersale preter Intellectum vnde aliæ potentiæ excluduntur.

SECVNDARIVM, seu SVBIECTVM DIVISIONIS, est quando species alicuius generis non directè & primò per se pertinent ad eandem scientiam ad quam pertinet genus, sed ad aliam. Nihilominus tamen ad ampliorem cognitionem generis aliquo modo explicantur, tunc species illæ sunt subiectum secundarium & diuisionis, sic in Metaphysica obiectum primarium est ENS QVATENVS ENS. Quoniam autem non potest perfectè cognosci absque aliqua cognitione specierum, Ideo ens in Metaphysica diuiditur in decem genera generalissima, de quibus singulis aliquo modo tractatur; Cùm tamen aliqua ex illis vt quantitas & substantia sibi peculiares sciētias vendicent. Idem apparet cùm ens diuiditur in ACTVM & POTENTIAM, oportet multa tradere de materia prima, cùm tamen *Materia, vt materia*, propriè sit considerationis Physicæ non Metaphysicæ.

MOTIVVM, seu à QVO, est illud à quo potentia aliqua ratione mouetur, seu id quod habet rationem principij non termini. Idque, vel esse potest vt
QVOD, vt res seu obiectum extra existens, v. g. paries qui propriè cognoscitur.
QVO, sic est species intentionalis quæ non propriè cognoscitur cognitione directa, sed reflexa tantùm.
QVOD, & QVO, Quod & cognoscitur, & est ratio quâ aliud cognoscitur, vt statua Cæsaris.

TERMINATIVVM, seu AD QVOD, seu DE QVO, est id ad quod operatio potentiæ terminatur, seu quod habet rationem termini ad quem tendit & terminatur operatio: Sic obiectum extra existens propriè est obiectū terminatiuum, non species intentionalis, tametsi nonnulli alij latiùs accipiendo, voces istas OBIECTIVI, MOTIVI, & TERMINATIVI aliter definiuerint, vt MOTIVVM sit id quod non fit ab intellectu, sed quod mouet illum, TERMINATIVVM sit id quod fit ab Intellectu, & non mouet Intellectum, sicut secundæ intentiones. Et alij etiam aliter definierint, sed tantùm diuersitas est prout diuersimodè accipiunt voces. Nos autem sic hic definimus ex eo quod obiectum respectu Intellectus possit habere triplicem respectum nempe *Principij*, quia species procedunt ab obiecto ad potentiam; *Termini* quia intellectus intelligendo tendit ad obiectū

& ad illud finitur, ſeu terminatur, *perfectiui* quia ſpecies intentionalis eſt actus primus. Omnis autem actus alicuius perfectiuus eſt, Ideóque obiectum vnde oriuntur ſpecies habet rationem perfectiui reſpectu Intellectus.

INTELLECTVS HVMANI
- EX PARTE potentiæ eſt ens vniuerſaliſſimè ſumptum, vt dicit Scotus, vel vt dicit D. Thomas quidditas materialis.
- PRO STATV PRÆSENTI, quandiu eſt coniunctus cum corpore eſt quidditas ſenſibilis *ex Scoto*.
- IN ACTV
  - EXERCITO, eſt ens.
  - SIGNATO, eſt verum.

OBLIGATIO eſt præfixio enunciabilis ſecundùm ſtatum ſuſtinendi: Eſtque
- DEPENDENS, quæ fit ſub aliqua conditione, quę quidem non tenet niſi adimpleta conditione.
- CADENS, quę fit vſque ad præfinitum tempus, vt ſi quis dicat pono tibi hanc, quoad vſque tua reſponſio fuerit negatiua.
- RENASCENS, in qua præfinitur tempus ceſſationis & reuerſionis.

OPPOSITIO
- PHYSICA, eſt repugnantia rerum ſecundùm ſe, qualis reperitur inter album & nigrum, calidum & frigidum.
- LOGICA, eſt repugnantia aliquorum comparatione eiuſdem ſubiecti non in exiſtendo, ſed in prædicando, & ſub hoc genere continentur omnes formæ abſtractæ, ſi inter ſe vel cum ſubiectis comparentur. *Ex Conimbricen.*
- MORALIS, qualem multi exiſtimant reperiri inter peccatum & gratiam, non autem oppoſitionem phyſicam. Moralis igitur eſt illa quæ eſt inter aliqua non ex natura, ſed ſecundùm aliquid extrinſecum, ita vt non ſe mutuò expellant, per mutationem vllam phyſicam, ſed tantùm demeritoriè, vt patet in gratia & peccato.

OPVS
- OPERANTIS, eſt quod vim habet ex bonitate & deuotione eius qui operatur.
- OPERATVM, quod præciſe ex ſe valet, & vim habet, modò fiat ſicut lex præſcribit, quicquid ſit de bonitate aut malitia miniſtri.

ORDO
- EST habitudo prioris ad poſterius, & è contra, Ideóque vbicumque eſt ordo, ibi eſt aliquid prius & poſterius.
- DOCTRINÆ, eſt in diſpoſitione partium alicuius ſcientię proceſſus à notioribus nobis, ſiue ea ſint natura ignotiora, ſiue notiora, ad ignota nobis eſtque, vel
  - COMPOSITIVVS, per modum componendi à partibus ad totum, vt ſi primò explicarentur termini propoſitionis ſubiectum & prædicatum, deinde propoſitio, & poſtea ſyllogiſmus; aut in phyſica, principia, deinde corpus naturale, Ad hunc modum pertinet etiam progreſſus ab vniuerſalibus ad particularia, à genere ad ſpecies, à corpore naturali ad cœlum & elementa, & hic ordo eſt proprius ſcientiarum ſpeculatiuarum.
  - RESOLVTIVVS contrà, per modum reſolutionis cùm totum reſoluitur in partes & incipimus à definitione totius & progredimur ad partes; ſic Ariſtoteles in prioribus analyticis reſoluit Syllogiſmum in partes à capite 32. vſque ad finem; ita vt primò proponat definitionem Syllogiſmi, deinde propoſitionis, poſtea termini, aut cùm incipimus à definitione finis, & progredimur ad media. Quo modo Ariſtoteles in Ethicis incœpit à definitione fœlicitatis, & poſtea progreſſus eſt ſequentibus libris ad explicationem virtutum. Et hic ordo eſt proprius ſcientiarum practicarum, vt probè videtur docuiſſe *Zabarella*.
- NATVRÆ, eſt progreſſus ab iis quæ ſunt naturâ notiora ad ignotiora naturâ. Cóntingit autem vt ea, quæ notiora ſunt naturâ ſint etiam notiora nobis. Vnde accidit vt vterque ordo aliquando in eundem coincidat, ſed id fit ex accidente de quo non eſt ſcientia.
- SVCCESSIONIS NATVRALIS, ſeu PRIMORDIALIS, qui eſt inter non eſſe & eſſe vniuſcuiuſque rei.
- EXISTENTIALIS, eſt in exiſtentiis rerum ſecundùm quod eſſe vnius præſupponit eſſe alterius, & non è contra. Et ſic dicitur prius natura, ſecundo modo ab Ariſtotele in Poſtprædicamentis.
- GRADVS, ſeu DIGNITATIS NATVRALIS, eſt inter partes vniuerſi quarum aliæ aliis dignitate præcellunt, ſuperiora inferioribus, mixta ſimplicibus, animata inanimatis, intelligentiæ corporibus cœleſtibus, & ſic de aliis. Digniora autem ſunt priora indignioribus, nobiliora ignobilioribus.
- INTENTIONIS, ſic finis eſt prior iis quæ ſunt ad finem, & hæc eſt PRIORITAS à CONSILIO, ſeu INTENTIONIS, ſic vniuerſaliter perfecta ſunt priora imperfectioribus.
- EXECVTIONIS, ſeu GENERATIONIS, ſic ea quæ ſunt ad finem ſunt priora fine, & vniuerſaliter imperfecta perfectis.
- CAVSALIS, ſeu NATVRÆ, eſt inter cauſam & effectum quæ aliquando poſſunt eſſe ſimul tempore, cauſa tamen ſemper eſt prior naturâ quàm effectus.
- ORIGINIS, qualis eſt lucis ad ſplendorem in igne, & propriè ordo iſte perſpicitur in diuinis, vbi ordo originis præciſus eſt ab ordine naturæ, in creaturis autẽ non ſeparantur: ſed ea quæ ſunt priora prioritate originis propriè ſumpto vocabulo non confundendo cum prioritate durationis aut generationis, ſunt etiam priora naturâ, Ideò non facilè diſtinguitur vna ab alia, niſi ſecundùm rationem.
- RATIONIS, cùm vnum præſupponitur ad cognitionem alterius ſine quo non poteſt intelligi, & non è contra; Sicut inter ens, bonum, verum, & vnum, & vniuerſaliter inter ſubiectum & paſſionem, ſubiectum enim poteſt intelligi abſque paſſione, paſſio autem non ſine ſubiecto, vt volunt nonnulli.
- DVRATIONIS, qualis eſt æternitatis ad æuum, æui ad tempus, & etiam eorum quæ ſunt in tempore.
- CONTINVITATIS, eſt inter partes corporis continui, vt inter caput, humeros, pectus, & cætera hominis organa.
- SITVALIS, ſeu LOCALIS, eſt inter partes loci inter ſe, vel inter partes loci reſpondentes partibus locati ita vt alia pars loci reſpondeat capiti, alia pedibus, alia manibus, Item ſic eſt dextrum, ſiniſtrum, ſurſum, deorſum in cœlo.

NATVRÆ, qui pertinet ad res & distinguitur ab ordine naturæ de quo suprà: qui pertinet ad dispositionem scientiarum, vt patet ex definitione illius ibidem. Hic autem ordo aut est
- MATERIALIS, seu ORDINATVS, qualis est inter species vel differentias eiusdem generis, quarum vna dignitate nobilior est aliâ, vt rationale dignius irrationali.
- ELICITIVVS, seu ORDINANS, qualis est inter florem & fructum, quem ordinem natura in ipsis existens sic ordinauit, vt primò producerentur flores, deinde fructus.
- SVBIECTIVVS, qualis est inter illa quæ in eadem natura ordinatè disposita sunt idque vel in eadem natura
  - SPECIE, differente tamen numero, qualis est inter patrem & filium, Socratem & Sophroniscum.
  - SINGVLARI, omninò indifferente qui ordo solummodo reperitur in Deo.

Hæc Henricus

P

PARS
- ESSENTIALIS
  - PHYSICA, vt materia & forma.
  - QVASI PHYSICA, vt punctus lineæ, instans temporis, & *mutata esse* motus.
  - METAPHYSICA, vt genera & differentiæ respectu specierum.
- INTEGRALIS
  - HOMOGENEA, seu COGNATA, seu SIMILARIS, vt partes carnis.
    - FORMALIS, vt caro quandiu coniungitur toti seu formæ substantiali viuenti.
    - MATERIALIS, vt eadem caro & cæteræ partes post animæ abscessum in cadauere residuæ.
  - HETEROGENEA, seu MVLTIGENA, seu DISSIMILARIS, vt caput, cor, &c.
- QVANTITATIVA, quæ constituit totum quantitatiuum, quod differt ab integrali toto, in hoc quod integrale aliquid superaddit quantitatiuo, nimirum certam partium dispositionem in ordine ad totum, quod non dicit quantitatiuum.
- ENTITATIVA, quâ partes alicuius substantiæ ante aduentum quantitatis aut formæ intelligũtur esse ita dispositæ, vt vna sit extra aliam, cuiusmodi partes imprimis attribuunt materiæ primæ, quia materia ante aduentum formæ substantialis aut quantitatis intelligitur distincta & diuisa in se aliquo modo.
- SVBIECTIVA, vt homo respectu animalis, Petrus respectu hominis.
- ALIQVOTA, quæ aliquoties per se sumpta exæquat totum, vt duo, quater sumpta efficiunt octo.
- NON ALIQVOTA, quæ aliquoties sumpta non reddit suum totum, vt tria respectu octo.

PARTICVLARE
- SVMITVR PRO
  - SPECIE SPECIALISSIMA, vt Homo.
  - INDIVIDVO SIGNATO, vt Petrus.
- DIFFERT A SINGVLARI, eò quod PARTICVLARE SINGVLARE significat partẽ sũptam ad modum
  - PARTIS, vt Petrus respectu hominis.
  - TOTIVS, vt Petrus per se spectatus.

PARTICIPARE aliquo
- PERFECTE, quando res aliqua aliâ participat in totum, sed non totaliter, sic Petrus participat specie humanâ, sed non totaliter, quia reperitur in alijs.
- PERFECTISSIME, & EMINENTER, quando aliquid alio participat in totum & totaliter cum nulla omnino differentia excepto solùm ordine Originationis; sic Filius & Spiritus-Sanctus participant diuinâ essentiâ.
- IMPERFECTE, seu DIMINVTE, sic creaturæ participant bonitate Dei, In qua participatione etiam est magna latitudo vt alia alijs perfectiùs participent, superiora quàm inferiora, digniora quàm ignobiliora, Angeli plus quàm homines, animata plus quàm inanimata.
- SVBIECTIVE, seu TANQVAM SVBIECTVM, sic materia participat formâ, subiectum albedine.
- EFFECTIVE, seu TERMINATIVE, seu ABIECTIVE, vt impropriè loquitur *Bassolis*, sicut effectus participat causâ, non enim effectus abijcit causam, sed potiùs æternùm retinet id quod causa sibi dederit, nimirum esse suum.
- PARTIALITER, sicut totum participat partibus.

PASSIO
- SVMITVR pro
  - PROPRIETATE FLVENTE ab essentia rei quę duplex est
    - SIMPLEX, vt risibile à natura hominis.
    - DISIVNCTA, vt par & impar à numero, éstque duplex
      - INCONVERTIBILIS, secundùm vnũ membrum, nisi sumantur coniũctim, vt par vel impar, non enim omnis numerus est par; sed vel par, vel impar.
      - CONVERTIBILIS secũdùm vnum mẽbrum, sic vnũ est proprietas entis, vnũ enim reciprocatur cum ente.
  - POENA INFLICTA, vt passio Christi
  - EFFECTV AGENTIS, quatenus est in passo, qui prout est ab agente dicitur actio.
  - QVACVMQVE IMPRESSIONE, quæ fit absque alteratione sensibili, quomodo sæpissime ab Aristotele attribuitur sensibus & intellectui & speciebus intẽtionalibus, cùm sæpe dixerit intelligere & sentire esse quoddam pati; & hæc acceptio est analoga non omninò æquiuoca.

MOTV APPETITVS, qui ideo dicitur passio seu PERTVRBATIO animi, quoniam eiusmodi appetitus sensitiui solent fieri per alterationem aliquam corporis, vt per calefactionem aut rarefactionem, sanguinis dilatationem, aut contractionem spirituum vitalium aut per eiusmodi alias passiones. Ideóque hæc acceptio non est impropria, sed appropriata, & passionis, sic acceptæ duæ sunt species.

- PASSIO, propriè dicta cùm mens perturbatione victa à recta ratione deflectit, & sic secundùm principium motus est in parte inferiore, seu sensualitate, secúdùm vero terminum est in parte superiore & voluntate.
- PROPASSIO, solùm est in parte inferiore, cùm quis à perturbatione, tristitia, cupiditate, timore, aut ira sic afficitur vt mens à rectitudine rationis non deflectat; quales propassiones reperiebantur in Sanctis & martyribus.

ABIECTIONE, qualitatis naturalis, & IMPRESSIONE qualitatis extraneæ & contrariæ. Et hæc acceptio est proprijssima ex D. Thoma pleris-que in locis.

RATIONEM

- ANTECEDENS, quâ mens velut perstringitur & obtenebratur
- CONSEQVENS, per modum
  - REDVNDANTIÆ, quia scilicet cùm superior pars animæ intensè mouetur in aliquid, sequitur motum eius etiam pars inferior.
  - ELECTIONIS, quando scilicet homo ex iudicio rationis eligit affici aliquâ passione: hæ autem duæ virtuti & bonitati morali famulantur.

CORRVPTIVA, quę fit à contrariò, vt calor expellitur à frigore.

PERFECTIVA, per quam acquiritur aliqua qualitas, quę est perfectio potentiæ, absque amissione alterius qualitatis, sicut est illuminatio.

NOTIONALIS, solùm reperitur in diuinis. *Ex Dominico de Flandria.*

FLVENS, à principiis essentialibus, seu ab essentia rei, reperitur in creaturis, vt disciplinabile, risibile à forma humana.

DIVISIBILIS, secundùm

- SPECIEM, vt passiones hominis.
- SVBIECTVM, vt partes aliæ calidæ, aliæ frigidæ, &c.

PERFECTIO

TRANSCENDENS, est negatio defectus cuiusque rei in suo genere, sic cœlis nulla perfectio deest quæ requiratur ad perfectionem corporis cœlestis; sic etiam intellectui humano in suo genere nihil deest.

NATVRALIS, est forma quædam naturalis perficiens aliquo modo subiectum vt forma ignis.

MORALIS, est secundùm rectam agendi rationem, sicut sunt virtutes morales.

SIMPLICITER SIMPLEX, seu FORMALIS, quæ in quolibet ente vt ens est, melior est ipsa quàm non ipsa. *Ex D. Anselmo.* Illud autem NON IPSA, non est sumendum neque infinitè neque contradictoriè; sed contrariè, sicut esse hominis melius est quam non esse sumptum contrariè, nimirùm quàm esse bruti, non tamen est melius quàm non esse sumptum infinitè aut contradictoriè, eo quod esse Angeli, aut esse Dei, quod comprehenditur sub non esse hominis sumpto infinitè, aut contradictori simpliciter melius est quàm esse hominis. Aut breuiùs sic posset definiri. Perfectio simpliciter simplex est illa quæ in conceptu suo formali nullam inuoluit imperfectionem; & omnes eiusmodi perfectiones sunt in Deo formaliter, vt esse, sapientia, iustitia, bonitas. &c.

SECVNDVM QVID, seu IN GENERE CERTO, quæ in conceptu formali aliquam imperfectionem includit. Et eiusmodi perfectiones sunt in Deo eminenter non formaliter.

INTRINSECA, quam causæ intrinsecæ & rei natura tribuunt

EXTRINSECA, quam causæ extrinsecæ vt finis & efficiens afferunt

VTRAQ; EST

- PERMISSIVA, sicut animal in quãtum est genus, est perfectius musca; eo quod permittitur animalis natura inueniri in homine qui est longè perfectior musca.
- POSITIVA, sic musca est perfectior quàm animal, quatenus est genus, qua vnaquæque species propriam addit perfectioné supra perfectioné generis. Hæc tamen distinctio satis inepta est quâ *Fonsecanus*, & alij vtuntur.

DISPOSITIONIS, est in materia disposita ad recipiendam formam, sic materia ignis disponitur per calorem, siccitatem, leuitatem tanquam per inchoatas perfectiones ad recipiendam formam ignis.

- ACTVS PRIMI, seu FORMÆ, seu SECVNDVM ESSE, seu SECVNDVM NATVRAM, seu PERFECTIO PRIMA, quando res constituitur in esse per formam substantialem, vt ignis per formam ignis.
- ACTVS SECVNDI, seu OPERATIONIS, seu SECVNDVM ACCIDENTIA, seu PERFECTIO VLTIMA, quando res actu operatur, vt ignis cùm comburit est in vltima perfectione.
- EXISTENTIÆ, cùm res actu existit extra causas, & hæc est quasi perfectio media, primò enim res habent essentiam, deinde existentiam, deinque operantur.
- HABITVS, vt cùm quis perficitur nouo aliquo habitu, vt Astrologus acquisito habitu Astrologiæ.
- FINIS, quando res attingit finem & eo fruitur.
- LOCI, seu QVIETIS, vt cùm elementa quiescunt in locis suis naturalibus.
- TOTALITATIS, quâ totum perficitur in esse totius cùm antea esset tantùm in esse partiali, seu Imperfecto, seu diminuto.
- TEMPORIS, sic vir est perfectior pueto.

IN
- ESSENDO, sic inquit *Henricus*, maior est perfectio creaturarum in supposito quàm in essentia, & cõsequenter rationes veri, boni & vnius sunt maiores in supposito creato quàm in essentia.
- SVPPONENDO, sic maior est perfectio in essentia Dei quàm in Subsistentia, quia essẽtia est id quod per se est, subsistentia autem est id quod habet in se essentiam & consequenter rationes veri & boni sunt maiores in essentia Dei quàm in subsistentia. *Ex Henrico.*

PER SE
- SVMITVR, prout opponitur
  - PER ALIVD, sic sol est lucidus per se, luna per aliud, & illud PER SE appellatur METAPHYSICVM, seu SECVNDVM SE, seu PER ESSENTIAM, seu PER SE ENTITATIVVM. Quia Metaphysicus considerat entitates rerũ non prædicationes.
  - PER ACCIDENS, & appellatur per se LOGICVM, seu PRÆDICATIVVM, sic sol est lucidus per accidens, quia lux est accidens illius, & facit propositionem per accidens, secundùm considerationem logicam: Quia Logicus non tam considerat naturam rerum quàm prædicationem.
- MODI SVNT QVATVOR CVM
  - PRÆDICATVM ponitur in definitione subiecti, vt genus & differentia in definitione speciei.
  - SVBIECTVM ponitur in definitione prædicati, vt subiectum in definitione propriæ passionis, & hi duo sunt veri & proprij modi perseitatis.
  - ALIQVID per se existit, sicut substantiæ per se subsistunt, accidentia in alio & per aliud, & hic modus non est prædicandi, sed essendi.
  - EFFECTVS FORMALIS prædicatur de causa sua formali, vt albedo albificat, calor calefacit; Aut de subiecto, vt paries est albedine albus, & hunc modum Aristoteles appellauit PROPTER SE, potiùs quàm PER SE.

PERTINERE AD ALIQVID
- PRÆSVPPOSITIVE, seu ANTECEDENTER, sicut operationes virtutum pertinent ad beatitudinem.
- CONCOMITATIVE, seu CONSEQVVTIVE, sicut delectatio ad beatitudinem pertinet.
- MINISTERIALITER, sicut diuitiæ beatitudini inseruiunt.
- ESSENTIALITER, sic visio diuinæ essentiæ ad beatitudinem pertinet. *Ex Capreolo.*

POSITIO SVMITVR, pro
- ORDINE PARTIVM IN TOTO, in ordine ad locum, & sic est vnum ex prædicamentis.
- EXISTENTIA alicuius indiuisibilis inter duas lineas contiguas, vel inter partes lineæ, & sic pũctus habet positionem.
- SIGNIFICABILITATE, seu SENSIBILITATE, partium quantitatiuarum in suo toto, & hoc modo pertinet ad quantitatem continuam.

POSSIBILE
- DISTINGVITVR à contingenti in hoc quod
  - POSSIBILE est id quod, quando non est potest esse.
  - CONTINGENS, quod potest esse & non esse.
- RESPECTV AGENTIS
  - NATVRALIS.
  - SVPERNATVRALIS.
- POTENTIA
  - OBIECTIVA
  - SVBIECTIVA
  - EX PARTE
    - AGENTIS, vt alterius mundi creatio à Deo.
    - MATERIÆ, seu SVBIECTI, seu RECEPTIBILIS, vt possibile hominem videre Deum.
- LOGICVM, sic omne id est possibile quod non repugnat, seu inuoluit contradictionem.
- PHYSICVM, respectu tantùm cursus naturalis rerum.

POTENTIA

- SVMITVR pro
  - SVBIECTO, quocumque recipiente.
  - QVALITATE, quâ patiens resistit agenti, sic frigiditas est potentia aquæ.
  - PROPRIA PASSIONE.
  - DISPOSITIONE ACCIDENTALI, quâ aliquid faciliter vel difficulter patitur, mutatione
    - CORRVPTIVA, vt mollities in cera.
    - PERFECTIVA, sicut raritas in aere est potentia ad illuminandum.
  - ENTITATE ALIQVA ABSOLVTA, seu pro FVNDAMENTO RELATIONIS, & sic ex sententia quorundam, est de essentia materiæ.
  - RELATIVA, seu RESPECTV, sic non est de essentia materiæ.
  - PRINCIPIO ACTIVO, quo agens agit, seu quod est principium transmutandi aliud quatenus est aliud, sic calor est potentia calefactiua.
  - PRINCIPIO PASSIVO, quod est principium transmutandi ab alio. Et hæc comes est materiæ. Hæ duæ acceptiones sũt principaliores, & magis propriæ. *Ex Arist. 9. Metap.*
- ACTIVA, quâ agens agit tanquã principio QVO, & est in agentibus
  - INANIMATIS, vt calor in igne est potentia calefactiua.
  - INTELLECTVALIBVS, seu COGNOSCITIVIS, eáque vel est
    - IMMATERIALIS quoad esse & operari, vt sunt potentiæ Angelorum.
    - MATERIALIS quoad esse & operari, vt sunt potentiæ sentiuæ.
    - PARTIM MATERIALIS, partim IMMATERIALIS, MATERIALIS, quoad esse aliquatenus. IMMATERIALIS, quoad operari, vt intellectus & voluntas in homine.
- PASSIVA, quâ aliquid aptum est pati, quã multi ponunt esse de essẽtia materiæ, ideóque omnis talis potentia secundùm illos est potẽtia CONTRADICTIONIS, éstq; vel
  - CONIVNCTA CVM PRIVATIONE seu ABIICIENS ACTVM, seu POTENTIA ad formam vnam secundùm genus, *ex Caietano*, quæ reperitur in materia corporum inferiorum.
  - SEPARATA A PRIVATIONE, seu STANS CVM ACTV, seu *ex Caietano* POTENTIA AD VNICAM FORMAM, qualis est potentia materiæ cœli ex multorum sententia.
  - PVRE RECEPTIVA, quæ nulla actione aut passione recipit formam. Hanc potentiam habet materia cœli, ex eorundem sententia.
  - RECEPTIVA, & PASSIVA simul quæ media actione & passione recipit formã ab agente cuiusmodi potentia est in materia inferiorum.
  - SVBIECTIVA, quâ aliquid potest esse subiectum formæ substantialis vel accidentalis; Differt à receptiua, quia receptiua includit subiectiuam, & supra illam addit respectum ad diuersas formas, quamuis enim ex multorum sententia ambæ sint, ipsa materia prima, tamen receptiua plus distinguitur à materia quàm subiectiua, quia receptiua propriè est in prædicamẽto relationis, subiectiua est planè essentialis materiæ.
  - OBIECTIVA, quâ aliquid est producibile ab agente. Hæc est excogitata à *Scoto*, qui dicit res eam habere antè quàm actu sint extra causas, & propter quam potentiam res habent esse aliquod reale diminutum quod plus est quàm esse cognitum, esse enim cognitum est ens rationis ex eius sententia, sed esse hoc in potentia obiectiua est esse quoddam reale sed diminutum.
- METAPHYSICA, seu POTENTIALITAS, seu POTENTIA impropriè dicta, propriè est in omnibus intelligentijs solo excepto Deo, quâ intelligentiæ possunt recipere in se noua accidentia v.g. nouas intellectiones, aliáque accidentia spiritualia quæ intellectus humanus nunquam intelligendo fuit.
- OBEDIENTIALIS, seu SVPERNATVRALIS, quæ respõdet potentiæ Dei infinitæ quâ omnis creatura obedit Deo eáque vel est
  - ACTIVA, quâ res eleuatur à Deo ad actionem supernaturalem, sicut per lumen gloriæ eleuatur intellectus ad videndum Deum, per gratiam ad eliciendum actus charitatis fidei, spei, & pœnitentiæ.
  - PASSIVA, quâ eleuatur ad recipiendum tantùm; Ideóque ab alijs appellatur POTENTIA AD RECIPIENDVM, & conuenit omnibus potẽtijs receptiuis. *Ex Capreolo.*
- LOGICA seu RATIONIS, est nón repugnantia terminorum, ideo ab alijs appellatur COHÆRENTIA TERMINORVM, & rectè appellanda est POSSIBILITAS.
  - AD ESSE & NON ESSE, quâ omnes res quæ sunt à potentia Dei absoluta possunt redigi ad non esse, & contra ea quæ non sunt, possunt esse: Sed acceptio hæc licet fortasse sit vera, tamen in rigore non est admittenda, eo quod per illam ponere oporteat potentiã hanc esse in non ente, quod difficile est dictu aliquid esse in non ente tanquam in subiecto: Et communiter nunc solet potentia obedientialis accipi prout dicit respectum ad actionem aut passionem, supposità entitate rei tanquam fundamento.
- NATVRALIS, quæ respicit agens naturale, seu vt alij, quæ respicit formam naturalem, siue fiat ab agente naturali, siue supernaturali, seu fortasse meliùs QVA RES ALIQVA HABET PROPENSIONEM & inclinationem naturalem ad aliquid, vt ignis ad ascensum.
- VIOLENTA, quæ rei repugnat, seu quæ est contra inclinationem naturalem rei, vt igni descendere.
- NEVTRA, quã res neque habent inclinationem naturalem ad aliquid, neque naturalem repugnantiam, sicut, inquit *Scotus*, igni naturale est ascendere, violentum descendere, moueri autem in orbem; quomodo multi existimant trahi ab orbe lunæ proximo, neque esse naturale neque violentum, sed præter naturam & ei conuenire EX POTENTIA NEVTRA, sic inquit in superficie est potentia neutra ad albedinem aut nigredinem. Hanc omninò Thomistæ negant; sed admittũt Conimbricenses in artificialibus tantùm, sicut ex ligno potest fieri mensa vel lectica.

- MATHEMATICA metaphoricè dicta, sic dicitur quadratū, quod fit ex diametro aliquo in [illegible], esse potentiam diametri, de qua potentia loquitur Euclides 10 Elementorum.
- DEI
  - ABSOLVTA, quâ absolutè potest facere quicquid non inuoluit contradictionem, seu est potentia Dei, quaten⁹ cōsideratur sine vlla habitudine ad aliud, quaten⁹ potest facere omne id quod vult.
  - ORDINARIA, quæ respicit communem & vsitatum cursum, ordinémque rebus insitum.
- RATIONALIS, quæ est oppositorum, quâ aliquid potest facere & non facere, facere aliquid & ipsius oppositum, omnibus similiter se habentibus, & hæc si propriè accipiatur, reperitur solummodo in libero arbitrio, vt homo potest velle, & non velle aliquid; Item velle & nolle, id est, potest exercere tam actus contradictorios, quàm contrarios.
- IRRATIONALIS, quæ est vnius tantùm, vt ignis tantùm calefacit: Quod autem calor ignis induret lutum & molliat ceram, contingit illud ex dispositione ceræ & luti, non ex natura & potentia ignis.

Ex Aristot.

PRÆCOGNITA
- SVBIECTVM, cui Aristoteles attribuit duas præcognitiones QVID & QVOD sit, per QVID autem oportet intelligere QVID NOMINIS non QVID REI.
- PASSIO, cui attribuit solam præcognitionem QVID SIT, nimirum QVID NOMINIS.
- PRINCIPIA, quibus attribuit solam prænotionem quod sint vera.

PRÆCOGNITIO
- QVID EST
  - REI seu DEFINITIO seu QVIDDITAS,
  - NOMINIS.
- QVOD EST
  - COMPLEXA, quod res sit vera.
  - INCOMPLEXA quod existat.

PRECEPTA DECALOGI
- NEGATIVA obligant semper & ad semper.
- AFFIRMATIVA obligant semper, sed non ad semper.

PRÆDICABILE
- IDEM est reipsa cum vniuersali, differūt tamē ratione, quia
  - VNIVERSALE, est id quod est in pluribus.
  - PRÆDICABILE, est id quod dicitur de pluribus, aut aptum est vt prędicetur.
- IN
  - QVID
    - LATE, sic OMNE quod est essētiale rei prędicatur in quid vt genus, & differentia & species.
    - STRICTE, quod per modū totius, seu determinabilis prędicatur, vt sola genera & species, nō differentiæ.
  - QVALE
    - ESSENTIALE, vt solæ differentiæ specificæ.
    - ACCIDENTALE, vt sola accidentia tam communia quàm propria, separabilia quàm inseparabilia.

PRÆDICAMENTVM
- EST ORDINATA quædā series generum & specierum sub vno communi genere cōtentarum, cuius vocabuli author inter latinos primus fuisse videtur *Boetius*.
- SPECTAT AD
  - METAPHYSICVM, intentionaliter primo, id est quatenus res cohibet.
  - LOGICVM, intentionaliter secundo, id est, quatenus res, vt habent rationem prædicati & subiecti complectitur.
- IN ILLO ALIQVID PONITVR
  - PER SE, vt genera & species sibi subordinatę.
  - PER ALTERVM, seu collateraliter, seu indirectè vt differentiæ.
  - REDVCTIVE & PER ACCIDENS vt.
    - MOTVS ad prædicamentum sui termini ad quem
    - PRIVATIO AD HABITVM.
    - IMPERFECTVM AD PERFECTVM.
    - PRINCIPIVM AD PRINCIPIATVM
      - EXTRINSECVM, vt Deus, sed valde impropriè.
      - INTRINSECVM vt punctum aut vnitas.

Hæc Dominicus de Flandria.

PRÆDICATIO
- NATVRALIS quę rei naturę congruit
  - IDENTICA, in qua idē prędicatur de seipso, vt Sortes est Sortes; gladius est ensis; vestimentum est indumentum.
  - DIRECTA, est in quâ id quod est quasi forma prędicatur de eo quod se habet illius comparatione, vt materia, vt cùm animal enūciatur de homine: album de niue.
- NON NATVRALIS quę rei naturę non conuenit, eáque est, vel
  - CONTRA NATVRAM, seu INDIRECTA, in qua id quod subijcitur est veluti forma eius quod prędicatur, vt animal est homo, albū est nix.
  - PRÆTER NATVRAM, siue per ACCIDENS, cùm videlicet nec id quod prædicatur est tanquam forma eius quod subijcitur, neque ē cōtra: Sed ambo sunt quasi formę vnius tertij, vt album est dulce; vel dulce est album.
- EXERCITA, est in qua verbum EST, genuinam natiuámque retinet significationem, vt Iustitia est virtus.
- SIGNATA, est quæ fit per hæc verba SIGNIFICO, PRÆDICOR, DICOR, AFFIRMOR, & similia secundarum intentionum verba, vel per verbum EST, loco ipsorum positum. *Ex Fontano.*

PRÆSENTIA
- SVMITVR PRO
  - RELATIONE, & sic est in Categoria ad aliquid.
  - FVNDAMENTO RELATIONIS, & sic est in Categoria vbi, si sit præsentia localis &c.
- COGNITIONIS, est quâ obiectum dicitur esse in potentia cognitiua quando actualiter cognoscitur licet ab eo realiter distet.
- INDISTANTIÆ, est quâ vnum non distat localiter ab alio.
- LOCALIS, quæ est inter duo corpora existentia in locis, aut qualis est corporis locati ad locum.
- SACRAMENTALIS quomodo Corpus Christi Domini est præsens Sacramento Eucharistię.

PRÆTERITVM
- FORMALITER, est ipsa preteritio.
- DENOMINATIVE, est res quæ præterit.

PRÆTER NATVRAM, id est naturali inclinatione, nec inclinante nec repugnante. Et sic animæ præter naturam est viuere extra corpus.

PRIMO DIVERSA, sunt illa quæ nihil idem includunt, & quæ in nullo conueniunt, seu QVÆ primò diuidūt genus gen[illegible] rali [illegible] nquā species immediatæ, vt substātia & accidēs, tametsi Scotus & eius sectatores paulo strictius ea accipiat

PRIMVM aliquid dicitur, vel quia est
- ANTE ALIVD, id est, PER RELATIONEM quam habet ad aliud
  - SIMPLICITER, vt Deus.
  - IN GENERE, vt substantia.
- AB IPSO ALIVD, id est, PER RELATIONEM quam alia habent ad primum.

PRINCIPIVM
- DICITVR
  - EX QVO
    - QVODCVMQVE INITIVM SVMIT: sic punctum est principium lineæ, & vnitas numeri.
    - INCIPIT MOTVS; sic Primatio est principium generationis.
    - FACILIVS incipit motus, vt siccitas ligni, respectu combustionis.
    - INEXISTENTE aliquid fit. Et sic materia & forma sunt principia.
    - ALIQVID fit tanquam ex parte quantitatiua quod est commune fundamentum aliorum. Et hoc modo cor dicitur principium animalis.
  - VNDE MOTVS; & sic efficiens dicitur principium motus & mutationis.
  - QVOD PRIMÒ COGNOSCITVR, & per quod alia cognoscuntur, & sic dicitur de principio doctrinæ.
- FORMALITER est relatio principij ad principiatum.
- DENOMINATIVE est res cui relatio principij aduenit.
- PRIMVM primitate
  - CAVSALITATIS, sic finis est primus primitate causalitatis, est enim prima causa absolute quâ substracta cæteræ cessant.
  - PRÆDICATIONIS, vt forma & priuatio in genere sumpta quæ analogice reperiuntur cùm in substantia tùm in accidentibus: & sic forma & priuatio sunt communia omnibus mutationibus substantialibus & accidentalibus.
- CONSTITVTIONIS, seu COMPOSITIONIS, seu ESSE ex quo res constant, sic sola materia & forma sunt principia.
- TRANSMVTATIONIS, seu GENERATIONIS, seu IN FIERI, sic sunt tria principia: materia, forma & priuatio.
- CONSTITVTIVVM, idem est cum principio constitutionis.
- DISTINCTIVVM, quo aliquid distinguitur ab alio: In creaturis idem est principium distinctiuum & constitutiuum, cùm per idem vnumquodque distinguatur per quod constituitur: In diuinis tamen multi dubitant, cum prima persona constituatur in esse Patris per generationem actiuam, non autẽ per eam formaliter distinguatur à Spiritu Sancto, sed per spirationem actiuam.
- IMMEDIATVM GENERATIONIS
  - QVOD, vt est generans.
  - QVO
    - PRIMARIVM, vt est forma substantialis generantis.
    - SECVNDARIVM, vt est forma accidentalis in generante.
- ACTIVVM
  - QVOD, seu PRINCIPALE, est cui principaliter tribuitur actio, quale est compositum ipsum, seu suppositum.
  - PER QVOD, seu DIRECTIVVM, Est per quod dirigitur principale agens in sua actione; sic forma substantialis rei est principium per QVOD.
  - QVO, seu INSTRVMENTALE, est ratio instrumentalis quâ agens agit, sic formæ accidentales sunt principia QVIBVS, seu instrumenta substantiæ.
- PASSIVVM est, vel
  - MATERIA IPSA.
  - DISPOSITIONES PRÆVIÆ IN MATERIA.
- ESSENDI, vt materia & forma.
- FIENDI, vt priuatio & materia & forma.
- COGNOSCENDI, sicut AXIOMATA, seu DIGNITATES, & vniuersaliter principia respectu conclusionum.
- PER ACCIDENS / PER SE
  - PVRE, vt musicum esse respectu ædificij.
  - NON PVRE, est quod in aliquo sensu potest esse principiũ PER SE, vt priuatio quatenus est coniuncta materiæ, quatenus verò secundùm se consideratur est principium per accidens.
- PER MODVM
  - SVBIECTI, sicut materia.
  - ORIGINIS, seu TERMINI À QVO, sicut priuatio.

PRIORITAS, seu PRIMITAS
- GENERATIONIS, seu TEMPORIS, seu PRODVCTIONIS.
- PERFECTIONIS, sic substantia est prior accidente.
- ADÆQVATIONIS, vt loquitur *Scotus*, seu CONVERTIBILITATIS, sic illud est prius quod adæquat aliud secundùm totum ambitum sui, & illud est posterius quod non adæquat. Hęc autem prioritas est vel
  - EXTENSIVA, vt animal respectu hominis, quatenus est totum vniuersale.
  - INTENSIVA, vt homo, quatenus est totũ essentiale, & cõponitur ex animali & rationali; sic enim cohibet totã essentiam animalis & amplius.
- IMMEDIATIONIS, seu PRÆCISIONIS, est quando aliquid immediatiùs inest alicui quàm aliud, vt albedo immediatiùs inhæret superficiei quàm parieti, ideo superficies erit subiectum albedinis primum, prioritate immediationis.
- PRINCIPALITATIS, sic supposita principaliùs agunt quia agunt VT QVOD, quàm formæ, seu rationes agendi, quia agunt tantùm VT QVO.
- LOCI, seu SITVS, seu LOCABILITATIS, vt loquitur *Arimunensis*, sic ignis est prior aëre: quia propinquior primo loco, nimirum circumferentiæ cœli.
- MOTVS; quâ illud est prius, quod est propinquius primo mouenti.
- ORDINIS, in
  - NATVRALIBVS, sicut superiora sunt priora inferioribus; dextrũ sinistro, anterius posteriore.
  - POLITICIS, sic dux prior est milite; & qui propinquior est Regi prior est remotiore.
  - ARTIFICIALIBVS, sic fundamentum est prius tecto.

- COGNITIONIS, seu IN DISCIPLINIS, sic partes definitionis sunt priores definito; principia conclusione.
- DEFINITIONIS, cuius definitio præ requiritur ad definitionem alterius, sic substantia est prior accidente.
- NATVRÆ, secundùm causalitatem; sic causa est prior effectu. Hic est primus modus prioritatis naturæ, quem posuit Aristoteles in Postprædicamentis.
- CONSEQVENTIÆ, seu COMMVNITATIS, à quo non conuertitur subsistendi consecutio, vt vnum est prius duobus; & hic est secundus modus prioritatis naturæ quem posuit Aristoteles in Postprædicamentis.
- SECVNDVM CAVSAM
  - EFFICIENTEM, seu PRIORITAS potentiæ actiuæ, seu PRINCIPII ACTIVI, seu CAVSALITATIS EFFECTIVÆ, seu EFFICIENTIÆ
  - MATERIALEM, seu EX GENERE CAVSÆ MATERIALIS. Et hoc modo imperfectiora sunt priora perfectis.
  - EXEMPLAREM, seu SECVNDVM FORMAM.
  - FINALEM, à qua sic aliæ causæ dependent, vt hac sublatâ desinant influere & operari.
- EMINENTIÆ, vt vult *Bassolis*, seu NOBILITATIS, seu EXCELLENTIÆ, seu DIGNITATIS, sic ea quæ sunt nobiliora sunt priora.
- INDEPENDENTIÆ, sic illa sunt priora à quibus alia dependent ipsa autem non dependent; ab illis.
- ORIGINIS, si propriè accipiatur distinguitur à prioritate temporis & naturæ quia latiùs patet, cùm reperiatur in diuinis, in quibus nulla est prioritas, neque naturæ, neque temporis, neque durationis.
- DVRATIONIS, latiùs patet quàm temporis prioritas, si propriè accipiatur, eo quòd communis sit cùm æternitate, tum æuo, tum tempori.
- TERMINI À QVO, seu PRIVATIONIS à quo progreditur generatio.
- ATTRIBVTIONIS, vt vult *Ariminensis*, seu PRÆDICATIONIS, sic genera superiora sunt priora inferioribus.
- POTENTIÆ, sic ea quæ sunt imperfectiora sunt priora.
- ACTVS, sic ea quæ propiùs accedunt ad actum & perfectionem sunt priora.
- RADICATIONIS, sic cor est primum membrum corporis humani, quia est id quod primò generatur, & in quod cætera membra radicantur.
- CONSILII, seu À CONSILIO, seu AB INSTITVTO, reperitur in his quæ non sunt priora ex natura, sed ab institutione humana.
- VIRTVTIS, secundùm quam inter obiecta intellectus illud est prius prioritate virtutis, virtute cuius cætera omnia cognoscuntur.
- INTENTIONIS, sic finis est prior iis quæ sunt ad finem.
- EXECVTIONIS, sic media sunt priora fine.
- NVMERI, sic vnum est prius duobus.
- IN
  - ESSENDO.
  - FIENDO.
  - COGNOSCENDO.
- IN QVO, seu PRÆCESSIONIS.
- EX QVO, est quâ aliquid est ab alio originaliter. *Ex Aureolo*, qui non aliter explicat hanc distinctionem.

PRIVATIO
- SVMITVR PRO
  - ALTERA PARTE contrarietatis, quæ est minoris perfectionis, & sic nigrum est priuatio albi.
  - FORMA
    - TENDENTE ad non esse, & sic forma quæ corrumpitur est priuatio formæ generandæ.
    - DIMINVTA, tendente ad vlteriorem perfectionem.
  - CARENTIA vnius cum aptitudine ad illud, & sic cæcitas est priuatio visus.
- IN PRIVARI, seu FIERI, seu COMMIXTA cum habitu, quæ non totaliter remouet habitum, sed est via ad eius corruptionem, sicut ægritudo est priuatio sanitatis, & ab ista datur regressus ad habitum.
- IN PRIVATO ESSE, seu PVRA, seu PRIVATIO SIMPLICITER, quæ totaliter corrumpit habitum, multiplex est, quædam quæ
  - HABET IMMEDIATVM ordinem ad subiectum, sicut se habent tenebræ ad aërem.
  - NON HABET ORDINEM IMMEDIATVM ad subiectum, nisi mediante alio, eo quòd habitus ei conueniat per se, priuatio verò tantùm per accidens, sic sunt cæcitas & mors.
  - TOLLIT simul habitum & potentiã à qua nullus datur regressus.
  - TOLLIT habitum solum, non autẽ potentiam, cui ille insidet, & ab hac datur tantùm regressus; sic tenebræ lumen quidẽ aeris tollunt, non autem potentiam recipiendi, seu diaphaneitatem, sic licet morte hominis facultates omnes corporeæ depereant & euanescant non tamẽ potentia ad illas. Vnde animæ in corpus regressus possibilis, quâ ratione detegitur radix resurrectionis ex parte rei contra philosophos veteres, nec excluditur vis diuina.

PROCESSVS
- COMPOSITIVVS à causa ad effectum, & dicitur demonstratio διότι, seu potissima, seu propter quid.
- RESOLVTIVVS ab effectu ad causam, & dicitur demonstratio ὅτι, seu QVIA.

PROPORTIO
- PROPRIE est habitudo inter duas quantitates continuas siue discretas, sed transfertur tamen ad alia, vt ad substantiam, qualitatem, actionem, & alia multa, vt videre licet in speciebus allatis. PROPORTIONALITAS autem est habitudo duarũ proportionum inter se: Ideo dicitur proportio proportionum.
- ASSIMILATIONIS, quando extrema proportionabilia habent aliquã assimilationem.
- ÆQVALITATIS, quando extrema habent æqualitatem,
- PERFECTIONIS, quæ aliquoties sumpta adæquat aliud.
- COMMENSVRATIONIS, seu MOVENTIS ad motum, seu mobile.
- COGNITIONIS ad COGNITVM, qualis est inter species abstractas à phantasmatibus ad substantias separatas.
- ATTINGENTIÆ, qualis reperitur inter actum & potentiam, finitum & infinitum.
- AGENTIS & PASSI, est inter omnia illa quæ aliquo modo agunt & patiuntur.

[illegible] DIVI — [illegible] & potē [illegible] est [illegible] ap [illegible] v [illegible].
[illegible] quæ [illegible] potentia o[illegible] [illegible] quæ ex rebus p[illegible] quæcunque [illegible] únqu[illegible] supern[illegible], multò [illegible] m, [illegible] propositio non oritur [illegible] p[illegible] naturalibus [illegible], sed [illegible] dict[illegible] [illegible] obedientialem t alit [illegible] NON REPVGNANTIÆ seu ACCOMMODATIO[illegible] quia [illegible] æstimant potentiam obedientialem nihil aliud formaliter [illegible] quàm non repugnātiam ad [illegible] effectus. Talis autem [illegible] est inter finitum & infinitum, inter naturam humanam [illegible] tam in Christo.

ARITHMETICA consistit in [illegible] æqualitate excessus & defectus, vt sex æqualiter superant tria, & superātur a nouem.

GEOMETRICA consistit in æqualitate proportionum: vt sicut se habent 8 ad 4 sic 12 ad 6.

IMMEDIATA IMMEDIATIONE — CAVSÆ, seu SECVNDVM [illegible] & RATIONE sui PRÆDICATI, est illa quæ non habet aliam propositionem per quam a priori possit demonstrari prædicatum inesse subiecto, seu est [illegible] inter [illegible] prædicatum & subiectum nulla mediat causa per quam demonstrari possit; quia prædicatur immediate, & non per causam [illegible] subiecto.
CONCLVSIONIS, est inter quam & conclusionem, nulla alia media per quam conclusio demonstretur: [illegible] Homo est [illegible], est immediata respectu huius: Homo est [illegible], [illegible] hanc nulla alia intermediet: sic [illegible] disciplinæ.
[illegible] quia nullum aliud medium [illegible] subiectum per quod prædicatum conueniat huic [illegible] de quo affirmatur, vt cum passio affirmatur de suo proprio & adæquato subiecto, sicut RISIBILITAS quæ nulli alij subiecto medio conuenit quam homini.

INSOLVBILIS seu REFLEXIVA [illegible] INEXTRICABILIS, est quæ sui [illegible] significat esse falsam, vt hæc; DICO ME NIHIL DICERE; & posito quod omnes propositiones essent falsæ tū hæc propositio: Omnis propositio est falsa, esset insolubilis. *Hanc Dominicus a Soto*, dilemmaticam seu argumentum cornutum, sed improprie appellat. Eius autem species sunt istæ. — SE FALSIFICANS. / SE IMPOSSIBILITANS. / DESTRVENS SVAM — NECESSITATEM. / CONTINGENTIAM.

OFFICIALIS, est cuius dictum vel oratio determinatur aliquo termino modali, vel aliquo concernente actū mentis; vt si quis ita dicat; stellæ sunt pares vt mihi videtur; aut quid simile. *Ex Paulo Veneto.*

PRÆIACENS est quæ ante modalis fuit, sed ablatæ sunt notæ quæ modalem constituerant.
Ex Fonseca.

PROPOSITIO —

CATEGORICA, seu [illegible], quæ [illegible] p[illegible] copulam, tanquam partes principales, [illegible] hæc, homo est animal.

HYPOTHETICA, seu CONIVNCTA est, in qua sunt plures categoricæ coniunctæ, per notam coniunctionis, [illegible].

[illegible] ABSOLVTA, est illa in qua prædicatur [illegible] nullo modo, [illegible] prædicatum [illegible] subiecto, vt homo [illegible], quia est de [illegible] prædicatum ad subiectum. Et est vel de — SECVNDO ADIACENTE, vt homo est. / TERTIO ADIACENTE, vt homo est [illegible]. / [illegible] ADIECTO, vt homo ambulat.

MODALIS, [illegible] qui præcipue [illegible] à Logicis, [illegible] possibile, [illegible] impossibile, verum & falsum. Quanquam Ari[illegible] in [illegible] loquitur. [illegible] hæc propositio est modalis. Possibile [illegible] hominem currere, necesse [illegible], & eiusmodi propositiones habent duas partes, [illegible] appellatur MODVS, & [illegible] POSSIBILE, [illegible] altera [illegible] DICTVM, quarum vnus [illegible] efficiat propositionem [illegible] non [illegible]. Ideo ex Ari[illegible] contradicentia: Possibile est P[illegible] currere: Non est possibile Petrum currere; Non [illegible]. Possibile est Petrum currere; & possibile est Petrum non currere, & sic de alijs.

DE [illegible] TERMINO CONNEXO, est, vt Ioannes est Grammaticus doctus.

[illegible], est quæ [illegible] terminum, [illegible] sensum, explicabilem tamen per alias clariores, cuius species [illegible] Summulis.

DICITVR ESSE PER ACCIDENS — [illegible], si omnis propositio est per [illegible] est extra rationē formalem [illegible] hanc [illegible] hæc est per accidens: Homo est [illegible].
LOGICE, cuius prædicatum non habet naturalem [illegible] pro causa necessaria & immediata, sic hæc est per accidens homo est [illegible]: Non autem ista, homo est risibilis, quæ est per se [illegible] modo.

PVNCTVS — TERMINANS / CONTINVANS / [illegible] — EST QVODDAM INDIVISIBILE — VLTRA quod nihil est de [illegible]
[illegible] partes lineæ [illegible] inter se [illegible], ex qua [illegible] coniunctione [illegible] continuitudinis.
A QVO LINEA INITIVM SVMIT.

QVALITAS

- SYMBOLIZANS, secundùm quam elementa dicuntur Sy[illegible] ignis in ficcitate, aqu[illegible] & aer in humiditate.
- NON SYMBOLIZANS, ficut eft calor refpectu terræ & ignis, in quo nimi[illegible] alius.
- VNIFORMIS eft illa, cuius omnes gradus funt æqualiter intenfi per totam fuperficiem.
- DIFFORMIS EST, cuius non omnes gradus funt æqualiter per totam fuperficiem intenfi, vt calor cuius vna medietas fit vt quatuor, & altera vt fex. Dyplex autem eft
  - VNIFORMITER DIFFORMIS [illegible] quilibet gradus intrinf[illegible]us tan[illegible] præcisè inferiorem, quantùm exc[illegible] a [illegible]ori æqualiter d[illegible]ante, vt lux [illegible] duobus pedibus a luminofo [illegible] fuperat in intentione lumen [illegible] pedibus ab agente diftans, quantù [illegible] lumine vno folùm ped[illegible]
  - DI[illegible]FORMITER D[illegible]O[illegible]MIS EST, c[illegible] non [illegible] libet gradus intrin[illegible] tantùm exc[illegible] inferiorem quantùm excedu[illegible] a [illegible] æqualiter diftante. hoc pa[illegible] effectus pro ratione par[illegible] patientis & actiuitatis ac[illegible]entis, vel decrefcentis intenfior aut remiffior eft.
- GENERATVR, vel
  - à SIMILI SIBI, vt calor à calore.
  - PER VIAM SEQVELÆ, fic multæ qualitates funt in mi[illegible]is, quę fequuntur mixtionem quatuor primarum qualitatum.

QVANTITAS

- PROPRIA, feu MOLIS feu DIMENSIVA, quę confiftit in extenfione & propriè eft in genere quantitatis, ideóque dicitur QVANTITAS PRÆDICAMENTALIS. Eftque
  - DISCRETA, feu MVLTITVDINIS feu ARITHMETICA.
  - CONTINVA
    - DVRATIONIS, feu SVCCESSIVA vt tempus, iuxta quam di[illegible]itur effe inćtura omniũ corruptibi[illegible]um & generabilium.
    - EXTENSIONIS, feu EXTENSIVA, feu PERMANENS eft magnitudinis extenfæ. Et hæc diuiditur in lineam, fuperficiẽ & corpus.
- IMPROPRIA, feu TRANSCENDENTALIS, quæ confiftit in perfectione effentiali, vel accidentali vniufcuiu que rei fecundùm quas res dicuntur effe æquales vel inæquales per analogiam ad quantitatem. Eftque vel
  - PERFECTIONIS, feu INTENSIVA, quæ refpi[illegible]t effe rei.
  - VI[illegible]TVTIS, feu VIGORIS, quæ refpicit agere: fic dicimus Deum effe infinitę virtutis in agendo, & creaturas effe finitæ & limitatæ.
- INTERMINATA, feu SIMPLEX, feu IN POTENTIA, quam *Auerroes*, & alij dixerunt effe adnexã materiæ tanquam quid ei coæuum, eft trina dimenfio in genere quantitatis fecũdùm fe confiderata quatenus expers eft omnis termini. Aliud enim eft effe quantitatis: Aliud terminu[illegible]s, quod ex eo patet quod aer aut quodlibet aliud corpus poteft variis figuris & terminis circumfcribi manente femper eâdem quantitate fecundùm effentiam: Terminus igitur quantitatis differt à quantitate ficut accidens à fubiecto.
- TERMINATA, eft quantitas quatenus actu terminatur aliquibus terminis, bipedali, tripedali, aut eiufmodi.

QVID

- NOMINIS, eft quando ratio impofitionis nominis tantùm per etymologiam aut quid fimile explicatur, vt fi homo definiretur, effe id quod factum eft ex humo, aut lapis, quod pedem læderet.
- REI, eft ipfa definitio, feu RATIO ESSENTIALIS explicans effentiam rei, vt homo eft animal rationale; lapis mixtum compofitum ex quatuor elementis, durum, &c.

QVIDDITAS eft abftractum eius quod ab Ariftotele multis in locis appellatur QVOD QVID ERAT ESSE REI, & fumitur aut pro

- NATVRA ET ESSENTIA REI, fic rationalitas eft natura & quidditas hominis, ideo fpecialiter ponitur in definitione formæ, FORMA eft quid quod erat effe rei.
- DEFINITIONE, explicante naturam & effentiam rei, vt animal rationale eft quidditas hominis.

QVIDDITATIVVM

- ESSENTIATIVE, vt fpecies infima.
- CONSTITVTIVE, vt materia & forma, genus & differentia.
- SPECIFICATIVE, vt differentia fpecifica quæ vltimo conftituit rem in effe fpecifico.
- INDICATIVE, feu VT SECVNDA INTENTIO, ficut definitio quæ indicat & explicat effentiam rei.
- PRÆDICATIVE, & APPROPRIATE, eft illud quod prædicatur in QVID.
- CONSECVTIVE, vt paffiones propriæ quæ confequuntur effentiam.
- REPRÆSENTATIVE, vt fpecies intelligibilis: Quia repræfentat intellectui poffibili rei quidditatem latentem fub phantafmate. *Hæc Canonicus.*

QVIES

- SVMITVR, vel pro
  - SOLA MOTVS priuatione.
  - EXISTENTIA MOBILIS IN NATVRALI SEDE; Sic quies eft finis & perfectio motus.
- NATVRALIS, ad quam forma naturaliter inclinatur.
- VIOLENTA, quam forma naturaliter abhorret.
- PRIVATIVA, eft carentia motus cum aptitudine ad illum.
- POSITIVA, eft difpofitio apta nata immediatè acquiri per motum; feu eft forma realis acquifibilis per motum.

R

RATIO

- SVMITVR pro
  - IPSOMET INTELLECTV, & POTENTIA RATIONALI.
  - RATIOCINATIONE, seu DISCVRSV.
  - MODO METHODOQVE TRACTANDI.
  - DEFINITIONE.
  - NATVRA, & ESSENTIA REI.
  - CAVSA, seu EO QVOD aliquam rationem causæ habet, præcipuè pro causa formali, aut eo quod habet quomodocumque rationem causæ formalis.
- SVPERIOR / INFERIOR — EST QVÆ INTENDIT REBVS
  - ÆTERNIS.
  - TEMPORALIBVS.
- RATIOCINANS, est intellectus quatenus actu ratiocinatur, vel CONCEPTVS FORMALIS. Et respondet as- si quæ est in mente artificis.
- RATIOCINATA, est conceptus obiectiuus, seu quidditas in re expressa per definitionem, & respondet operi artefacto.

RATIONALE per

- ESSENTIAM, est Intellectus.
- PARTICIPATIONEM, vt reliquæ potentiæ quæ possunt reduci ad appetitum.
  - INTELLECTIVVM, qui dicitur VOLVNTAS, & hæc dicitur RATIONALIS, quia sequitur rationem.
  - SENSITIVVM, qui appellatur SENSVALITAS, quique ideo dicitur RATIONALIS, quia est aptus regulari per rationem. Estque duplex.
    - IRASCIBILIS.
    - CONCVPISCIBILIS.

RATIONES, seu FORMÆ CAVSALES RERVM

- PRIMORDIALES, seu IDEALES, seu ÆTERNÆ, sunt quæ fuerunt ab æterno in mente diuina.
- SEMINALES, sunt quædam habilitates, seu aptitudines à Deo inditæ rebus naturalibus ex quibus aptæ sunt causare naturales effectus secundùm suas potentias actiuas & passiuas; ideoque omnes rationes seminales sunt naturales licet non è contra.
- OBEDIENTIALES, seu POTENTIÆ OBEDIENTIALES, sunt in creaturis respectu Dei tantùm. Est enim in omni creatura potentia vt de ea fiat quicquid contradictionem non inuoluit.
- NATVRALES, sunt quæcumque potentiæ reducibiles ad actum naturaliter & virtute agentis naturalis quantùm ad effectum & quantùm ad modum.

REALITAS

- EST DIMINVTIVVM DICTVM À RE. Et distinguitur à *Scotistis*, qui primi huius vocis inuentores fuerunt, à re, Quod res sit id quod per se potest existere, aut quod habet essentiam aliquam realem plenam & nō sit pars rei. REALITAS autem sit aliquid minus re, Ideóque ponunt in vnaquaque re multas realitates, quas alio nomine appellant FORMALITATES, vt in homine sunt realitates esse substantiæ, & viuentis, & animalitas; & vltima denique realitas per quam constituitur in esse hominis tanquam per differentiam vltimam, & ea est rationalitas.
- SVBIECTIVA, est quâ aliquid est diuisibile per differentias formales, vt animal per rationale & irrationale.
- OBIECTIVA, est quæ non est sic contrahibilis per differentias, sed quæ potest obiici intellectui.

RECIPROCATIO

- PROPRIARVM PASSIONVM, est secundùm potentiam, vt quicquid est homo, est risibile & è conuerso.
- RELATIVORVM, est secundùm actum & dependentiam, vt pater est filij pater, & filius est patris filius.

RELATIO

- SECVNDVM
  - ESSE, seu RELATIO prop[illegible], seu SIMPLICITER
    - ÆQVIPARANTIÆ, seu ÆQVALIS COMPARATIONIS, vt æquale, simile, inæquale.
    - DISQVIPARANTIÆ, seu INÆQVALIS COMPARATIONIS, estque.
      - SVPERPOSITIONIS, seu MAIORIS COMPARATIONIS, seu SVPERABVNDANTIÆ, seu PRÆCESSIONIS, vt pater, Dominus, magister, & cætera quæ sunt digniora iis ad quæ referuntur.
      - SVPPOSITIONIS, seu MINORIS COMPARATIONIS, vt filius, seruus, discipulus, & alia omnia minùs digna iis ad quæ referuntur.
  - DICI, seu IMPROPRIE, seu RATIONIS, est quâ aliquid secundū naturam suam non ad aliquid aliud refertur, sed tantùm secundùm rationem. Ideóque huiusmodi non pertinent ad prædicamentum RELATIONIS, sic caput dicitur esse capitati caput, sic membrum, manus, pes, & eiusmodi.

PRÆDICAMENTALIS, [illegible] in Categoria R[illegible] [illegible].

TRANSCENDENTALIS, est quæ [illegible] nihil aliud [illegible] nos, & in hoc essentialiter [illegible] relata transcendentia à p[illegible] prædicamentalis relatio est accidens [illegible] rei superueniens de nouo [illegible] aliud sit quam ipsa relatio, vt in patre est substantia, seu natura humana cui [illegible] paternitatis, & sic de alijs. Transcendentalis autem est, ipsa essentia [illegible], ita vt in re[illegible] talibus non reperiantur duæ res, natura scilicet & relatio superueniens; Sed ipsa sola [illegible] rei formaliter ad aliud tanquam ad terminum [illegible]tertur. Et talis relatio est actus & potentiæ, materiæ & formæ, potentiæ & obiecti.

FVNDATVR in
- VNITATE, secundùm quam aliqua sunt eadem in natura vel forma & eius species sunt Relationes
  - IDENTITATIS, quæ non est realis.
  - ÆQV[illegible]ITATIS.
  - SIMILITVDINIS.
  - PROPINQVITATIS.
- MVLTITVDINE, secundùm quam aliqua sunt diuisa in natura aut forma, cuius species sunt Relationes.
  - DIVERSITATIS, seu DISTINCTIONIS.
  - INÆQVALITATIS.
  - DISSIMILITVDINIS.
  - DISTANTIÆ.
- ACTIONE, & PASSIONE, per quas non tantùm intelligit Aristoteles actiones & passiones propriè & strictè dictas; Se[illegible] [illegible] quæ [illegible] inter materiam & formam. Item respect[illegible] qui fundatur in principio a[illegible] ad subiectum passiuum antequam de[illegible] ad hoc genus possumus reducere relationem dependentiæ quæ est in natura humana [illegible] diuinum.
- MENSVRA, qui vnum Relatorum est mensura aut quasi mensura & exemplar correlatiui sui, & talis relatio reperitur inter scien[illegible] scibile, visum & visibile, intellectum & intelligibile. Quam relationem Aristoteles docet non esse mutuam eo quòd scientia, visus, intellectus, relatione reali referantur ad scibile, visibile & intelligibile. Ista autem non ideo sunt relata quia [illegible] aliud referuntur, sed quia aliæ ad se referuntur. *Ex Conimbricensibus.*

à
- NATVRA.
- FORTVNA.

AB
- ARTE
- ANIMA *ex Damasceno.*

MVTVA, vt Patris ad Filium.
NON MVTVA, vt scientiæ ad scibile.

INTRINSECVS ADVENIENS, est quæ posito fundamento & termino nec[illegible] resultat, vt posita albedine in duobus parietibus necessariò resultat relatio similitudinis. Et huius modi relationes existimauit *Scotus*, non differre realiter a fundamento.

EXTRINSECVS ADVENIENS, est quæ posito fundamento & termino non necessariò resultat, sicut posito igne & ligno, non necessariò [illegible] relatio combustiui & combustibilis, [illegible] approximentur & adsint alia requisita. Ideóque huius modi relationes existimant idem Scotistæ differre realiter a fundamento, eo quòd vnum possit existere sine altero. Sed [illegible] est illos non accipere fundamentum proximum sed remotum. Ideóque non id mirum esse, si posito fundamento relationis & termino non inde resultet relatio. Impossibile autem est vt positis termino & fundamento proximo, non inde exoriatur relatio, vt in dato exemplo, actio est proximum fundamentum, quam alij appellant tantùm rationem fundandi quæ intermediat inter [illegible]em & lignum, posita autem actione necesse est oriri statim relationem combustiui & combustibilis inter ignem & lignum.

RES
- DICITVR, vel à
  - RATVS [illegible] TA, TVM. & [illegible] est [illegible] illa [illegible] tantum [illegible] res di[illegible] possunt quæ habent entitatem firmam & realem, Cuius [illegible] vt lapis, homo, &c.
  - REOR RERIS, per quod importatur respectus ad actum Intellect[illegible] res dicitur non tantùm de entibus realibus, sed etiam de ijs quæ ha[illegible], quales sunt secundæ intentiones & vniuersalia.
- POTEST ESSE
  - IN POTENTIA TANTVM, & sic rosa generanda dicitur esse, [illegible] est in potentia passiua materiæ, & reliquarum causarum.
  - IN ACTV COMPLETO, vt Sortes actu existens.
  - FVNDAMENTALITER, & [illegible] vniuersalia nullo [illegible] cog[illegible]nte sunt, quia fund[illegible]ntum vniuersalitatis est in ipsa natura, [illegible] superaddi[illegible], aut id quod est in eo secundæ intentionis, non sit à parte rei, neque in natura, sed in intellectu.

RESISTENTIA

- INCIPIT per
  - PRIMVM sui ESSE, seu INTRINSECE, vt substantiæ, & omnia quæ fiunt in instanti.
  - VLTIMVM sui NON ESSE, seu EXTRINSECE, vt motus, & omnia quæ fiunt cum successione.
- DESINIT per
  - PRIMVM SVI NON ESSE, seu EXTRINSECE, vt substantiæ & motus.
  - VLTIMVM SVI ESSE, seu INTRINSECE, vt indiuisibilia rerum successiuarum; momenta, & mutatum esse.
- NEGATIVA, consistit in sola incapacitate subiecti ad recipiendam formam, quomodo corpus cœleste dicitur resistere calori ignis cuius est incapax.
- PRIVATIVA, seu PASSIVA, est quâ subiectum, tametsi sit aptum ad recipiendam formam ab agente, eidem tamen aut neutiquam aut ægrè cedit, & eius actionem remoratur, verum sine vlla actione, vt cùm nauis trahere conanti, immota obsistit, & saxum prædurum frangere molienti.
- CONTRARIA, est quâ quidpiam actione sua cum aduersario congreditur, eiusque vim contrapugnando quoad potest, debilitat, vt cùm igni resistit aqua per frigiditatem, eius calorem remittendo atque rémque retardando.
- MOTVS, aut est ex
  - MOBILI.
  - MEDIO.
  - VTROQVE.

S

SCIBILE

- PROPINQVVM, est conclusio quæ demonstratione cognoscitur.
- REMOTVM, est ipsa res quam tegit conclusio scibilis.

SCIENTIA

- SVMITVR pro
  - COGNITIONE CERTA, infallibili ex principiis veris, primis, immediatis, & per se notis, & sic propriè & in rigore accipitur.
  - OMNI COGNITIONE INFALLIBILI, & certâ, quæcumque ea sit causata ex principiis certis, licet non demonstratiuis.
- PERFECTA
  - IN GENERE, est per quam res cognoscitur secundùm aliquam determinatam rationem, vt animal, quatenus rationale, aut homo quatenus est risibilis.
- IMPERFECTA
  - SIMPLICITER, est per quam res cognoscitur secundùm omnem rationem, vt si cognoscatur animal quatenus est animatum, substantia, corpus, & eiusmodi.
- SVBALTERNANS, quæ procedit ex principiis per se notis, quæ in scientia superiore non demonstrantur.
- SVBALTERNATA quæ procedit ex principiis per se notis, sed in scientia superiori, seu subalternante demonstratis: Ideóque scientia alteri potest subalternari. Vel ratione
  - FINIS, in quantum finis vnius scientię ordinatur ad finem alterius, sic omnis scientia practica subalternatur politicæ, sic equestris militari.
  - SVBIECTI, vt cùm subiectum inferioris scientiæ se habet ad subiectum superioris tanquã eius species, vel aliquo modo inferius & contrahens illud, & contingit hoc duobus modis.
    - DIRECTE, & PER SE, sicut homo est inferius animali & omnia entia creata sub ente.
    - INDIRECTE, & PER ACCIDENS, sic perspectiua subalternatur Geometrię, quia linea nõ includit visualitatẽ per se.
  - PRINCIPIORVM, vt quando principia vnius scientiæ innotescunt ex principiis alterius, sic medicina subalternatur physicæ. Et ex sententia D. Thomę, Theologia scientię Dei & Beatorum.
  - MODI ARGVMENTANDI, sic omnes scientiæ subalternantur Logicæ, vt vult *Gratia Dei*.
  - MODI, quia vna dicit QVIA tãtùm, & alia PROPTER QVID de eadem conclusione: sic scientia de animalibus quæ tractatur ab Aristot. posset dici subordinari scientiæ de partibus animalium eiusdem; quia in hac datur ratio propter quam animalia has & illas habent partes, in illa quod has & illas habeant.
- DIALECTICA, seu RATIONALIS, est quæ modum rectè disserendi & argumentandi docet. Ideóque omnibus aliis scientiis inseruit.
- MORALIS, est quæ circa virtutes & actus humanos versatur, quę sola à Socrate, Platone, & ab omni Stoicorum Schola PHILOSOPHIÆ nomine per excellentiam cohonestata fuit.
- NATVRALIS, est quę latè sumpto vocabulo extendit se ad
  - METAPHYSICAM, quę versatur circa ens communissimè sumptum, cõplectiturque totã latitudinẽ entis vt ens est; & ab aliis scientiis distinguitur, eo quod abstrahat ab omni materia, cùm sensibili, tum intelligibili.
  - PHYSICAM, strictè sumpto vocabulo, in qua cõsideratur tãtũ corpus naturale, seu ens mobile, eiusque principia & passiones: distinguitur autẽ ab aliis scientiis, quia abstrahit à materia tantũ singulari sensibili.
  - MATHEMATICAM, quæ abstrahit à materia sensibili, singulari & communi. Estque vel
    - PVRA VT
      - GEOMETRIA, quæ versatur circa magnitudinẽ quam abstrahit ab omni materia sẽsibili, sed nõ intelligibili.
      - ARITHMETICA, quæ versatur circa numerũ quem abstrahit ab omni materia sensibili & intelligibili vt docet Arist. 2. Phys.
    - MIXTA vt perspectiua, & musica
- SVPERNATVRALIS, quę propriè appellatur Theologia, agit de Deo, & rebus diuinis, quatenus reuelatę sũt in Scripturis.

DEI

SIMPLICIS INTELLIGENTIÆ, est cognitio rerum secundùm essentiam & omnes earum modos, affectus & effectus possibiles, siue aliquando de facto existant, siue non.

PRACTICA, quæ est cognitio vel conceptus rei à Deo faciendæ, non differt in intrinsecis à scientia simplicis intelligentiæ respectu eiusdem obiecti (quamuis alioquin illa latiùs pateat ex obiecto cùm etiam sit de peccatis & cætera) sed tantùm in extrinsecis, eo quòd obiectum eius sit actu faciendum, vel quòd hæc scientia sit actu directura operationem diuinam, aut quod primum est, quòd hæc scientia superaddat determinationem voluntatis diuinę quâ conceptus rei, ex scientia simplicis intelligentiæ determinatur ad opus, (quia Deus vult eam creare) & sit conceptus rei faciendæ, cùm antè esset conceptus rei possibilis tantùm indifferentis ad fieri & non fieri. Quia verò voluntas diuina determinans scientiam simplicis intelligentiæ, alia est aliâ specialior, prout opus specialius à Deo amatur, approbatur & intenditur aut procuratur. Ideo scientia practica rerum, quas Deus ita specialiter approbat, & intendit specialiter vocatur scientia approbationis.

VISIONIS, seu INTVITIVA, quâ Deus res videt in certa differẽtia temporis.

- ABSOLVTA, quâ videt res existentes vel quæ existent. Hæc autem est triplex secundùm varium effectum voluntatis diuinæ ad rem visam.
  - APPROBATIONIS, quæ est scientia eorum quæ Deus videt & approbat, vt iustos & eorum opera.
  - REPROBATIONIS POSITIVÆ, quâ dicitur nescire & ignorare quæ reprobat, vt peccata & peccatores.
  - REPROBATIONIS NEGATIVÆ, est eorum ad quæ quasi indifferenter se habet, quod ea neque specialiter probet, neque improbet vt actus indifferentes.
- CONDITIONALIS, est eorum quæ quamuis cõditione posita de facto existerent, siue illa conditio à parte rei ponenda sit vel non.

Comparantur verò hę scientiæ inter se hoc modo, prima & secunda scientia sunt Abstractiuæ, tertia intuitiua. Secundò, tertia est purè speculatiua, prima & secunda etiam practicę, Sed scientia simplicis intelligentiæ in actu primo, vel remotiore: altera verò in actu secundo & propinquiore. Vnde hæc sola est causa rerum proximè & propriè. Tertiò scientia simplicis Intelligentiæ & scientia conditionalis sunt Deo omninò naturales & necessariç, cęteræ liberæ, quatenus includunt vel supponunt liberam determinationem Dei circa creationem mundi & creaturarum.

NATVRALIS, seu NECESSARIA, est illa per quam ita cognoscit, vt non potuerit aliter intelligere, v.g. illa per quam cognoscit & comprehendit propositiones æternæ veritatis, vt homo est animal rationale, & eiusmodi.

LIBERA, est per quam ita intelligit, vt potuerit aliter intelligere. v.g. illa per quam nouit cras fore sudum tempus.

MEDIA, quâ cognoscit quid acturum esset liberum arbitrium pro sua innata libertate, si in hoc vel illo ordine aut circumstantiis collocaretur: Cùm tamen posset si vellet reipsâ facere oppositum. Ista autem scientia non est in Deo ratione sui arbitrij; sed solùm comparatione creati arbitrij. Eiúsque acerrimus assertor est *Molina*.

SENSIBILE

- PROPRIVM, seu PER SE PRIMO, est in quod propriè & per se fertur sensus tanquam in obiectum suum, vt coloratum visus: sonus respectu auditus.
- COMMVNE, seu PER SE SECVNDO, est quod non vno, sed multis percipitur sensibus, Cuiusmodi sunt ista.
  - REMOTIO, DISTANTIA, & SITVS.
  - CORPOREITAS.
  - FIGVRA.
  - MAGNITVDO.
  - CONTINVITAS.
  - DISCRETIO.
  - NVMERVS.
  - MOTVS.
  - QVIES.
  - ASPERITAS.
  - LENITAS.
  - RARITAS.
  - DIAPHANEITAS.
  - SPISSITVDO.
  - SOLIDITAS.
  - PVLCHRITVDO.
  - TVRPITVDO.
  - SIMILITVDO.
  - DISSIMILITVDO, seu DIVERSITAS, & si quę aliæ sunt reducũtur ad illas, vt curuitas & rectitudo ad figuram. Multitudo & paucitas ad numerum. Aristoteles autem quinque tantùm ponit sensibilia communia, scilicet magnitudinem, figurã, numerum, motum, & quietẽ; quia solùm ista sunt fundamenta sensibilium propriorum. Omnia autẽ alia reducuntur ad ista, sicut situs & distantia reducuntur ad magnitudinem, asperitas & lenitas ad figuram. *Ex Sancto Thoma.*
- PER ACCIDENS, est quod non per se mouet sensum, sed eâ tantùm ratione sentiri dicitur quâ est coniunctum cum eo quod per se cadit sub sensum, vt substantia.
- ELICITIVE, est quod est natum aptum sentire, seu elicere sensationem. Et hoc modo animal est sensibile.
- REPRÆSENTATIVE, vt species obiecti.
- OBIECTIVE, est quod est obiectum sensus; vt color est sensibilis, & quatuor primæ qualitates sunt sensibiles. *Hæc Eruleser.*

SENSVS

- **SVMITVR pro**
  - **SIGNIFICATIONE** enunciationis aut orationis vnde diuiditur in sensũ
    - **COMPOSITVM**, quando aliquid cum alio in enunciatione coniungitur, ita vt fiat vna enunciatio simplex; vt in hac propositione; possibile est sedentem currere, si cursus componatur cũ sedente falsa erit propositio; quia non potest simul & sedere & currere.
    - **DIVISVM**, cùm aliquid ab alio separatur in enunciatione ita vt non sit ampliùs nus sensus: sed diuisus, vnde oriuntur quasi duæ enunciationes vt in data propositione, si cursus diuidatur à sessione, ita vt sit sensus eum qui sedet possibile esse currere, vera erit propositio. Et sic de alijs multis.
    - **REDVPLICATIVVM**, vt ignis quatenus est calidus calefacit, signa enim reduplicationis causam designant, propter quam attributum subiecto tribuitur aut ab eo remouetur.
    - **SPECIFICATIVVM**, vt ignis quatenus est ignis ascendit. In hoc sensu signa, quatenus, vt, & cætera, certam tantùm exprimunt rationem siue conditionem sub qua alterum alteri tribuitur, aut ab eo remouetur, non autem causam, sic cùm dicimus hominẽ quatenus ægrotum sanari, indicamus sub qua ratione homini conueniat sanitatem recipere.
  - **ANIMA SENSITIVA.**
  - **POTENTIA SENSITIVA** quę diuiditur in sẽsus.
    - **EXTERIORES** quinque
    - **INTERIORES** totidem
  - **ACTV** seu **OPERATIONE** sensitiua quæ est actus vitalis & dicitur sensatio.
    - **PARTEM**
      - **APPRÆHENSIVAM.**
      - **APPETITIVAM**
  - **ORGANO SENSITIVO.**
  - **AGGREGATO EX**
    - **ANIMA**, & potentia.
    - **ORGANO** & anima.
    - **POTENTIA**, & **ORGANO.**

Hæc Paulus Venetus.

- **PROVT SVMITVR PRO POTENTIA SENSITIVA** potest cõsiderari triplicitér; vel quatenus
  - **RECIPIT** speciem ab obiecto, & sic dicitur ab Aristotele pati, & species illa dicitur impressa.
  - **INFORMATA** specie, elicit actum sentiendi, & tunc dicitur formaliter sentire, & species ista est expressa.
  - **EVNDEM** actum in se recipit, & sic se habet vt obiectum.

SIGNA

- **REMEMORATIVA**, sunt quæ præteritum aliquid in memoriam reducunt, vt Iris est signum diluuij, Genes. 9. Circumcisio Iustitiæ fidei.
- **DEMONSTRATIVA**, sunt quæ præsentia monstrant, vt fumus ignem.
- **PROGNOSTICA**, sunt quæ futura prænunciant.
- **NATVRALIA**, sunt quæ apud omnes idem significant, & suapte naturâ vim habent significandi aliquid.
- **DATA**, seu **EX INSTITVTO**, seu **AD PLACITVM**, sunt quæ ex hominum voluntate significant.
  - **EX IMPOSITIONE**, vt voces & scripta.
  - **EX CONSVETVDINE**, quo pacto ea quę pro foribus appenduntur significant res venale, vt hedera, vinum.
- **FORMALIA**, sunt quæ causant cognitionem informando, aut in ratione principij, vt imagines & similitudines, seu species rerum quæ potentijs consignatæ ducunt in rerum notitiam.
- **INSTRVMENTALIA**, sunt quæ cognita efficiunt alterius rei cognitionem.
- **PRACTICA**, seu **EFFICACIA**, seu **VT CAVSÆ**, sunt quæ non solùm significant rem, sed etiam eam causant, vt Sacramenta nouæ legis, & huiusmodi signa, sunt propriè causæ.
- **SPECVLATIVA** sunt, quæ rem tantùm indicant, vt fumus ignem: & fragor arborum futuram tempestatem; & eiusmodi signa sunt effectus, non causæ.

Ex Conimbricensibus.

SIGNIFICATIO

- **TOTALITATIS**, per modum partis, est quæ significat totum cùm tamen habeat nomen partis, sicut album significat albedinem & subiectum habens albedinem; & generaliter omnia accidentia in concreto significant & subiectum & accidens, & aggregatum ex subiecto & accidentę.
- **CONCOMITANTIÆ**, est alicuius quod necessariò comitatur illud cui nomen principaliter impositum fuit; sic homo significat risibile, & quodlibet subiectum suam passionem propriam.
- **CONTINENTIÆ**, est quando continetur aliquid in eo cui nomen imponitur. Et sic totũ significat partẽ.

SIMILE

- NATVRA per
  - PARTICIPATIONEM, sic homo creatus est ad similitudinem Dei.
  - ADÆQVATIONEM, sic Petrus participat naturâ humanâ secundùm similitudinem adæquatâ adæquatione intensiuâ, licet non extensiuâ; sol autem participat naturâ solari, secundùm adæquationem extensiuam, quia in nullo alio reperitur quam in vno indiuiduo.
- QVALITATE
  - CORPORALI, sic paries albus est similis niui albedine.
  - INTENTIONALI, sic species intentionales similes sunt obiectis.
  - FORMALI, sic calor ignis similis est calori in ferro ignito.
  - VIRTVALI, sic sol similis est in calore elementis excalefactis.
- PROPORTIONE, quoad operationem & munera, vt nauta & auriga.
- REPRÆSENTATIONE, vt species & obiectum.
- DEFINITIONE seu ESSENTIA, est quod habet eandem definitionem cum alio, vt vestis cum indumento.
- QVOAD
  - GRADVM EFFICACITATEMQVE AGENDI, vt duo ignes pari coloris & siccitatis intensione, & materia æque rara præditi.
  - QVALITATEM in specie non tamen gradu, quicquid sit de efficacitate in agendo, quo pacto se habent ignis & aqua tepida.
  - GRADVM, non tamen agendi efficaciam seu vehementiam, vt duo corpora æquè calida quorum alterum rarius sit, alterum densius.

SIMILITVDO

- IN
  - ESSENDO, est inter res eiusdem generis.
  - REPRÆSENTANDO, reperitur inter res genere diuersas, sic homo repræsentat Deum, species obiectum.
- PARTICIPATIONIS eiusdem FORMÆ, seu SIMILITVDO NATVRÆ, seu SPECIFICA, seu VNIVOCATIONIS, seu RATIONIS, sic Petrus & Sortes sunt similes.
- CONVENIENTIÆ OMNIMODÆ, solùm reperitur in diuinis, vt vult *Bruleser.*
- IMITATIONIS, sic ectypa sunt similia prototypis.
- CONVENIENTIÆ ORDINIS, vt exemplati ad exemplar, inter quæ oportet esse ordinem prioris & posterioris, exemplar enim prius est natura exemplato.
- PROPORTIONIS, qualis est inter aurigam & nautam.
- ÆQVALITATIS, est quæ reperitur in duabus speciebus eiusdem generis æque nobilibus.
- REPRÆSENTATIONIS, est quæ reperitur inter cognoscens & cognitum.
- FORMALIS, est quæ reperitur inter agens vniuocum & effectum vniuocum, sicut est inter ignem calidum & ferrum ignitum.
- VIRTVALIS, inter agens æquiuocum & effectum suum, sicut est inter solem & ignem, quoniam vterque potest producere calorem, hic vt agens vniuocum, ille vt agens æquiuocum. *Hæc de Orbellis.*
- INFORMATIVA per qualitatem
  - CORPOREAM, seu REALEM, seu SENSIBILEM, vt per calorem.
  - INTENTIONALEM, seu SPIRITVALEM, seu PER SPECIEM.
    - IMPRESSAM.
    - EXPRESSAM.
    - SENSIBILEM.
    - INTELLIGIBILEM.
- OBIECTIVA, per repræsentationem obiectiuam, vt imago patris in tabula repræsentat patrem absentē, propter similitudinem quæ est inter patrem & imaginem suam.

SIMPLEX SVMITVR pro eo

- QVOD NON
  - EST COMPOSITVM, NEC COMPONIBILE: vt Deus.
  - HABET CONCEPTVM QVIDDITATIVVM & QVALITATIVVM, sic solummodo ens & passiones entis & differentiæ vltimæ, & modi intrinseci sunt entia simplicia.
  - EST COMPOSITVM, ex re & re, vt Angeli, anima, forma, materia & accidentia.
  - MIXTVM, sic elementa sunt corpora simplicia.
- QVOD EST
  - OMNINO VNVM, nec vllo modo plura.
  - INCOMPOSSIBILE ALTERI. *Hæc Syrectus.*

SIMPLICITAS OPPONITVR

- MIXTIONI.
- COMPOSITIONI.
- COMPOSSIBILITATI.
- PLVRALITATI.
- NON OMNIMODÆ IDENTITATI, Deus simplex est hoc modo, non quatuor primis

SIMPLICITER

- SVMITVR pro
  - ABSOLVTE, & vniuersaliter.
  - TOTALITER, sic possumus dicere Gallum esse simpliciter album.
  - EO QVOD EST ACTV, siue sit substantia siue accidens.
  - VNIVOCE, & VNO MODO, sic genera simpliciter prædicantur de speciebus in actu exercito, vt homo est animal simpliciter.
  - TANTVM, seu SINE ADDITAMENTO, vt ens reale dicitur simpliciter ens.
  - PERFECTISSIME, sic demonstratio propter quid est demonstratio simpliciter.
- SIMPLEX, vt opponitur
  - COMPOSITIONI, & COMPOSSIBILITATI.
  - MVLTIPLICITATI RATIONVM FORMALIVM, vt Deus.

SIMVLTAS

- TEMPORIS
  - ADÆQVATE, est in iis quæ simul incipiunt & desinunt esse; vt homo & eius potentiæ sensitiuæ.
  - INADÆQVATE, est in iis quæ sunt in aliqua parte temporis simul, & tamen in alio tempore vnum est, alio non existente, vt anima & potentiæ hominis sensitiuæ.
- NATVRÆ, est in his quorum vnum non potest esse, alio non existente, cùm tamen vnum nō sit causa alterius, sicut contingit in relatis.
- DIVISIONIS GENERIS, seu NATVRÆ COMMVNIS, est veluti inter duas species, quæ idem genus immediatè diuidunt, vt inter hominem & brutum.
- ADÆQVATIONIS, est in iis quæ sunt in eodem loco proprio.
- IMMEDIATIONIS, est in iis inter quæ nullum est corpus medium, & sic contigua sunt simul.
- INDISTINCTIONIS, est in iis quæ non distinguuntur secundùm locum. Et hæc simultas conuenit motui indiuisibilis & intelligentiæ. Hęc tria *Brulefer*, qui non satis strictè vtitur vocabulo adæquationis. Extenditur enim vltra adæquationem locationis de qua hîc agitur.
- CAVSALITATIS, est quâ duæ causę eodem instanti naturæ concurrunt ad producendum effectum.
- DIGNITATIS.
- INTENTIONIS, est in iis quæ pro eodem temporis instanti à voluntate intenduntur.

SITVS

- SVMITVR pro
  - LOCO, sic dicimus vrbem esse bene sitam.
  - ORDINE PARTIVM cuiuscumque continui, vt loci, corporis, motus, temporis; & sic est affectio quædam quantitatis.
  - HABITVDINE PARTIVM vniuscuiusque corporis ad locum suum, sic propriè constituit prædicamentum & sic definitur: SITVS est certa quædam dispositio partium alicuius corporis in ordine ad locum, vt aliæ partes sint sursum, aliæ deorsum, aliæ antrorsum, aliæ retrorsum.
- DIFFERT A LOCO, quòd
  - LOCVS tantùm formaliter dicit circumscriptionem corporis absque vlla dispositione partium illius corporis ad locum.
  - SITVS, loco superaddit aliquid, quo corpus aliquod ita est in loco, vt partes eius tali modo disponantur, vt si ambulet caput sit sursum, pedes deorsum: si pronescat, facies sit versus terram; si supinetur, dorsum sit versus terram.

SOLVS

- CATEGOREMATICE, seu SVBSTANTIVE, significat solitudinem nec habet locum in diuinis.
- SYNCATEGOREMATICE, seu CONSIGNATIVE, seu ADIECTIVE reperitur in diuinis.

SPECIES

- SVMITVR pro
  - PVLCHRITVDINE.
  - FORMA DANTE ESSE SPECIFICVM & FORMALE; Et sic distinguitur contra materiam.
  - SIMILITVDINE REPRÆSENTATIVA REI, quæ est ratio cognitiua illius rei.
  - NATVRA RERVM, sic dicitur in horto esse speciem talis herbæ.
  - PRIMA INTENTIONE, sic dicimus species humana, species equina.
  - PRÆDICABILI SECVNDO Porphyrij; id est, pro secunda intentione, sic homo est species.
  - IMAGINE FIGVRATA, seu ARTIFICIALI facta ad similitudinem alterius.
  - ACCIDENTE, seu SIGNO VISIBILI & SENSIBILI distinctè repræsentatiuo alicuius rei, vt patet in Sacramento Eucharistiæ, in quo accidentia panis & vini, tanquam species ex institutione diuina corpus Christi realiter continent. *Hæc Brulefer.*
- SENSIBILES, sunt quæ solùm sensum externum afficiunt, vt sonus, color.
- PHANTASTICÆ, seu PHANTASMATA, sunt quæ referunt obiectum sub conditionibus indiuiduantibus, id est, vt res est singularis & indiuidua.
- INTELLIGIBILES, seu HABITVS, seu NOTITIÆ HABITVALES, sunt quæ repræsentant quidditatem, seu essentiam rei nudatam omnibus conditionibus indiuidualibus & materialibus; Dicuntur autem habitus, quia sunt qualitates diutius animæ inhærentes vt habitus.

IMPRESSA, est similitudo rei exiens ab obiecto extrinseco, recepta in organo vel potentiâ, quæ est principium VT QVO, seu RATIO SENSATIONIS & intellectionis, per quod sensus, seu intellectus formaliter constituuntur in actu primo.

EXPRESSA, est similitudo rei, sed quæ fit à potẽtia immediatè per quam potentia formaliter constituitur in actu secundo, in——
- INTELLECTV, est verbum mentis.
- SENSV, est ipsa sensatio.

SVBIECTVM—

- SVMITVR pro
  - INFERIORI alicuius superioris } dicuntur autem subiecta prædicationis.
  - SVBIECTO PROPOSITIONIS. } dicuntur autem subiecta prædicationis.
  - ILLO, cui insunt accidentia, vt corpus est subiectum albedinis, & dicitur subiectum inhæsionis.
  - EO quod à scientia consideratur, & sic idem est quod OBIECTVM, seu GENVS SVBIECTVM, seu MATERIA CIRCA QVAM.
- ACCIDENTIS——
  - QVO, seu INHÆSIONIS, seu CONVENIENTIÆ, seu RECEPTIONIS, seu IN QVO, seu SECVNDVM QVID, seu SVBIECTVM DETERMINANS DEPENDENTIAM ACCIDENTIS sed non vltimatè. Est in quo immediatè recipiuntur accidentia, quamuis illud per se fulcimentum nullum præstet sustentaculo accidentium nisi alteri subiecto innitatur, vt vnum accidens recipitur in alio quod dependet ab alio subiecto, sic albedo in superficie recipitur, quæ dependet à corpore.
  - QVOD seu PRINCIPALE, seu DENOMINATIONIS, seu IN QVO SIMPLICITER, seu EXISTENTIÆ, seu SVSTENTATIONIS, seu SVBIECTVM DETERMINANS DEPENDENTIAM ACCIDENTIS VLTIMATE, est illud quod per se & simpliciter sine beneficio alterius sustentat accidentia, sic solummodo substantia est tale subiectum.
  - INFORMATIONIS, sicut forma est in materia tanquam in subiecto informationis, & accidentia in subiecto
  - AGGREGATIONIS, quod non est vnum ens simplex, sed multiplex, sicut est mundus respectu temporis.
  - MVTATIONIS propriè dictæ, seu PHYSICVM, sicut materia prima est subiectum generationis.
  - ALTERATIONIS
    - PRIMVM & MEDIATVM, est materia prima: quia qualitates actiuæ & passiuæ inter quas est alteratio, non insunt substantiæ nisi ratione materię, qualitates etiam secundæ vt mollities, durities, leuitas, grauitas, & eiusmodi non nisi eâdem ratione.
    - PROPRIVM & IMMEDIATVM, est quod alteratur, & tale non est materia, sed actu & simpliciter. *Ex Aristotele.*
- SCIENTIÆ
  - INHÆSIONIS, est in quo habitus inhæret, nimirum intellectus.
  - ATTRIBVTIONIS, seu AD QVOD, seu CONSIDERATIONIS, seu CONTINENTIÆ, est ad quod aliquo modo referũtur omnia quæ in scientia tractantur, vel vt partes subiectiuæ, aut componentes, vel vt principia, vel vt passiones eius, sicut ens mobile in physica, éstque aut——
    - SPECIALE, seu PROPRIVM, sic Syllogismus est obiectum in Logica.
    - GENERALE, sic argumentatio est subiectum Logicæ.
    - COMMVNISSIMVM, seu GENERALISSIMVM, sic secunda intentio est obiectum Logicæ.
  - PRÆDICATIONIS, seu DE QVO, seu LOGICVM, seu AD PRÆDICATIONEM, seu ENVNCIATIONIS, est de quo in scientia proprietates & passiones proximè & formaliter prædicantur; sic in physica est corpus naturale, non ens mobile, à quo subiecto scientia recipit vnitatem, distinctionem, dignitatem, ordinẽ, necessitatem. *Ex Egidio.*
  - DISTRIBVTIONIS, vt cùm dico, animal est rationale, vel irrationale.
  - GENERICVM, est de quo in scientia præcognoscitur, quid est, & quod est, habens species, principia & passiones, vt corpus in Physica.
  - SPECIFICVM, est de quo præcognoscitur quid est & quod est habens tantùm principia & passiones; & tale subiectum ex sentẽtia Scotistarum continet in se virtualiter omnes veritates illius habitus, cuius est subiectum, vt probat Scotus in prologo.
  - AD QVOD OMNIA reducuntur tanquã ad
    - PRINCIPIVM RADICALE; quo modo in Grammatica, subiectum est litera, in Geometria punctus, in Theologia Deus.
    - TOTVM
      - INTEGRALE, quomodo oratio cõgrua & perfecta est subiectũ Grammaticæ, & corpus quantum in Geometria; & hoc modo in Theologia Christus.
      - VNIVERSALE, quomodo vox articulata est subiectum in Grammatica: quantitas immobilis cõtinua in Geometria, sic in Theologia subiectum erunt res & signa, vel credibile prout transit in rationem intelligibilis. *Hæc D. Bonau.*

SVBIICITVR ALIQVID TRIPLICITER
- LOCO, vt terra cœlo.
- ORDINE, vt sensus intellectui: causæ secundæ, primæ.
- PRÆDICATIONE, vt homo animali.

- **SVBSISTENTIA**
  - EST vltimus terminus naturæ ſubſtantialis, per quem ſubſtantia formaliter dicitur ſubſiſtere, addit enim aliquid ſupra exiſtentiam, quoniam ſe habet ad eam tanquam ſpecies ad genus, & directè opponitur INEXISTENTIÆ ACCIDENTIVM, quæ eſt vltimus terminus, ſeu modus EXISTENTIÆ ACCIDENTIVM, per quem formaliter exiſtunt in rerum natura, & extra cauſas, quorum exiſtere eſt inexiſtere, & eſſe eſt ineſſe aut actu, aut aptitudine.
  - CREATA, eſt creaturarum.
  - INCREATA, eſt trium perſonarum diuinarum, alia
    - ABSOLVTA, iuxta quoſdam probatos doctores, quæ vna & communis eſt, ſicut & eſſentia omnibus perſonis diuinis.
    - RELATIVA, ſeu PERSONALIS, quæ cuilibet perſonæ peculiaris eſt.

- **SVBSISTERE**
  - DICITVR ID QVOD
    - HABET verum eſſe & non apparens.
    - ALICVI SVBEST, ſeu SVPPONITVR, ſicut dicimus fundamenta ſubſiſtere, id eſt ſubſtare tecto.
    - EST
      - PER SE, id eſt non in ſubiecto inhæſionis.
      - ENS SVBSTANTIALE completum; & ſic propriè accipitur.
      - SVBSTANTIA INCOMPLETA, ſicut partes corporis.
      - PER SE INCOMMVNICABILE, vt ſuppoſita, & ſingularia.
      - ITA PER SE, vt licet exiſtat in alio per modum formæ aut partis, tamé poteſt ſeparari ab eo, & exiſtere ſeparatim ab illo, ſic anima ſubſiſtit per ſe.
      - PER SE, vt neque actu neque potentia ſit in alio per modum partis aut formæ; ſic Angeli ſubſiſtunt per ſe, ſic etiam homo.
  - DIFFERT A SVBSTARE IN HOC QVOD
    - SVBSTARE, eſt alij tanquam fundamentum ſubeſſe.
    - SVBSISTERE, eſt perfectè & independenter a quolibet ſubſtante exiſtere.

- **SVBSTANTIA**
  - DICITVR A
    - SVBSTANDO, quod ſignificat eſſe ſubiectum alicui, & ſic diuiditur in ſubſtantiam
      - PRIMAM; & eſt ſubſtantia ſingularis.
      - SECVNDAM, vt genera & ſpecies.
    - EXISTENDO, quod eſt in rerum natura exiſtere ſingulariter & actu.
    - ESSENDO, quod eſt habere entitatem realem, ſeu naturam firmam & conſtantem.
    - SVBSISTENDO, quod eſt per ſe exiſtere ſine ope alterius cuiuſcumque rei.
  - SVMITVR PRO
    - ESSENTIA, ſeu NATVRA REI, ſiue ſit in genere ſubſtantiæ ſiue accidentis.
    - EO quod non eſt in ſubiecto, ſeu PRO OMNI EO quod non eſt accidens.
    - INDIVIDVO in genere ſubſtantiæ, ſeu SVBSTANTIA completa & perfecta.
    - SVBSTANTIA INCOMPLETA.
  - SINGVLARIS, octo nominibus appellatur.
    - INDIVIDVVM, quia non eſt diuiſibilis in plura.
    - PRIMA SVBSTANTIA, vt in actu exercito omnibus ſubſiſtit, & ſubſtat tam reliquis ſubſtantijs ſecundis, quàm accidentibus.
    - HYPOSTASIS, quæ nunc communiter tribuitur ſuppoſito, quamuis ex propria ſignificatione ſignificet eſſentiam, ſeu naturam & ſuppoſitum; his enim quatuor οὐσία, συνουσία, ὑπόστασις, πρόσωπον, quatuor latina reſpondent, eſſentia, ſubſiſtentia, hypoſtaſis, perſona.
    - SVPPOSITVM, vel propter intentionem
      - SECVNDAM, quia ſpeciei ſubijcitur in prædicando & prædicamento, vt Petrus eſt homo.
      - PRIMAM, quia tum ſubſtantijs ſecundis, tum accidentibus tanquam illorum fundamentum ſupponitur.
    - RES NATVRÆ, prout ſupponitur alicui naturę communi.
    - PERSONA, prout eſt rationalis naturæ indiuidua ſubſtantia.
    - SVBSISTENTIA, prout exiſtit per ſe & non in alio, quamuis hoc vocabulum NVNC, ſumatur pro ipſo modo quo ſubſtantia ſubſiſtit, nũc pro ipſa ſubſtantia ſubſiſtente; ſicut & hypoſtaſis de qua S. Hieronimi tempore maius dubium fuit; verebatur enim dicere tres eſſe hypoſtaſes in diuinis.
    - HOC ALIQVID, quatenus completè ſubſiſtit, aliíſque ſtabilimentum præbet.
      Hæc Conimbricenſes.
  - PRIMA ſeu SINGVLARIS, exiſtit in actu exercito.
  - SECVNDA ſeu COMMVNIS, ſubſiſtit in actu ſignato quatenus eſt radix & principium ſubſiſtendi. Idcirco enim ſubſtantiæ ſingulares ſubſiſtunt, quia rationem ſubſtantiæ communis ſeu ſecundæ participant.

SVBSTRATVM differt ab intentione in eo quod
- SVBSTRATVM dicitur natura quæ substernitur secundæ intentioni, & denominatur ab illa.
- INTENTIO, dicitur per se significatum. Nam species, v.g. significat primò ipsam relationem ad inferiora de quibus prædicatur, secundariò verò ipsam naturam rei, v.g. humanam quæ propriè substratum dicitur.

SVCCESSIO IN MOTV DVPLEX
- INTRINSECA, quam accipit à termino suo qui secundùm naturam est diuisibilis in partes aut gradus, sicut quantitas & qualitas, Terminus autem motus non differt à motu nisi secundùm rationem ex multorum sententia, sicut fieri & esse.
- EXTRINSECA, quam accipit à tempore, tempus enim est extrinsecum motui, non intrinsecum. *Hæc Soncinas.*

SVPPOSITIO, seu ACCEPTIO
- MATERIALIS, seu TECHNICA & ARTIFICIALIS, est quando vox stat pro seipsa, seu pro ipsamet entitate vocis, vt homo est nomen, homo est vox.
- FORMALIS, seu SIMPLEX, est quando vox stat pro re formaliter & immediatè significata, vt in hac propositione, homo est species, homo supponit pro natura humana quam formaliter significat.
- PERSONALIS, est acceptio nominis communis pro suis mediatis significatis, vt cùm species ponitur pro suis indiuiduis, vt in hac propositione homo est animal; homo supponit pro Petro & Paulo, quæ non sunt significata illius formalia & immediata, sed mediata & secundaria. Dicitur autem PERSONALIS, quia præcipuè res singulares pro quibus nomina communia supponunt, sunt personæ aut supposita; diuiditur autem à Summulistis in
  - COMMVNEM, cuius tres sunt species.
    - DETERMINATA.
    - CONFVSA TANTVM.
    - CONFVSA DISTRIBVTIVA.
  - DISCRETAM

SVPPOSITVM est indiuiduum naturę substantialis, seu est substantia completa, indiuidua, subsistens incommunicabiliter, addit enim supra naturam specificam modum quendam realem qui subsistentia dicitur, quo tanquam vltimo suo termino terminatur & completur, suppositum autem differt à persona, & hoc aliquid, in hoc quod
- SVPPOSITVM dicit quãcumque substantiam singularem completam.
- PERSONA, solùm substantiam rationalem, quæ sic definita fuit à Boëtio, Persona est rationalis creaturæ substantia indiuidua. Ideóque non tam latè patet ac suppositum.
- HOC ALIQVID, dicit indiuiduum in genere substantię, sed abstrahit ab habere esse completum & perfectum, seu incompletum & imperfectum, sic anima in corpore dicitur HOC ALIQVID; Sicque manus est hoc aliquid non tamen suppositum.

T

TEMPVS
- SVMITVR quatenus est
  - NVMERVS, seu MENSVRA PRIMI MOTVS summè æquabilis, qualis est conuersio supremæ sphæræ, & sic vnum tantùm est, sicut & vnum primum mobile, sic etiam est mensura propria & interna motus primi mobilis, simúlque communis & externa aliorum omnium motuum. Aristoteles definiuit tempus hoc modo sumptum.
  - MENSVRA cuiusque motus, & in quolibet actu motum subeunte insidet, sic tot sunt tempora quot motus, sicque tempus per se est mensura duntaxat motus cui inest.
  - DVRATIO successiua mundi in esse transmutabili, vt vult *Paulus Venetus*, & sic est passio mundi subiectiua existens in eo; Et hoc modo dicitur tempus esse in cœlo, in terra, in mari.
- SVMPTVM INFINITE. / INDEFINITE. / FINITE. SIGNIFICAT
  - ÆTERNITATEM.
  - ÆVITERNITATEM.
  - MENSVRAM rerum habentium initium & finem.

- **TERMINVS IN**
  - **PRÆDICANDO**
    - CATEGOREMATICVS, seu SIGNIFICATIVVS, est qui per se aliquid significat, vt cœlum, animal, homo.
    - SYNCATEGOREMATICVS, seu CONSIGNIFICATIVVS, vel COMPRÆDICATIVVS, vel SIMVL SIGNIFICATIVVS, est vt omnis, nullus, quidam, solus, non, & alia quæ per se nihil significant, sed alijs dictionibus tantùm adiunguntur.
    - MIXTVS, est qui includit categorematicum & syncategorematicum, vt nihil includit ens & nullum, nemo nullum hominem.
    - MATERIALIS, est qui pro sola voce materialiter sumpta accipitur, vt hoc nomen homo pro voce duarum syllabarum.
    - FORMALIS, est qui pro formali significatione vocis accipitur, vt homo pro natura humana.
    - CONNOTATIVVS, seu CONCRETVS, seu DENOMINATIVVS, seu ADIECTIVVS, est qui præter principale & formale significatum aliquid aliud in obliquo denotat, vt album præter albedinem quam formaliter dicit, connotat prætetea subiectum:
    - ABSTRACTVS, seu SVBSTANTIVVS, est qui significat formam non connotando subiectum, vt albedo,
    - TRANSCENDENS, est qui rem prædicamentali ordine superioré laxiorémque significat.
    - DISPARATVS, est qui de alio disparato non potest affirmatiuè enunciari, saltem in abstracto, vt homo, lapis, dulcedo, albedo, licet aliquando possit in concreto, vt patet exemplis, non enim licet dicere albedo est dulcedo, sed licet dicere album est dulce.
    - COLLECTIVVS, est qui in singulari numero significat plura copulatim, vt populus, plebs, turba.
    - DIVISIVVS, qui significat tantùm vnum, vt Petrus.
    - INFINITVS, est aggregatum ex particula negante, & termino finito, vt hoc totum *non homo*.
    - INFINITANS, est particula NON, per se sumpta.
    - INFINITATVS, est terminus finitus per se sumptus, quatenus aptus est infinitari à particula NON infinitante.
  - **RE**
    - LOCALIS / ESSENTIALIS — QVO CIRCVMSCRIBI, PROPRIVM EST
      - CORPORVM.
      - CREATVRÆ solummodo, quia omnis creatura finita est quoad latitudinem perfectionémque essentialem, soli Deo non conuenit quia proprium est illius nullis terminis circumscribi.
    - VT
      - QVOD, seu meliùs absque solœcismo QVI, seu TOTALIS, est qui absolutè fit; & sic compositú est terminus QVI, generationis
      - QVO, est quo aliud fit, Ideo dicitur FORMALIS, sic per formam constituitur compositum.
    - MVTATIONIS
      - TOTALIS, siue productus, vt homo, ignis.
      - FORMALIS, vt forma ignis, seu hominis. *Hæc Soncinnas.*

- **TOTVM**
  - QVANTITATIVVM, est quod diuiditur in partes QVANTITATIVAS
    - HOMOGENEVM — IN PARTES HOMOGENEAS.
    - HETEROGENEVM — IN PARTES HETEROGENEAS.
  - ESSENTIALE
    - METAPHYSICVM, est quod diuiditur in partes essentiales ratione tantùm differentes, vt genus & differentia.
    - PHYSICVM, est quod diuiditur in partes realiter diuersas constituentes essentiam rei, vt homo in corpus & animam.
  - POTENTIALE, seu VIRTVALE, est quod diuiditur in potentias, vt anima in intellectum & voluntatem.
  - ACCIDENTALE, est quod componitur ex subiecto & accidente, vt homo albus.
  - VNIVERSALE, est quod diuiditur in partes subiectiuas, seu SPECIES, & de illis prædicatur in quid.
  - INTEGRALE, est quod diuiditur in partes integrantes, & propriè conuenit rebus quantis & corporeis, sed analogicè attribui potest incorporeis.
  - NVMERALE, vt numerus comprehēdens pluralitatem aliquorum, vt duodecim dicit numerum Apostolorum.
  - DEFINIBILE, est quod diuiditur in partes definitiuas, vt homo in animal & rationale.
  - PRÆDICABILE, seu PRÆDICATIVVM, propriè est species infima quæ continet in se totam essentiam indiuidui (si modo in omni rigore id sit verum, tametsi ita senserint cùm omnes veteres Philosophi, tum plerique recentiorum) & de illo prædicatur VT QVID.

R

CATEGOREMATICE, est idem quod habens partes, seu significat compositum & perfectum ex partibus quatenus compositum est.

SYNCATEGOREMATICE, est idem quod quælibet pars diuisim sumpta. *Hæc de Orbellis.*

CONTINVITATE, per adunationem partium, sicut in animalibus quorum partes adunatæ sunt & continuæ sibi inuicem.

AGGREGATIONE, idque vel per
- CONTACTVM, seu CONTIGVITATEM TANTVM, vt lapides & cœmenta in domo.
- ORDINEM PARTIVM, vt exercitus, & multitudo ordinata. *Hæc Soncinas.*

TOTALITATE
- CAVSÆ, sic effectus non dependet ab omnibus causis separatim sumptis totalitate causæ sed tantùm ab adæquata.
- EFFECTVS, sic effectus totaliter pendet à causa prima & secunda totalitate effectus, quia non licet assignare partem vnam secundùm quam pendeat a prima causa, & aliam quâ pendeat à secunda, sed secundùm se totum pendet & à prima & à secunda.

TRANSCENDENTIA sunt illa quæ non sunt adstricta alicui ex decem generibus generalissimis, sed sunt communia omnibus, quorum principia & origo est ENS, cum quo omnia prędicta transcendentia reciprocantur, prout
- EST COMMVNE ENTI REALI, & RATIONIS, & huiusmodi sunt OPINABILE, COGITABILE, APPREHENSIBILE, quæ attribuuntur non tantùm veris entibus, sed etiã confictis.
- SIGNIFICAT, tantùm ENS REALE, quod diuiditur IN CREATVM, & INCREATVM, & eiusmodi sunt.
  - ENS, quod dicitur ab actu, essentia & existẽtia.
  - RES, à ratitudine dicta quia habet essentiam realem & firmam.
  - VNVM, à sui indiuisione dictum.
  - VERVM, à conuenientia rei ad intellectum dictum.
  - BONVM, ab appetibilitate dictum.
  - ALIQVID, ab aliorũ diuisione dictum, dicit enim alieratem in essentia, & sumitur substantiuè quasi ALIVD QVID.

V

VACVVM SVMITVR pro
- DIMENSIONIBVS SEPARATIS, habentibus esse mathematicum.
- SPATIO, in quo non est corpus sensibile, sic spatium inter terram & cœlos dicitur magnum mare.
- PRIVATIONE, vel carentia corporis cum aptitudine ad recipiendum corpus. *Ex Bassolio.*

VBI
- EST MODVS rei locatę intrinsecus vt alij volunt, vel extrinsecus, vt alij, quo corpus formaliter existit in loco, procedit autem à circumscriptione loci actiua, & locati passiua & differt à situ in hoc quod
  - SITVS, exigit distinctionem, seu diuisionem partium in loco.
  - VBI, non exigit distinctionem partium, sed tantùm præsentiam in loco. Vnde ęquè potest esse in substantia corporea & incorporea, situs autem tantùm in corporea & quanta.
- ACCIPITVR, aut
  - INTERROGATIVE, pro aduerbio interrogandi.
  - DEFINITE, pro ipso loco.
  - RELATIVE, pro comparatione loci ad corpus locatum.
- DEFINITIVVM, est modus quo aliquid ita est in vno loco vt extra illum non sit, & totum existat in toto loco, & totum in qualibet parte eius, sic existunt omnes substantiæ spirituales.
- CIRCVMSCRIPTIVVM, est modus quo aliquid ita est in loco vel spatio, vt totum sit in toto spatio, & partes in partibus spatij, quo VBI potiuntur omnia corpora.
- INDIVISIBILE, est quod non dicitur indiuisibile eo modo quo punctus qui nullas habet partes, sed dicitur indiuisibile quoad permanentiam, quia licet sit extensum per totum corpus mobile, tamen componitur ex partibus simultaneis, quarum vna non potest esse sine altera.
- DIVISIBILE, est compositum ex partibus sibi succedentibus, quemadmodum tempus ex instantibus componitur. Et huiusmodi nihil est aliud quam ipse motus localis, & se habet ad primum VBI non vt totum ad partem, sed vt continuum ad sui continuatiuum, aut sicut tempus ad instans.

VBICATIO
- ACTIVA, est locus seu CIRCVMSCRIPTIO, quâ [illegible]
- PASSIVA, est modus quidam in re locata, seu CIRCVMSCRIPTIO pa[illegible] quâ corpus c[illegible] à loco.
- SIMPLEX, est quæ procedit à loco simplici, seu à loco QVO, seu à loco [illegible]RIGINIS
- COMPOSITA, est quæ procedit à loco composito, seu à loco QVI, seu à loco CONTINENTIÆ.

VELLE
- NATVRALE, est actus voluntatis, vt est natur[illegible].
- DELIBERATIVVM, est actus voluntatis, prout est voluntas, seu libera a[illegible] vtramlibet.
- EX SVRREPTIONE, prout non est perfectè libera, vt fit in primis motibus.

VERBVM
- EXTERNVM, quod sensibile est, & quod per exteriora membra corporis formatur.
  - VOCALE.
  - SCRIPTVM.
- INTERNVM, quod per interiores potentias formatur
  - PHANTASIÆ, seu IMAGINATIONIS, quod aliqui [illegible]LVM vocant non VERBVM, quia non procedit à ratione & in brutis reperitur.
  - MENTALE, seu INTELLECTVS.
    - VOCIS, seu IMPERFECTVM, quod vocatur conceptus in[illegible]tis nó vltimus.
    - REI, quod propriè & simpliciter vocatur VERBVM MENTIS. *Hæc Suarez.*

VERITAS
- RERVM, seu TRANSCENDENS, est entis passio.
- COGNITIONIS, seu COMPLEXA, est conformitas inter intellectum & rem.
- SPECVLATIVA, est quæ sumitur penes conformitatem cognitionis, siue intellectus cognoscentis ad rem cogoitam.
- PRACTICA, est quæ consistit in adæquatione rationis ad appetitum rectum, quam appetitus rectitudinem, virtutes in eo residentes, præstant, vel vt alij fortasse rectiùs sentiunt; Est quæ consistit in conformatione appetitus ad rectam rationem, æquius enim est, vt rationi concedatur potius esse primam regulam & mensuram humanarum actionom quàm appetitui; cùm voluntas seu appetitus, nihil possit agere nisi priùs rationis aliqua lux ei præfulgeat.
- INTRINSECA, seu FORMALIS, seu SECVNDÒ PRIMA. Est quæ reperitur in omni ente.
- EXTRINSECA, seu SECVNDARIA, est quæ est in enunciationibus, quæ consequuntur veritatem, quæ est in rebus: Ideo enim enunciatio est vera, quia res est vera, & non è contra.
- CAVSALIS, seu PRIMÒ PRIMA, est quæ est in veritate diuini intellectus, cognoscentis res in esse possibili. Et hæc veritas est causa veritatis formalis vniuscuiusque rei, eo quòd res in se sunt veræ quatenus conformatæ sunt intellectui & voluntati diuinæ. *Ex Soncinate.*
- REI SIGNI
  - ORATIONIS, quâ oratio est conformis rei significatæ.
  - COGITATIONIS, quâ mens est conformis rei intellectæ.
  - VOLVNTATIS, quà voluntas est conformis rationi, vel signum aliquod externum veræ voluntatis, quale est præceptum superioris.
  - ACTIONIS, quâ opus est conforme regulæ suæ.
- IN
  - RE, vt subiecto.
  - PROPOSITIONE, vt in signo.
  - MENTE, vt in termino.

VIRTVS
- SVMITVR PRO
  - PRINCIPIO ACTIVO.
    - QVOCVMQVE, seu QVALITATE ACTIVA, sic calor est virtus ignis.
    - IN CREATVRA INTELLECTVALI, sic sunt in anima plures virtutes, seu potentiæ.
  - HABITV ELECTIVO, seu OPERATIVO operis moralis, à quo virtutes dicuntur MORALES.
- DICITVR ESSE IN ALIQVO
  - INHÆSIVE, seu INFORMATIVE, sicut forma est in materia, aut accidens in subiecto.
  - POTENTIALITER, sicut nauta est in naui.
  - INDISTANTER, sicut intelligentia in orbe cœlesti.
  - CONCOMITATIVE, sicut potentia in anima.

VNIO SVMITVR pro
- ACTIONE VNIENTIS, quæ se tenet ex parte efficientis qui vnit materiam & formam efficienter.
- PASSIONE VNIBILI, seu NEXV SVBSTANTIALI, v.g. materiæ & formæ, seu pro ILLAPSV, quo forma sese in materiæ substantiam penitus insinuat.
- RELATIONE VNITORVM, quæ ipsam vnionem & nexum subsequitur.
- MODO, qui resultat ex actione quæ est proximum fundamentum relationis; ita vt ista quatuor ordinem inter se habeant secundùm diuersa naturæ instantia: In primo est vnio, seu vnitio, quæ se tenet ex parte efficientis: In secundo est passio ex parte vnibilium; In tertio est modus quidam resultans ex actione quo vnibilia formaliter dicuntur vnita tanquam effectus formalis proueniens à causa sua formali. In quarto denique est relatio ista prædicamentalis, quâ vnitum refertur ad aliud; vnita enim se inuicem respiciunt.

VNIVERSALE
- IN
  - CAVSANDO, vt Deus, intelligentiæ, cœli.
  - SIGNIFICANDO, vt voces, conceptus, scripta.
  - REPRÆSENTANDO, vt species intelligibiles.
  - ESSENDO, quod in se realiter separatum est a singularibus, vt ipse homo, aut ipsum bonum quas Plato Idæas rerum appellabat.
  - PRÆDICANDO, vt genus & species.
- LOGICVM, seu FORMALE, est secunda intentio fundata in natura aliqua, quatenus prædicabilis est de pluribus specie, genere, vel numero differentibus.
- PHYSICVM, seu MATERIALE, est ipsa natura realis existens à parte rei super qua fundatur relatio vniuersalis Logica, seu prædicabilis. Ideo dicitur substratum vniuersalitatis Logicæ, vt natura humana.
- METAPHYSICVM, est ipsa eadem natura, quatenus communis est aliis pluribus in quibus reperitur prout abstrahit à prædicabilitate. Ideo in vniuersalibus sunt tres gradus; primo, est natura realis, vt natura humana quæ constituit vniuersale physicum. In secundo est eadem natura prout est communis pluribus in quibus actu reperitur, quod constituit vniuersale METAPHYSICVM. In tertio est eadem natura, quatenus post actum collatiuum intellectus, secunda aliqua intentione constituitur sub velamento prædicabilis, vt aut actu, aut potentiâ possit prædicari de pluribus, & hoc constituit VNIVERSALE LOGICVM, Ideóque VNIVERSALE consideratur à
  - METAPHYSICO, quatenus VNIVERSALE.
  - LOGICO, quatenus PRÆDICABILE.
- MATHEMATICVM, est forma aliqua existens in mente præcisa à quantitate, quam formam diuersimodè variis rebus adhibere possumus in vsu & practica rerum Mathematicarum. Et qui primus huius vniuersalis author fuit, attribuit id tantùm rebus Mathematicis, quamuis commune sit multis aliis; nam etiam artifices in mente exprimunt Idæas vniuersales & exemplaria communia multis rebus, tum differentibus numero, tum specie. Ideóque nos pari iure & authoritate appellamus huiusmodi vniuersale EXEMPLARE, seu IDEALE, quod multùm differt ab alio Platonico; vt facilè omnibus patet.
- IN RE, seu IN MVLTIS, idem est qood PHYSICVM.
- POST REM, seu POST MVLTA, idem est quod LOGICVM.
- ANTE REM, seu ANTE MVLTA, propriè est IDEA PLATONIS, quæ incorruptibilis, immobilis, & communis erat; & per se subsistens separata à singularibus, cuius participatione, singularia generabantur, & à Platone appellabatur IPSE HOMO, IPSVM BONVM, IPSA SVBSTANTIA, ad distinctionem singularium quæ appellantur SIMPLICITER sine addito homines, bonum, substantia, aut quid simile.

- TRANSCENDENTALIS, seu ENTITATIVA, est quæ reperitur in omnibus entibus, quatenus in se indiuisa sunt, & hæc est passio entis.
- QVANTITATIVA, seu PRÆDICAMENTALIS, est quam quantitas tribuit substantiæ, cùm hæc vnitas sit principium numeri, Differt autem ab vnitate *transcendentali*, si secundum se spectetur, non aliter ac reliqua inferiora à suis transcendentalibus. Ideóque si inferiora vt substantia, accidens, addunt entitatem aliquam aut modum tantùm enti: sic hæc vnitas addet vnitati eadem illa, si verò non addunt, sed sunt eadem res prout stat sub conceptu confusiore & indeterminato entis: & distinctiore & determinato substantiæ, vt volunt recentiores aliquot, præcipuè *Suarez*, sic hæc vnitas eodem modo distinguitur ab vnitate transcendentali; si autem consideretur prout inhæret in substantia & illam denominat, tunc plus differt a transcendentali, quia transcendentalis est intrinseca rei: Hæc autem est extrinseca substantiæ, & accidens distinctum ab illa.

VNITAS

- **NVMERICA**, seu **SINGVLARITATIS INDIVIDVALIS**, quâ indiuidua cuiuscumque naturæ sunt vna & indiuisa in se, & nullo modo diuisibilia in plures similes naturas singulares, sic Petrus est vnus hac vnitate quæ opponitur vnitati specificæ & genericæ. Est multiplex
  - **INTRINSECA**, quia aliquid est simpliciter indiuisibile in plures naturas singulares.
  - **EXTRINSECA**, quâ ea sunt vna quæ habent idem subiectum, vt candor & dulcedo.
  - **NEGATIVA**, per priuationem omnis principij distinguentis, quia scilicet non habet aliquid per quod distinguatur, & hæc materia est vna numero *secundum Themistas.*
  - **POSITIVA** in eo consistit, quod habet vnam formam per quam distinguitur ab omni alio, sicut Sortes. *Ex Ianduno.*
  - **MATERIALIS.** / **INMATERIALIS.** — repetitur in substantiis. — **CORPOREIS.** / **SEPARATIS.**
  - **VNITATE**
    - **ESSENTIÆ**, sicut definitio & definitum.
    - **SVPPOSITI**, seu **SVBIECTI**, vt album & dulce in lacte.
  - **PRINCIPIVM HABET**
    - **PRINCIPALE**, materiam primam.
    - **SINE QVO NON**, formam.
    - **DISPOSITIVVM**, dimensiones interminatas.

    Hæc Niphus, quamuis aliæ sectæ Scholasticorum, imprimis *Scotistæ*, aliter hoc explicent, quod omittimus; quia omnibus id notum est.
- **FORMALIS**, est in natura aliqua secundùm se considerata, quatenus præscindit ab esse quod habet in indiuiduis; quam vnitatem *Scotus* existimauit non multiplicari secundùm multiplicationem indiuiduorum: Alij autem communiter existimant multiplicari, vnà cùm vnitate indiuiduali in singulis indiuiduis. Ideoque esse tantùm in intellectu secundùm conuenientiam & similitudinem quam intellectus reperit in singularibus. Estque
  - **GENERICA**, quæ est naturæ genericæ.
  - **SPECIFICA**, quæ est naturæ specificæ.
- **VNIVERSALIS**, seu **PRÆCISIONIS**, est quæ competit naturis communibus in se, vt non existunt contractæ in suis inferioribus, siue talis vnitas conueniat beneficio Intellectus, siue ex se, quæ nihil aliud est, quàm actualis indiuisio rei communis in sua inferiora, cum diuisione tamen aptitudinali, quâ natura apta est esse in pluribus; Ideóque in hoc differt ab vnitate formali, quod cùm eadem sit vtraque vnitas formalis præscindit à communicabilitate, nec illam requirit ad conceptum suum formalem; Vniuersalis autem illam requirit; Deinde formalis multiplicatur ad multiplicationem indiuiduorum ex sententia probabiliori. Hæc autem nequaquam.
- **PER SE**, Estque vel
  - **SIMPLICITATIS**, quæ est expers omnis compositionis, & solùm repetitur in Deo.
  - **COMPOSITIONIS**, quæ est in iis quæ fiunt ex pluribus rebus, ex quibus fit vnum per se; quando vnum se habet vt actus, alterum vt potentia; sicut compositum ex materia & forma.
- **PER ACCIDENS** est in iis quæ non sunt vnum per se.
  - **SVBIECTI**, vt cùm plura accidentia sunt in eodem subiecto.
  - **AGGREGATIONIS**, seu **COLLECTIVA**; vt in aceruo lapidum.
  - **ORDINIS**, vt in exercitu, quæ vnitas maior est vnitate **AGGREGATIONIS**.
  - **ESSENTIÆ**, seu **DEFINITIONIS**, est in iis quæ habent eandem definitionem, vt ensis & gladius.
  - **QVANTITATIS**, vt in corpore continuo.
  - **IDENTITATIS**, est in iis quæ sunt vna secundùm vnam ex septem identitatibus Formalizantium quæ respondent & innotescunt tot aliis distinctionibus de quibus supra; sic subiectum & passio sunt vnum vnitate identitatis, non vnionis. *Ex Lichето.*
  - **VNIONIS**, cùm ex duobus inter se vnitis resultat tertium, vt ex materia & forma oritur compositum.
  - **INDIVISIBILITATIS**, vt punctus & instans vel vt *Scotistæ* explicant, est in iis quorum intellectio est indiuisibilis, vt sunt simpliciter simplicia videlicet ens, verum, bonum, res, aliquid & differentiæ vltimæ.
  - **NATVRÆ**, quando ex duobus fit vna natura, vt ex corpore & anima natura humana.
  - **PERSONÆ**, quando aliqua duo faciunt vnam personam, sic corpus & anima existunt vna & eâdem personalitate nimirum humanâ.
  - **CONSTITVTIVA**, quæ reperitur in partibus integralibus respectu totius

Hæc Brulefer qui plures alias etiam ridiculas vnitatis species commemorat.

- FIT EX
  - INTEGRIS & PERFECTIS, vt aceruus lapidum.
  - TRANSMVTATIS, vt mixtum ex elementis.
  - IMPERFECTIS, per COMMIXTIONEM, vt anima & corpus.
- SCIENTIÆ PROBATVR AB VNITATE
  - PRINCIPII.
  - SVBIECTI.
  - FINIS.
  - SI SIT
    - PROXIMVM & IMMEDIATVM.
    - COMMVNE omnibus in eadem ſcientia tractatis.
    - VLTIMVS, non medius.
- DISTINGVITVR à SIMPLICITATE ET IDENTITATE, QVIA
  - VNITAS, IDENTITAS, SIMPLICITAS OPPONITVR
    - DIVISIONI.
    - DISTINCTIONI.
    - COMPOSITIONI.

VNIVOCVM

- VNIVOCANS, ſeu PARTICIPANS, ſeu SIGNI, eſt nomen ſecundùm eandem rationem pluribus attributum, vt animal.
- VNIVOCATVM, ſeu PARTICIPATVM, ſeu REI, vt res ipſæ quæ conueniunt in vno aliquo ſecundùm nomen & definitionem, vt homo & leo reſpectu animalis.
- PHYSICVM, eſt in rebus circumſcripto omni opere intellectus.
- LOGICVM, eſt in primis intentionibus, quatenus ſtant ſub vna aliqua intentione Logica, vt ſub intentione generis vel differentiæ.
- METAPHYSICVM, eſt etiam in prima intentione, ſeu in natura communi quatenus præſcindit à ſingularibus, circumſcripta quacunque intentione Logica, aut ſecunda. *Ex Antonius Andreas.*
- ESSENTIALE, vt viuens reſpectu animalis & plantæ.
- ACCIDENTALE, vt nigrum reſpectu corui & Æthiopis.

VOLVNTARIVM

- ELICITIVE. / SVBIECTIVE. — quia eſt in
  - POTESTATE VOLENTIS.
  - VOLVNTATE, tanquam in ſubiecto.
- à VOLITIONE
  - NATVRALI, quæ cauſatur à voluntate & cognitione ſenſitiua, & talis volitio ſemper eſt affectio commodi.
  - RATIONALI, quæ eſt cauſata à cognitione diſcretiua; Ideo poteſt eſſe vel affectio IVSTITIÆ, vel COMMODI.

VOLVNTAS

- PER
  - ESSENTIAM, ſeu RATIONALIS SIMPLICITER, eſt in parte principali animę.
  - PARTICIPATIONEM, ſeu RATIONALIS IMPROPRIE & SECVNDVM QVID, eſt in parte ſenſitiua quæ obedit rationi. Et aliter dicitur SENSVALITAS.
- VT
  - NATVRA, comparatur ad finem vltimum, & ea quæ neceſſariò vult.
  - VOLVNTAS, ſeu VT LIBERA EST, comparatur ad media circa quæ contingenter ſe habet vt poſſit eligere hoc vel illud.
  - RATIO, ſeu VT DELIBERATIVA, ſeu CONSILIATIVA, ſeu VT ELECTIO, eſt cùm voluntas fertur in aliquid, quatenus habet ordinem ad aliquid aliud.
- SIGNI, eſt aliquid EXTRA DEVM, quod ſit ſignum voluntatis ipſius, ac proinde dicitur impropriè & metaphoricè VOLVNTAS, ſicut punitio ſcelerum dicitur ſignum iræ diuinę. Eius autem ſpecies ſunt quinque.
  - PERMISSIO, ſeu INDVLGENTIA.
  - PRÆCEPTVM.
  - PROHIBITIO.
  - CONSILIVM.
  - OPERATIO, ſeu IMPLETIO.
- BENEPLACITI, eſt ipſa realis, ac propriè voluntas in Deo quâ nimirum propriè vult aliquid, ſicut fuit voluntas creandi mundum, dicitur autem beneplaciti, quia eſt de obiecto Deo beneplacito.
- ANTECEDENS, dicitur propter relationem ad aliquam aliam voluntatem quę noſtro intelligendi modo ſubſequitur, Ideóque a Chryſoſtomo dicitur primaria; eſt quà Deus vult id quod ex ſe & per ſe ipſi placet, & eſt gratum; vt peccatores conuerti, Vnde vocatur etiam beneplaciti.
- CONSEQVENS, eſt quæ aliquam aliam voluntatem noſtro intelligendi modo ſubſequitur; Ideoque ab eodem Chryſoſtomo appellatur ſecundaria; & vtraque ANTECEDENS & SVBSEQVENS declaratur hoc exemplo D. Thomæ, Deus voluntate antecedente & primariâ, vult omnes homines [illegible]

sed quia multi homines voluntati diuinæ non obtemperant, ideo non saluantur. Hæc autem voluntas consequens semper est efficax. Illa autem vocatur Antecedens respectu huius, quia ex se illam habet, ex intrinseca inclinatione suæ bonitatis, non autem ex aliquo priore ex parte obiecti: hanc verò habet ex aliquo extrinseco priore, contra inclinationem quodammodo coactus.

ABSOLVTA, seu SIMPLEX, quâ Deus aliquid vult omnino absolute & efficaciter.
CONDITIONATA, seu SECVNDVM QVID, quæ dicitur VELLEITAS, quâ aliquid vult non absolutè & efficaciter sed sub conditione.

EFFICAX, seu COMPLETA, seu COMPLACENTIÆ PERFECTÆ.
INEFFICAX, seu INCOMPLETA, seu SIMPLICIS COMPLACENTIÆ.

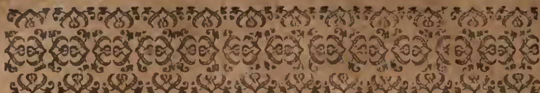
LIBERA est à { COACTIONE, quia voluntariè operatur & non coactè.
NECESSITATE, quia aliquo modo habet in sua potestate operari & non operari. }

VOX SVMITVR { FORMALITER, cùm accipitur pro suo significato.
MATERIALITER, cùm accipitur pro literis & syllabis, vt animal est trissyllabum.
PRO VOCE habente talem modum significandi, vt quando dicitur animal est nomen. }

FINIS.

Acheué d'imprimer le 20. iour du mois de Septembre. 1612.

Extraict du Priuilege du Roy.

LOVYS par la grace de Dieu Roy de France & de Nauarre, à nos amez & feaux Conseillers les gens tenants nos Cours de Parlement, Preuost de Paris, Baillif de Rouen, Seneschaux de Lyon, Tolouze, Bourdeaux, & Poictou, & à tous nos autres Iusticiers & Officiers, qu'il appartiendra, Salut. Anthoine Mesnier nostre Imprimeur & Libraire, demeurant en nostre Vniuersité de Poictiers, nous à faict remonstrer qu'il auroit recouuré la coppie d'vn liure intitulé *Celebriorum distinctionum tum Philosophicarum, tum Theologicarum Synopsis*, *Authore HENRICO-LVDOVICO CASTANÆO RVPIPOZÆO, Pictauorum Episcopo*; Lequel liure ledict suppliant desireroit volontier imprimer tant de fois, & en tel volume & caractere qu'il aduisera, pour la plus grande commodité du public, sans qu'autre que luy seul le puisse imprimer, vendre, ne debiter, contrefaire, alterer, ne desguiser l'ordre dudict liure: Et d'autant que nous desirons gratifier ledit Mesnier pour les frais qu'il à ia faict & luy conuient encor faire pour l'accomplissement, & impression dudict œuure, & par mesme moyen le faire ressentir du fruict de son labeur, recogoissants qu'il à trauaillé iournellement pour le bien public, Nous pour ces causes & considerations, vous mandons, ordonnons, & enioignons par ces presentes, que vous ayez à permettre, comme de nostre puissance & authorité Royalle nous auons permis & permettons audit Mesnier, qu'il puisse luy seul imprimer, ou faire imprimer, tant de fois qu'il aduisera, ledit liure, durãt le temps de dix ans entiers & consecutifs, à compter du iour & datte que ledit liure sera paracheué d'imprimer, faisants pour c'est effect tres-expresses inhibitions & defenses à tous Marchants Libraires, & Imprimeurs de nostre-dit Royaume, pays, & terres de nostre puissance & seigneurie; & speciallement à ceux de nos villes de Paris, Lyon, Tolouze, Rouen, Poictiers & toutes autres: & mesme aux estrangers qui ordinairement traffiquent & desirent traffiquer en nosdictz Royaumes & pays, & toutes autres personnes de quelque estat & condition qu'elles soyent, de n'imprimer ledit liure, ne d'en exposer en vente, changer, ne trocquer aux foires, ne en faire apporter ou ameiner d'autres villes en ce Royaume soubz noms interposez, ou auec fauces marques, ne d'en tenir aucun exemplaire, tant en public, qu'en priué d'autre impression, que ceux qu'aura faict imprimer ledit suppliant, sur peine de mille liures d'amende, moitie à nous, & l'autre moitie audit suppliant, & de tous despens, dommages, & interests, & confiscation des exemplaires qui seront trouués, comme plus amplement est porté par les lettres patentes, Données à Paris le vint sixiesme iour d'Aoust l'an de grace mil six cents & douze.

signé.

PETIT.

